

Spørsmål til Skole-Norge 2011

Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere

Nils Vibe

Rapport 5/2012

NIFU

Spørsmål til Skole-Norge 2011

Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere

Nils Vibe

Rapport 5/2012

Rapport 5/2012

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Adresse PB 5183 Majorstuen, NO-0302 Oslo. Besøksadresse: Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Oppdragsgiver Utdanningsdirektoratet
Adresse Postboks 9359 Grønland, NO-0135 Oslo

Trykk Link Grafisk

ISBN 978-82-7218-809-1
ISSN 1892-2597

www.nifu.no

Forord

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) har inngått en treårig rammeavtale med Utdanningsdirektoratet om å gjennomføre halvårlige spørreundersøkelser rettet mot skoler og skoleeiere. Undersøkelsen tilsvarer det som ellers er kjent som Utdanningsdirektoratets ”spørringer”. For å lette belastningen på skolesektoren gjennomføres spørringene som utvalgsundersøkelser slik at hver enkelt skole og kommune spørres med intervaller på ett og et halvt år. Temaene for de enkelte undersøkelsene avtales fra gang til gang og skal dekke Utdanningsdirektoratets kunnskapsbehov til enhver tid. Resultatene fra undersøkelsene skal offentliggjøres i NIFUs ordinære rapportserie og foreligge nedlastbare i PDF-format på Utdanningsdirektoratets og NIFUs hjemmesider. NIFU har adgang til å bruke de innsamlede data i sine egne forskningsprosjekter.

I spørringen som ble gjennomført høsten 2011 inngår fire respondentgrupper som er spurt om i alt 12 ulike temaer. Denne rapporten er i første rekke en tabellrapport der det bare i liten grad har vært rom for mer inngående analyser av det foreliggende materialet. Rapporten inneholder til sammen 95 tabeller og en figur.

Prosjektleder for Utdanningsdirektoratets spørringer er Nils Vibe, som også har hatt det praktiske ansvaret for gjennomføringen av undersøkelsene og skrevet rapporten. Erica Waagene har hatt ansvaret for å utarbeide de elektroniske spørreskjemaene. Berit Lødding og Elisabeth Hovdhaugen har kvalitetssikret rapporten. Kontaktperson hos Utdanningsdirektoratet er Thorleif Orre.

Vi takker 697 grunnskoler, 98 videregående skoler, 17 fylker og 111 kommuner, som har brukt tid på å besvare undersøkelsen, i konkurranse med mange andre viktige gjøremål.

Oslo, januar 2012

Sveinung Skule
direktør

Berit Lødding
forskningsleder

Innhold

1	Innledning	7
2	Beskrivelse av utvalgene og gjennomføring	9
2.1	Hovedprinsipp for utvalgsdesign	9
2.2	Kommuneutvalget høsten 2011	9
2.2.1	74 prosent godkjente svar	9
2.3	Grunnskoleutvalget høsten 2011	11
2.3.1	72 prosent godkjente svar	11
2.4	Utvalget av videregående skoler høsten 2011	13
2.4.1	72 prosent godkjente svar	13
2.5	Gjennomføring av undersøkelsene	14
3	Skoleeiers systemer for dokumentasjon av elevers læring og utvikling	17
3.1	Fire av fem skoleeiere har et system for dokumentasjon som gjelder alle skoler	17
3.2	Dokumentasjon av elevvurdering er særlig viktig	18
3.3	Informasjonsoverføring mellom barnehage og grunnskole	19
3.4	Informasjonsoverføring i grunnskolen	20
3.5	Informasjonsoverføring i videregående skole	22
3.6	Oppsummering	23
4	Satsingen <i>Bedre læringsmiljø</i>	24
4.1	Satsingen er godt kjent	24
4.2	Omtrent halvparten av skolene har benyttet materiell fra satsingen	25
4.3	En av fire skoler gjennomførte lokale arrangementer	27
4.4	Et vell av idéer og ønsker om andre nyttige ressurser	27
4.5	Oppsummering	28
5	Informasjon til foreldrene	29
5.1	Informasjonen vurderes som nyttig	29
5.2	Valg av informasjonskanal er avhengig av nivå	29
5.3	Omfanget av informasjon er omtrent passe	30
5.4	Oppsummering	31
6	Læreplaner som styringsdokument	32
6.1	Fire av fem skoleledere ser utfordringer	32
6.2	Veiledningsmateriell og etterutdanningstilbud etterlyses	33
6.3	Bare et mindretall av skoleeierne gir veiledningstilbud	34
6.4	Oppsummering	35
7	Utdanning for bærekraftig utvikling	36
7.1	Mange har en indifferent holdning til strategien	36
7.2	De videregående skoler avviker noe fra grunnskolene	37
7.3	Oppsummering	38
8	Kompetanse i flerkulturell pedagogikk og andrespråksdidaktikk	39
8.1	70 prosent av skolene har elever med rett til språklig tilrettelagt opplæring	39
8.2	Halvparten av lærerne har erfaring med undervisning i klasser med minoritetsspråklige elever	40
8.3	39 prosent av skolene har lærere med relevant formalkompetanse for undervisning av minoritetsspråklige	41
8.4	En av tre skoler tar selv initiativ til relevant etter- eller videreutdanning for undervisning av minoritetsspråklige	44
8.5	Svært få skoler planlegger etter- og videreutdanningstiltak	46
8.6	Skoleeiers rolle	47
8.7	Oppsummering	50

9	Skolebasert vurdering – metoder og omfang	52
9.1	Fem av seks skoler har et kvalitetsvurderingssystem	52
9.2	Vurdering hvert år eller hvert annet år er vanligst.....	54
9.3	En av tre skoler bruker både intern og ekstern vurdering.....	56
9.4	Flere ulike informasjonskilder benyttes.....	57
9.5	Skoleledelse, skoleeier og personalet bidrar mest i forberedelsene	58
9.6	Skolens ledelse er viktigst i oppfølging av vurderingen.....	59
9.7	Skolevurderinger oppfattes som nyttig	61
9.8	Skolevurderinger medfører endring	62
9.9	Kostnadene ved vurdering oppfattes som rimelige av de fleste	62
9.10	Oppsummering.....	63
10	Etterutdanningsmaterieil for aktørene i fag- og yrkesopplæringen	65
10.1	Materiellet har nådd alle grupper	65
10.2	Åtte ulike temaer og sju ulike typer materieil	66
10.3	Materiellet vurderes som godt egnet	67
10.4	Oppsummering.....	68
11	Lærerfravær og vikarbruk	69
11.1	Et mangelfullt datamateriale	69
11.2	Hovedtall for lærerfravær	70
11.3	Oppsummering.....	71
12	Ugyldig fravær blant elever	72
12.1	En av fem skoler rapporterer om fullstendig fravær.....	72
12.2	70 prosent av skolene har strøfravær	73
12.3	Oppsummering.....	74
	Referanser	75

1 Innledning

Utdanningsdirektoratet har gjennom flere år selv gjennomført spørreundersøkelser knyttet til ulike temaer blant skoler og skoleeiere. Høsten 2008 ble det besluttet å sette denne virksomheten ut til et profesjonelt fagmiljø med kompetanse på å gjennomføre representative spørreundersøkelser og på å analysere resultater fra slike undersøkelser. Utdanningsdirektoratet lyste på bakgrunn av dette ut konkurranse om en treårig rammeavtale for gjennomføring av spørringene og inngikk etter forhandlinger kontrakt med NIFU om en slik avtale for perioden 2009 - 2011. Avtalen innebærer at det skal gjennomføres spørreundersøkelser to ganger i året, med feltarbeidet fortrinnsvis lagt til mars og oktober. Feltarbeidsperioden for undersøkelsen høsten 2011 var fra 12. oktober til 17. november.

Undersøkelsen for høsten 2011 har fire målgrupper, nemlig grunnskoler, videregående skoler, kommuner og fylker. Den kan deles inn i 12 temaer, hvorav 10 har fått hvert sitt kapittel i denne rapporten. Tabell 1.1 viser temaene og målgruppene. Alle temaer er ikke aktuelle for alle fire målgrupper. De videregående skolene skal besvare 10 av de 12 temaene, mens kommunene besvarer bare seks.

Tabell 1.1: Temaer og målgrupper i Utdanningsdirektoratets spørringer høsten 2010

Tema	Videregående			
	Grunnskole	skole	Kommune	Fylke
Bedre læringsmiljø	X	X	X	X
Skoleeiers systemer for dokumentasjon av elevers læring og utvikling			X	X
Leksehjelp	X		X	
Foreldreinformasjon	X	X	X	X
Læreplaner som styringsdokument	X	X	X	X
Bruken av utdanning for bærekraftig utvikling	X	X		
Skolebasert vurdering – metoder og omfang	X	X	X	X
Kompetanse i andrespråkspedagogikk og flerkulturell pedagogikk	X	X		
Bruk av og behov for LEXIN ordbøker	X	X		
Bruk av etterutdanningsmaterieill for aktører i fag- og yrkesopplæringen		X		X
Lærerfravær og vikarbruk i videregående		X		
Gyldig og ugyldig fravær i videregående		X		

Temaet leksehjelp blir ikke dokumentert i denne rapporten. Innsamling av data er gjort for NOVA, som i samarbeid med NIFU gjennomfører en evaluering av denne ordningen for Utdanningsdirektoratet. Temaet LEXIN blir heller ikke dokumentert i denne rapporten. Datainnsamling er gjort på vegne av Rambøll, som utfører et prosjekt om dette temaet for Utdanningsdirektoratet.

2 Beskrivelse av utvalgene og gjennomføring

2.1 Hovedprinsipp for utvalgsdesign

For å redusere belastningen på sektoren er det lagt til grunn som en forutsetning at Utdanningsdirektoratets spørringer skal være utvalgsundersøkelser. Spørringene er halvårlege, og det er laget tre sammenliknbare utvalg slik at skoler og skoleeiere ikke skal kontaktes oftere enn hver 18. måned. Unntaket fra dette er *fylkeskommunene*, der alle 19 fylker er med i alle spørringer. 17 av 19 fylkeskommuner har besvart undersøkelsen høsten 2011, men fra en av de 17 er besvarelsen svært mangelfull.

De videregående skolene er fordelt på tre utvalg med ca. en tredjedel av skolene fra hvert fylke i hvert av utvalgene. 137 videregående skoler var med i bruttoutvalget høsten 2011. Det er laget tre sammenliknbare *kommuneutvalg*, og de 431 kommunene¹ er fordelt på disse utvalgene.

Grunnskoleutvalgene er laget på tilsvarende måte, slik at grunnskolene i hvert enkelt utvalg kommer fra kommunene i det samme utvalget. For 10 større kommuner² har vi imidlertid gjort et unntak. Disse er, i likhet med fylkeskommunene, med i alle tre utvalg, mens grunnskolene i disse kommunene er fordelt på de tre utvalgene med en tredjedel i hvert utvalg.

Kommunene og de videregående skolene er i utgangspunktet ikke trukket tilfeldig, men fordelt på utvalgene innenfor fylkene etter kriterier som størrelse, geografi, kommunetype og skoletype. Der det har vært mulig å velge mellom flere kommuner eller videregående skoler som tilfredsstillte de samme kriteriene, er det trukket tilfeldig. I praksis har slik tilfeldig trekking bare vært aktuelt i fylker med særlig mange små kommuner eller mange videregående skoler. I de ti større kommunene som er med hver gang, men der bare en tredjedel av grunnskolene er med, er utvalget av skoler trukket tilfeldig.

2.2 Kommuneutvalget høsten 2011

2.2.1 74 prosent godkjente svar

Tabell 2.1 viser hvordan kommuneutvalget var sammensatt fylkesvis og hva slags svarprosent som ble oppnådd. Svarprosentene beregnes her på basis av hvor mange av de besvarelsene vi har mottatt som kan brukes i analysene. De aller fleste av besvarelsene er komplette, men for noen mangler svar på en eller flere av delene av undersøkelsene.

Den samlede svarprosenten ble 74, eller 111 av de 150 kommunene i utvalget. To kommuner nektet aktivt, det vil si at det ble gitt beskjed om at de ikke ønsket å være med. 33 kommuner svarte ikke på

---

¹ Svalbard regnes som egen kommune og regnes å tilhøre Troms fylke

² Arendal, Bergen, Bærum, Fredrikstad, Kristiansand, Oslo, Sandnes, Stavanger, Tromsø og Trondheim.

henvendelsen og åpnet ikke undersøkelsen, selv etter tre påminnelser. Vi har valgt å kalle det for "passiv nekt", et fenomen som synes å være ganske utbredt innenfor denne sektoren. I alt 115 kommuner åpnet undersøkelsen, men fire av besvarelsene var så mangelfulle at de ikke kan brukes i analysene.

Tabell 2.1: Populasjon, bruttoutvalg og nettoutvalg av kommuner fordelt etter fylke.

	Popu- lasjon	Brutto- utvalg	Aktiv nekt	Passiv nekt	Ufull- stendig	Godkjent	Godkjent %
Østfold	18	7	0	1	0	6	86 %
Akershus	22	8	0	0	0	8	100 %
Oslo	1	1	0	0	0	1	100 %
Hedmark	22	7	0	1	0	6	86 %
Oppland	26	9	0	2	0	7	78 %
Buskerud	21	6	0	2	0	4	67 %
Vestfold	14	5	0	1	0	4	80 %
Telemark	18	6	0	3	0	3	50 %
Aust-Agder	15	6	0	3	0	3	50 %
Vest-Agder	15	6	0	2	0	4	67 %
Rogaland	26	11	0	2	2	7	64 %
Hordaland	33	11	0	2	0	9	82 %
Sogn og Fjordane	26	9	0	3	0	6	67 %
Møre og Romsdal	36	11	0	4	0	17	64 %
Sør-Trøndelag	25	9	0	1	0	8	89 %
Nord-Trøndelag	24	8	0	2	0	6	75 %
Nordland	44	14	1	3	0	10	71 %
Troms *	26	9	0	1	0	8	89 %
Finnmark	19	7	1	0	2	4	57 %
Sum	431	150	2	33	4	111	74,0 %
			1,3 %	22,0 %	2,7 %	74,0 %	100,0 %

* Inkludert Svalbard

Alle kommuner i Akershus sluttet opp om undersøkelsen. Svarprosenten er bedret betraktelig i Østfold, i forhold til tidligere undersøkelser. Som i Hedmark, Vestfold, Sør-Trøndelag og Troms har bare én kommune valgt ikke å delta. Telemark, Aust-Agder og Finnmark skiller seg ut med særlig lav deltakelse.

Tabell 2.2: Svarprosjenter for kommuner etter geografi og folketall.

Svarprosjenter		Antall innbyggere			
		Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Alle
Landsdel	Oslo og Akershus			100 %	100 %
	Øst-Norge	71 %	78 %	71 %	74 %
	Sør- og Vestlandet	79 %	59 %	63 %	67 %
	Midt- og Nord-Norge	75 %	69 %	100 %	76 %
Alle		76 %	68 %	79 %	74 %

Vi ser av tabell 2.2 at det er en del variasjon i svarprosenten når vi deler inn utvalget i ni grupper etter geografi og folketall. Svarprosenten varierer fra to av tre blant de mellomstore kommunene, til 79 prosent fra de største kommunene. Etter landsdel varierer den fra to av tre på Sør- og Vestlandet til full oppslutning i Oslo og Akershus. Aller lavest er oppslutningen blant de mellomstore kommunene på Sør- og Vestlandet med 59 prosent. Veiing etter landsdel og kommunestørrelse viser seg å gi helt marginale effekter på resultatene med dette utvalget. Med hensyn til geografi og folketall, fikk nettoutvalget denne sammensetningen:

Tabell 2.3: Sammensetning av nettoutvalget av kommuner etter geografi og folketall sammenliknet med populasjonen av kommuner (i parentes). Totalprosent.

Landsdel	Folketall i tre grupper			Alle
	Under 3000	3000 til 9999	10.000 og mer	
Oslo og Akershus	0,0 % (0,2)	0,0 % (0,2)	7,8 % (4,9)	7,8 % (5,3)
Østlandet	4,3 % (7,0)	12,2 % (12,1)	9,6 % (8,6)	26,1 % (27,6)
Sør- og Vestlandet	13,9 % (12,8)	11,3 % (14,6)	7,8 % (7,7)	33,0 % (35,0)
Midt- og Nord-Norge	20,0 % (18,1)	7,8 % (9,7)	5,2 % (4,2)	33,0 % (32,0)
Alle	38,3 % (38,1)	31,3 % (36,7)	30,4 % (25,3)	100,0 %

Fordelingen av kommuner på landsdeler er svært god. Vi har imidlertid en tydelig overrepresentasjon av de største kommunene på bekostning av de mellomstore, som ved tidligere undersøkelser. Dette gjelder særlig på Sør- og Vestlandet. Med tanke på at det er et nettoutvalg på bare 111 kommuner, må representativiteten etter størrelse og geografi likevel kunne sies å være tilfredsstillende. Det viser seg dessuten at skjvhetene vi har i utvalget ikke har noen betydning for resultatene i undersøkelsen.

2.3 Grunnskoleutvalget høsten 2011

2.3.1 72 prosent godkjente svar

Grunnskoleutvalget for høsten 2011 ble trukket fra en populasjon på i alt 2959 ordinære grunnskoler, som er registrert i Grunnskolens informasjonssystem (GSI) for skoleåret 2010-2011. Utvalget bestod av 976 skoler. Av disse ble i alt seks skoler tatt ut av utvalget fordi det viste seg at de ikke var i drift. De var enten lagt ned, eller to enheter ble nå regnet som en. Svarprosenten skal derfor beregnes på basis av 970 skoler. Antallet som aktivt nektet å være med i undersøkelsen er lavt, bare 13 skoler. Dette er likevel høyere enn det har vært ved de tidligere spørringene. Til gjengjeld var det 233 skoler, eller 24 prosent, som hører til kategorien "passiv nekt", ved at de verken besvarte våre i alt fire henvendelser eller åpnet undersøkelsen. Dette er mye lavere enn tidligere undersøkelser, da tallet har ligget på mellom 286 og 407 skoler, eller mellom 28 og 40 prosent. Ved den første henvendelsen viser det seg alltid at en del av e-postadressene som er benyttet inneholder feil, men dette problemet har blitt stadig mindre fra undersøkelse til undersøkelse.

Når bare en håndfull skoler gir beskjed om at de ikke ønsker å delta, mens flere hundre lar være å besvare henvendelsen, er dette en indikasjon på at henvendelser av denne typen ikke tas særlig alvorlig ved mange skoler, og heller ikke hos mange skoleeiere. Vi ville nok langt ha foretrukket å få et "nei" framfor ikke å få noe svar i det hele tatt. Da ville dessuten mange skoler og skoleeiere sluppet å motta flere ekstra henvendelser om en undersøkelse som de likevel ikke har tenkt å besvare.

724 grunnskoler var inne på undersøkelsen, mens i alt 697 besvarelser kan godkjennes. Dermed kunne besvarelsene til 71,9 prosent av bruttoutvalget brukes i analysene. Dette er den høyeste svarprosenten vi noen gang har oppnådd for grunnskolene, og 8,8 prosentpoeng høyere enn høsten 2009, som er det nest beste resultatet til nå. Våren 2009, som var den første undersøkelsen innenfor NIFUs rammeavtale med Utdanningsdirektoratet, var svarprosenten bare 48,4 prosent. Dette skyldtes nok for en stor del at den undersøkelsen ble gjennomført i mai, som er et svært lite gunstig tidspunkt for undersøkelser av denne typen. Likevel mener vi at utviklingen i svarprosent over tid også kan henge sammen med at både NIFU og spørringene er blitt bedre kjent blant grunnskolene og at dette har gjort det enklere å få skolene med. De svært få skolene som begrunner sitt avslag, gjør dette uten unntak ut fra prioritering av andre oppgaver framfor Utdanningsdirektoratets spørringer.

Tabell 2.4: Populasjon, bruttoutvalg og nettoutvalg av grunnskoler fordelt etter fylke.

	Popu- lasjon	Brutto- utvalg	Tatt ut av utvalg	Aktiv nekt	Passiv nekt	Ufull- stendig	Godkjent	Godkjent %
Østfold	127	43	0	0	15	0	28	65 %
Akershus	245	82	1	0	17	1	63	78 %
Oslo	136	46	0	1	8	3	34	74 %
Hedmark	133	39	0	1	10	0	28	72 %
Oppland	136	47	0	0	6	0	41	87 %
Buskerud	145	48	0	1	11	1	35	73 %
Vestfold	122	42	0	2	11	1	28	67 %
Telemark	117	39	1	4	11	1	22	58 %
Aust-Agder	70	22	0	0	2	1	19	86 %
Vest-Agder	109	35	0	1	7	0	27	77 %
Rogaland	241	83	0	0	27	3	53	64 %
Hordaland	316	103	1	1	28	6	67	66 %
Sogn og Fjordane	121	43	1	0	7	2	33	79 %
Møre og Romsdal	218	67	1	0	16	3	47	71 %
Sør-Trøndelag	161	56	0	0	11	2	43	77 %
Nord-Trøndelag	113	39	0	1	10	0	28	72 %
Nordland	225	70	0	0	17	1	52	74 %
Troms*	138	44	1	1	10	2	30	70 %
Finnmark	86	28	0	0	9	0	19	68 %
Sum	2959	976	6	13	233	27	697	71,9 %
				1,3 %	24,0 %	2,8 %	71,9 %	100,0 %

*Inkludert Svalbard.

Telemark skiller seg ut fra de øvrige fylkene ved å være eneste fylke med en svarprosent på under 60 prosent. Fire av de i alt 13 skolene som har nektet aktivt finnes i dette fylket. Med unntak av undersøkelsen våren 2010, har dette fylket gjennomgående hatt svak deltakelse blant grunnskolene. Høsten 2011 er deltakelsen også svak for kommunenes del, samtidig som fylkeskommunen heller ikke deltar. Om dette er tilfeldig eller ikke, eller om det er en sammenheng mellom fenomenene, er det vanskelig å gi noe svar på.

Oppland og Aust-Agder har høyest svarprosent denne gangen, med henholdsvis 87 og 86 prosent. Hvis vi ser bort fra disse to fylkene og Telemark, er variasjonen mellom de beste og de dårligste på 15 prosentpoeng, eller mellom 64 og 79 prosent. Vi får dermed inntrykk av en noe jevnere deltakelse enn tidligere. Dette styrker antakelsen om at både undersøkelsene og NIFU er blitt bedre kjent blant grunnskolene. En mer detaljert analyse av svarprosenten presenteres i tabell 2.5. Her bryter vi ned materialet etter tre variabler; landsdel, skoletype og skolestørrelse.

Tabell 2.5: Svarprosent for grunnskoler etter geografi, skoletype og skolestørrelse.

Etter landsdel og skoletype	Barneskole	1 -10 skole	Ungdomsskole	Alle typer
Oslo og Akershus	72 %	71 %	87 %	75 %
Øst-Norge	70 %	71 %	72 %	71 %
Sør- og Vest-Norge	68 %	77 %	69 %	70 %
Midt- og Nord-Norge	77 %	70 %	64 %	73 %
Hele landet	71 %	73 %	72 %	72 %
Etter landsdel og skolestørrelse	Under 100	100-249	250 og over	Alle størrelser
Oslo og Akershus	71 %	69 %	77 %	75 %
Øst-Norge	69 %	74 %	68 %	71 %
Sør- og Vest-Norge	75 %	67 %	67 %	70 %
Midt- og Nord-Norge	72 %	80 %	67 %	73 %
Hele landet	72 %	72 %	70 %	72 %

Tabellen viser at svarprosenten blant grunnskolene varierer mellom 64 prosent for ungdomsskoler i Midt- og Nord-Norge og 87 prosent for ungdomsskoler i Oslo og Akershus. Variasjonen i svarprosent er mindre når vi bryter ned på geografi og skolestørrelse. Her finner vi den høyeste svarprosenten for 1-10 skoler i Midt og Nord-Norge, 80 prosent. For øvrig er den generelt tilfredsstillende oppslutningen i alle grupper som er mest slående.

Tabell 2.6: Sammensetning av nettoutvalget av grunnskoler etter geografi og elevtall, sammenliknet med populasjonen av grunnskoler (i parentes). Totalprosent.

Elevtall	Under 100	100-249	250 og over	Alle
Oslo og Akershus	0,7 % (0,6)	2,6 % (2,8)	10,6 % (9,4)	13,9 % (12,8)
Østlandet	5,6 % (6,1)	12,8 % (11,4)	7,7 % (8,9)	26,1 % (26,4)
Sør- og Vestlandet	13,9 % (12,9)	10,3 % (11,6)	11,0 % (11,8)	35,3 % (36,4)
Midt- og Nord-Norge	12,9 % (11,5)	6,5 % (6,8)	5,3 % (6,1)	24,7 % (24,5)
Alle	33,1 % (31,2)	32,1 % (32,6)	34,7 % (36,2)	100,0 %

Den geografiske representativiteten er svært god, slik den også har vært ved tidligere undersøkelser. Den overrepresentasjon av de største skolene i forhold til de minste som vi har sett tidligere er snudd til en mindre overrepresentasjon av de minste i forhold til de største. De største enkeltavvikene vi finner gjelder mellomstore skoler på Østlandet og små skoler i Midt- og Nord-Norge, som er overrepresentert med 1,4 prosentpoeng. Alt i alt er avvikene mindre enn i noen av de tidligere undersøkelsene. Kontroller av materialet viser at skjevhetene ikke har noen betydning for resultatene i undersøkelsen.

Tabell 2.7: Sammensetning av nettoutvalget av grunnskoler etter geografi og trinn, sammenliknet med populasjonen av grunnskoler (i parentes). Totalprosent.

Trinn	Barne- og ungdomstrinn			Alle
	Barnetrinn	ungdomstrinn	Ungdomstrinn	
Oslo og Akershus	8,0 % (7,7)	2,0 % (2,1)	3,9 % (2,9)	13,9 % (12,8)
Østlandet	16,4 % (17,0)	4,6 % (4,1)	5,2 % (5,3)	26,1 % (26,4)
Sør- og Vestlandet	21,2 % (22,6)	8,8 % (8,5)	5,3 % (5,2)	35,3 % (36,4)
Midt- og Nord-Norge	11,5 % (11,4)	11,3 % (10,3)	1,9 % (2,8)	24,7 % (24,5)
Alle	57,1 % (58,7)	26,7 % (25,1)	16,2 % (16,2)	100,0 %

Fordelingen etter trinn i utvalget er tilfredsstillende, men 1-10 skolene er noe underrepresentert, i forhold til barneskolene. Dette er omvendt av hva som har vært vanlig ved tidligere undersøkelser. Det største enkeltavviket gjelder barneskoler på Sør- og Vestlandet, som er underrepresentert med 1,4 prosentpoeng. Den betydelig høyere svarprosenten i forhold til tidligere undersøkelser har gjort nettoutvalget enda mer representativt enn det vi tidligere har sett.

2.4 Utvalget av videregående skoler høsten 2011

2.4.1 72 prosent godkjente svar

Utvalget av videregående skoler er hentet fra populasjonen på 419 skoler. Kilden er her dels Nasjonalt skoleregister og dels datafiler over søker- og elevinformasjon som NIFU har fått tilgang til i forbindelse med evalueringen av Kunnskapsløftet. Det ble opprinnelig laget tre sammenliknbare utvalg med 144 videregående skoler i hvert. En del skoler er imidlertid tatt ut fordi de ikke lenger er registrert som egne enheter. Det tilstrebes representativitet innenfor landsdeler med hensyn til skoletype, størrelse og geografisk plassering. I alt kunne besvarelser fra 98 skoler, eller 71,5 prosent av skolene, godkjennes for analyseformål. Dette er lavere enn for de tidligere undersøkelsene, bortsett fra våren 2009 da den var 70,1 prosent.

Tabell 2.8: Populasjon, bruttoutvalg og nettoutvalg av videregående skoler fordelt etter fylke.

	Popu- lasjon	Brutto- utvalg	Tatt ut av utvalg	Aktiv nekt	Passiv nekt	Ufull- stendig	Godkjent	Godkjent %
Østfold	17	6	0	0	0	0	6	100 %
Akershus	37	12	0	0	0	2	10	83 %
Oslo	35	12	0	0	1	0	11	92 %
Hedmark	16	5	0	0	1	0	4	80 %
Oppland	16	5	0	0	2	1	2	40 %
Buskerud	17	5	0	0	4	1	0	0 %
Vestfold	13	5	0	0	0	0	5	100 %
Telemark	15	5	0	0	1	1	3	60 %
Aust-Agder	11	4	0	0	1	0	3	75 %
Vest-Agder	16	3	0	0	1	0	2	67 %
Rogaland	36	12	0	0	1	0	11	92 %
Hordaland	52	18	0	0	3	0	15	83 %
Sogn og Fjordane	16	6	0	0	3	0	3	50 %
Møre og Romsdal	26	10	0	0	3	1	6	60 %
Sør-Trøndelag	29	7	0	0	1	0	6	86 %
Nord-Trøndelag	14	5	0	0	3	0	2	40 %
Nordland	24	7	0	0	4	0	3	43 %
Troms	19	7	0	0	4	0	3	43 %
Finnmark	10	3	0	0	0	0	3	100 %
Sum	419	137	0	0	33	6	98	71,5 %
				0,0 %	24,1 %	4,4 %	71,5 %	100,0 %

Svarprosenten varierer fra 0 prosent til 100 prosent mellom fylkene. I Østfold, Vestfold og Finnmark har alle skoler besvart, mens ingen av skolene i Buskerud har besvart. Det synes ikke å være noen tydelig sammenheng fra år til år når det gjelder svarprosent i de enkelte fylkene. Akershus og Oslo har imidlertid hatt svarprosent på mellom 80 og 93 prosent ved de fire siste undersøkelsene.

Tabell 2.9: Sammensetning av nettoutvalget av videregående skoler etter geografi og elevtall på Vg1, sammenliknet med populasjonen av videregående skoler (i parentes). Totalprosent.

	Under 100	100-199	200 og over	Alle
Oslo og Akershus	4,1 % (2,3)	9,2 % (5,3)	8,2 % (8,6)	21,4 % (16,2)
Østlandet	7,1 % (7,2)	3,1 % (4,4)	10,2 % (10,4)	20,4 % (23,1)
Sør- og Vestlandet	16,3 % (15,3)	11,2 % (13,0)	13,3 % (9,5)	40,8 % (37,7)
Midt- og Nord-Norge	7,1 % (10,6)	7,1 % (6,9)	3,1 % (6,5)	17,3 % (24,1)
Alle	34,7 % (35,4)	30,6 % (29,6)	34,7 % (35,0)	100,0 %

Utvalget har en svært god representativitet med hensyn til skolestørrelse. Skoler i Midt- og Nord-Norge er imidlertid underrepresentert i forhold til Oslo og Akershus og Sør- og Vestlandet. Mest overrepresentert er store skoler på Sør- og Vestlandet og mellomstore skoler i Oslo og Akershus, mens små og store skoler i Midt- og Nord-Norge er mest underrepresentert. Veiing for å kompensere for skjevheter i utvalgets sammensetning har likevel ingen merkbar effekt på resultatene.

2.5 Gjennomføring av undersøkelsene

Spørningene for Utdanningsdirektoratet ble gjennomført i perioden 12. oktober til 17. november 2011. Undersøkelsen ble gjennomført elektronisk for alle fire målgrupper. Respondentene fikk i alt tre påminnelser om undersøkelsen. Dette er færre påminnelser enn ved tidligere undersøkelser da vi har brukt fire eller fem. Svarprosenten for grunnskolene er betydelig høyere for denne undersøkelsen enn de tidligere, mens det var en svak motsatt tendens for de andre målgruppene. Svarprosenten er dermed omtrent den samme for grunnskoler, videregående skoler og kommuner, mens grunnskolene lå langt

etter de to øvrige gruppene tidligere. Hva endringen kan skyldes, er det ikke enkelt å gi noe sikkert svar på. Økningen i svarprosenten blant grunnskolene kan ha to forklaringer. For det første har vi inntrykk av at de adressene vi benyttet denne gangen var av bedre kvalitet enn tidligere. Den andre forklaringen kan være at NIFU i løpet av de siste årene har blitt bedre kjent ved grunnskolene og dermed får lettere innpass. Instituttet har lenge vært godt kjent ved de videregående skolene og i fylkeskommunene, blant annet som følge av mange års arbeid med prosjekter knyttet til dette nivået, mens kjennskapen til NIFU ved grunnskolene nok har vært mindre.

NIFU har mottatt spørreskjemaer fra Utdanningsdirektoratet, Kunnskapsdepartementet, NOVA og Rambøll, og disse skjemaene danner utgangspunktet for spørringen. NIFU har kommet med forslag til en del forbedringer når det gjelder utformingen av spørsmålene, men har i hovedsak latt oppdragsgiverne bestemme innholdet i spørsmålene.

Skjemaet for de videregående skolene og fylkene var særlig krevende denne gangen, blant annet med en svært omfattende og detaljert kartlegging av bruk av instruksjonsmaterieil for aktører i fag- og yrkesopplæringen. Dette kan ha virket avskrekkende. Når det så viser seg at bare 29 av 98 videregående skoler kjenner til dette materiellet og bare seks av disse oppgir at de har benyttet det, må det kunne sies at uforholdsmessig mye plass i undersøkelsen har gått med til å kartlegge et temmelig marginalt fenomen. De videregående skolene ble i tillegg bedt om å kartlegge elevfravær i detalj, og dette har nok vært en utfordring for mange. Prisen for smale temaer og veldig inngående kartlegginger kan ha vært en lavere svarprosent. Temaet kjennskap til og bruk av LEXIN-ordbøkene er et annet eksempel på et smalt tema som vi synes har fått uforholdsmessig stor plass i undersøkelsen. Drøyt 20 prosent av skolelederne kjenner til disse ordbøkene, mens bare 10 prosent bruker dem.

Respondentene fikk, i tillegg til en elektronisk lenke til selve undersøkelsen, tilsendt en lenke til en pdf-fil som gjenga alle spørsmålene, slik at de kunne bruke denne som kladd før de fylte ut det elektroniske skjemaet. Fordi undersøkelsene er satt sammen av ulike temaer, har det vært nødvendig for skolene og skoleeierne å involvere flere informanter i besvarelsen. Det er særlig i kommunene og fylkene at det er nødvendig å involvere flere i besvarelsen av undersøkelsen, men dette gjelder også for enkelte skoler, særlig de store. Vi har fått svært få direkte henvendelser fra respondentene om undersøkelsen, enten det gjelder tekniske problemer eller ønske om ikke å delta. For å få litt mer kunnskap om belastningen på respondentene, har vi bedt dem om å oppgi hvem som har besvart undersøkelsen.

Tabell 2.10: Personer ved skolene som deltok i besvarelsen av undersøkelsen. Flere svar mulig.

Hvem har besvart undersøkelsen?				
	Barnetrinn	Barne- og ungdomstrinn	Ungdomstrinn	Videregående
Rektor	95 %	93 %	96 %	87 %
Assisterende rektor	3 %	3 %	4 %	16 %
Inspektør	4 %	5 %	4 %	7 %
Avdelingsleder	1 %	1 %	0 %	6 %
Andre	1 %	2 %	2 %	8 %
Antall	(n=398)	(n=186)	(n=113)	(n=98)

Ved grunnskolene var rektor involvert i besvarelsen i de aller fleste av tilfellene. Ved noen av skolene var inspektør og assisterende rektor også med, enten i tillegg til eller i stedet for rektor. Ved de videregående skolene var rektor involvert i seks av sju tilfelle. Her spiller assisterende rektor, avdelingsleder, inspektør og andre ansatte en større rolle enn ved grunnskolene. Fordelingen avviker lite fra hva vi fant ved forrige undersøkelse, som var høsten 2010.

Tabell 2.11: Personer eller funksjoner hos skoleeier som deltok i besvarelsen av undersøkelsen. Flere svar mulig.

Hvem har besvart undersøkelsen?		
	Fylkes- kommune	Kommune
Rådmann, assisterende rådmann og lignende		14 %
Skolefaglig ansvarlig (utdanningsdirektør, fylkesutdanningssjef, skolesjef, oppvekstsjef, seksjonssjef for skole, kommunalsjef for utdanning og lignende)	76 %	72 %
Seksjonsleder, avdelingsleder og lignende stillinger på mellomledernivå	24 %	2 %
Rådgiver, konsulent, førstesekretær, sekretær og lignende	24 %	18 %
Annen funksjon. Spesifiser		3 %
Antall	(n=17)	(n=111)

Hos skoleeier er det klart vanligste at den skolefaglig ansvarlige i kommunen eller fylket besvarer undersøkelsen. Dette gjelder i 72 prosent av kommunene og i 13 av 17 fylkeskommuner. I fire av 17 fylker involveres seksjonsledere og andre på mellomledernivå, mens rådgivere, konsulenter og lignende også er involvert i fire av 17 fylker og 18 prosent av kommunene. I 14 prosent av kommunene er det rådmannen som svarer. Dette er en høyere andel enn tidligere. Tabell 2.12 viser hvor mange ulike funksjoner som er involvert ved besvarelsen. Her kan det være flere personer bak hver funksjon, for eksempel flere avdelingsledere ved en skole eller flere konsulenter hos en skoleeier.

Tabell 2.12: Antall ulike funksjoner hos skoleeier som deltok i besvarelsen av undersøkelsen.

Hvor mange var involvert i besvarelsen?						
	Barnetrinn	Barne- og ungdomstrinn	Ungdoms- trinn	Videregående	Fylkes- kommune	Kommune
En	96 %	91 %	96 %	82 %	71 %	91 %
To	3 %	5 %	3 %	11 %	18 %	7 %
Tre eller flere	1 %	1 %	2 %	6 %	6 %	1 %
Ubesvart		3 %		1 %	6 %	1 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall	(n=398)	(n=186)	(n=113)	(n=98)	(n=17)	(n=111)

Ved grunnskolene, de videregående skolene og i kommunene er det stort sett bare én person eller funksjon som er involvert ved besvarelsen av undersøkelsen. En av fire fylkeskommuner involverer to eller flere i arbeidet.

3 Skoleeiers systemer for dokumentasjon av elevers læring og utvikling

Utdanningsdirektoratet har fått i oppdrag fra Kunnskapsdepartementet å kartlegge systemer for dokumentasjon om enkeltelevers læring og utvikling og skolens oppfølging av eleven. Med system menes her skriftliggjorte rutiner på skolenivå og kommunal og fylkeskommunal kontroll med at rutinene etterleves. Spørsmålene nedenfor er stilt til skoleeierne.

3.1 Fire av fem skoleeiere har et system for dokumentasjon som gjelder alle skoler

Det innledende spørsmålet om dette temaet gjelder om skoleeier har systemer for skriftlig oppsummering av elevens læring og utvikling.

Tabell 3.1 Har kommunen/fylkeskommunen systemer der elevenes læring og utvikling oppsummeres skriftlig på gitte tidspunkt og danner grunnlag for fastsettelse av mål og oppfølgingstiltak for den enkelte elev?

	Kommune	Fylkeskommune	Alle
Ja, på alle skolene	80 %	88 %	81 %
Ja, på noen av skolene	12 %	13 %	12 %
Nei	8 %	0 %	7 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	111	16	127

Det er bare blant kommunene vi finner eksempler på at skoleeiere ikke har dokumentasjonssystemer (tabell 3.1). Åtte prosent svarer dette. Ellers er ikke forskjellene mellom fylkeskommuner og kommuner særlig stor. 13 prosent av de 16 fylkeskommunene som har besvart undersøkelsen tilsvarende til fylkeskommuner.

Tabell 3.2 Har kommunen/fylkeskommunen systemer der elevenes læring og utvikling oppsummeres skriftlig på gitte tidspunkt og danner grunnlag for fastsettelse av mål og oppfølgingstiltak for den enkelte elev? Etter kommunens folketall.

	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Fylke	Alle
Ja, på alle skolene	93 %	69 %	76 %	88 %	81 %
Ja, på noen av skolene	2 %	17 %	18 %	13 %	12 %
Nei	5 %	14 %	6 %	0 %	7 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	41	36	34	16	127

Det er blant de minste kommunene vi finner flest som har et dokumentasjonssystem som gjelder alle skoler, mens det er flest uten dokumentasjonssystem blant de mellomstore (tabell 3.2). Når de minste kommunene skiller seg ut slik de gjør, kan det henge sammen med at disse kommunene har få skoler. Hvis de har et dokumentasjonssystem, er dermed sjansen stor for at det gjelder alle skolene kommunen har ansvar for.

Tabell 3.3 Har kommunen/fylkeskommunen systemer der elevenes læring og utvikling oppsummeres skriftlig på gitte tidspunkt og danner grunnlag for fastsettelse av mål og oppfølgingstiltak for den enkelte elev? Etter landsdel.

	Østlandet	Sør- og Vest-Norge	Midt- og Nord-Norge	Alle
Ja, på alle skolene	83 %	78 %	83 %	81 %
Ja, på noen av skolene	11 %	20 %	5 %	12 %
Nei	7 %	2 %	13 %	7 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	46	41	40	127

Det er ingen geografiske forskjeller av særlig betydning, selv om det er en tendens til at noe flere kommuner i Midt- og Nord-Norge enn i resten av landet er uten dokumentasjonssystem (tabell 3.3).

3.2 Dokumentasjon av elevvurdering er særlig viktig

De av skoleeierne som har et dokumentasjonssystem er spurt om hva som dokumenteres. Her kan det velges mellom en eller flere av i alt 13 ulike kategorier, og skoleeierne har i gjennomsnitt krysset av for 9,1. Det betyr at hver av de 13 kategoriene i gjennomsnitt er krysset av blant 70 prosent av skoleeierne. 24 skoleeiere har krysset av for alle 13 former for dokumentasjon og like mange har krysset av for 12 av 13. Det er ingen forskjell av betydning etter folketall eller landsdel når det gjelder antall dokumentasjonsformer.

Tabell 3.4 Hva er det som dokumenteres? Skoler med et dokumentasjonssystem.

	Kommune	Fylkeskommune
Dokumentasjon om elevenes læring, utvikling og skolens oppfølging	56 %	56 %
Måloppnåelse i forhold til kompetansemål i læreplaner i fag og generell del av læreplanen	58 %	50 %
Underveisvurdering	76 %	75 %
Sluttvurdering (standpunkt- og eksamenskarakter)	85 %	88 %
Foreldresamtale	82 %	50 %
Elevsamtale og elevens egenvurdering	70 %	63 %
Kartleggingsprøver	79 %	81 %
Nasjonale prøver	86 %	44 %
Skolens tiltak i form av tilpasset opplæring	40 %	44 %
Enkeltvedtak om spesialundervisning; Sakkyndig vurdering	74 %	81 %
Enkeltvedtak om spesialundervisning; Halvårsrapporter	80 %	63 %
Enkeltvedtak om spesialundervisning; Individuell opplæringsplan	80 %	75 %
Enkeltvedtak om spesialundervisning; Skolens tiltak i form av spesialundervisning	67 %	69 %
Antall (N=)	102	16

Sluttvurdering i form av eksamens- og standpunkt karakterer er det som nevnes av flest, 85 prosent (tabell 3.4). Sluttvurdering danner strengt tatt ikke grunnlag for «fastsettelse av mål og oppfølgingstiltak for den enkelte elev», slik det innledende spørsmålet viser til, men når dette først er satt opp som et svaralternativ, er det overraskende at det ikke nevnes av samtlige skoleeiere, ettersom resultatet av slik vurdering nødvendigvis må dokumenteres og videreformidles. Vi ser også at nasjonale prøver kommer

høyt på lista for kommunene. I tillegg kommer også kartleggingsprøver og undervisvurdering høyt. Ettersom «måloppnåelse i forhold til kompetansemål i læreplaner» er grunnlaget for elevvurdering etter innføringen av Kunnskapsløftet, er det overraskende at ikke flere enn 58 prosent av kommunene og halvparten av fylkeskommunene krysser av for dette. Med to viktige unntak finner vi stort sett det samme mønsteret for kommunene som for fylkeskommunene. Unntakene er foreldresamtaler og nasjonale prøver der tallene er betydelig lavere for fylkeskommunene.

Tabell 3.5 På hvilke tidspunkt dokumenteres dette?

	Kommune	Fylkeskommune	Alle
Månedlig	1 %	0 %	1 %
Halvårlig	58 %	38 %	55 %
Etter hvert avsluttet trinn	14 %	31 %	16 %
Etter avsluttet opplæring ved skolen	6 %	6 %	6 %
Annet	20 %	19 %	19 %
Ubesvart	2 %	6 %	3 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	102	16	118

Halvårlig dokumentasjon er det klart vanligste for kommunene, mens fylkeskommunene deler seg mer jevnt mellom halvårlig og etter hvert avsluttet trinn, som i praksis blir årlig (tabell 3.5). En av fem skoleeiere har krysset av for alternativet «Annet». Dette viser seg for de fleste å bety at tidspunktet for dokumentasjon kan variere, for eksempel avhengig av hva det er som skal dokumenteres.

3.3 Informasjonsoverføring mellom barnehage og grunnskole

Skoleeierne er stilt flere spørsmål som gjelder overføring informasjon om elever mellom barnehage og skole og mellom skoler.

Tabell 3.6 Har kommunen system for overføring av informasjon om enkeltbarn mellom barnehage og skole, for eksempel basert på samtykke (jf. forvaltningslovens § 13 og personopplysningsloven § 13)? Etter folketall.

	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Alle
Ja, mellom alle barnehagene og skolene	85 %	94 %	76 %	86 %
Ja, mellom noen av barnehagene og skolene	7 %	6 %	18 %	10 %
Nei	7 %	0 %	6 %	5 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	41	36	34	111

95 prosent av kommunene svarer at de har system for overføring av informasjon om barn mellom barnehage og skole, og i de aller fleste av tilfellene omfatter dette alle barnehagene og grunnskolene i kommunen (tabell 3.6). Det er en tendens til at systemet i mindre grad dekker alle skolene og barnehagene i de største kommunene. Dette kan forklares med at disse kommunene i gjennomsnitt har flere skoler og barnehager og dermed er sannsynligheten større for at enkelte av disse ikke er omfattet av systemet for informasjonsoverføring.

Tabell 3.7 Hvilke opplysninger overføres?

Dokumentasjon om barnets utvikling og barnehagens oppfølging	66 %
Kartlegginger	62 %
Generell vurdering	68 %
Med utgangspunkt i enkeltvedtak om spesialundervisning; Sakkyndig vurdering	88 %
Med utgangspunkt i enkeltvedtak om spesialundervisning; Plan for oppfølging	74 %
Med utgangspunkt i enkeltvedtak om spesialundervisning; Barnehagens tiltak	77 %
Antall (N=)	106

Kommunene har kunnet krysse av for en eller flere av seks ulike former for opplysninger som overføres mellom barnehage og skole, og vi ser at den laveste andelen er 62 prosent (tabell 3.7). Dette gjelder den kanskje noe upresise kategorien «kartlegginger». Det som krysses av blant flest er sakkyndig vurdering med utgangspunkt i enkeltvedtak om spesialundervisning, som 88 prosent har krysset av for.

3.4 Informasjonsoverføring i grunnskolen

Drøyt halvparten av kommunene har et system for overføring av informasjon om enkeltelever mellom skoler på barnetrinnet, mens 30 prosent ikke har det (tabell 3.8). Slik informasjonsoverføring er særlig aktuelt når elever bytter skole. Vi finner her betydelige forskjeller etter kommunestørrelse, slik at de minste kommunene i minst grad har et slikt system, mens de største har det i størst grad.

Tabell 3.8 Har kommunen system for overføring av informasjon om enkeltelever mellom skoler på barnetrinnet? Etter folketall.

	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Alle
Ja	44 %	58 %	71 %	57 %
Nei	39 %	36 %	12 %	30 %
Vet ikke	7 %	3 %	15 %	8 %
Ubesvart	10 %	3 %	3 %	5 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	41	36	34	111

Her er det grunn til å legge merke til at til sammen 13 prosent av kommunene svarer enten «vet ikke» eller har latt være å svare på spørsmålet. Det kan være en indikasjon på at enkelte skoleeiere har manglende oversikt over informasjonsflyten mellom skoler på samme trinn. Vårt utvalg av skoler er landsrepresentativt, og 13 prosent tilsvarende mellom 50 og 60 kommuner på landsbasis. For noen av disse kommunene kan imidlertid spørsmålet være irrelevant fordi de ikke har mer enn en grunnskole, noe som gjelder 45 av landets 430 kommuner. Blant de 15 kommunene som har svart «vet ikke» eller latt spørsmålet stå ubesvart i vår undersøkelse er det imidlertid bare tre som har bare én grunnskole.

Andelen av kommunene som svarer at de har et system for utveksling av informasjon mellom skoler på ungdomstrinnet, for eksempel når elever skifter skole, er lavere enn tilsvarende andel som gjelder barnetrinnet (tabell 3.9). Noe av dette kan skyldes at mange kommuner har bare en skole med ungdomstrinn. Forskjellen i svarmønster mellom små og større kommuner kan tyde på dette. «Vet ikke»-andelen er igjen størst blant de største kommunene, og dette tyder på at det ikke er helt uvanlig at kommuner kan mangle oversikt over informasjonsflyten mellom skolene.

Tabell 3.9 Har kommunen system for overføring av informasjon om enkeltelever mellom skoler på ungdomstrinnet?

	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Alle
Ja	34 %	42 %	71 %	48 %
Nei	44 %	44 %	9 %	33 %
Vet ikke	7 %	3 %	15 %	8 %
Ubesvart	15 %	11 %	6 %	11 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	41	36	34	111

Det er betydelig mer vanlig å ha systemer for overføring av informasjon om enkeltelever mellom barnetrinnet og ungdomstrinnet enn mellom skoler på samme trinn. 82 prosent av kommunene har et slikt system (tabell 3.10). Betydelig færre av de minste kommunene svarer bekreftende på spørsmålet enn av de mellomstore og store, noe vi igjen tror kan ha sammenheng med at disse kommunene har få skoler, i noen tilfelle bare én, og at informasjonsflyten mellom et lite antall skoler kan sikres også uten at det bygges opp egne systemer for det.

Tabell 3.10 Har kommunen system for overføring av informasjon om enkeltelever mellom skoler på barnetrinnet og ungdomstrinnet?

	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Alle
Ja	66 %	94 %	88 %	82 %
Nei	20 %	3 %	3 %	9 %
Vet ikke	7 %	0 %	6 %	5 %
Ubesvart	7 %	3 %	3 %	5 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	41	36	34	111

59 prosent av kommunene har et system for overføring av informasjon om enkeltelever mellom skoler på ungdomstrinnet og videregående skoler (tabell 3.11). Her er forskjellen etter kommunestørrelse ubetydelig, noe som er naturlig ettersom det her er snakk om kommunikasjon mellom skoler under ulike skoleeiere. Da spiller det ingen rolle om det dreier seg om en liten eller stor avgiverkommune og hvor mange grunnskoler kommunen har.

Tabell 3.11 Har kommunen system for overføring av informasjon om enkeltelever mellom skoler på ungdomstrinnet og videregående skoler?

	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Alle
Ja	54 %	64 %	59 %	59 %
Nei	22 %	8 %	21 %	17 %
Vet ikke	12 %	17 %	15 %	14 %
Ubesvart	12 %	11 %	6 %	10 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	41	36	34	111

Når 17 prosent av kommunene svarer at de ikke har et system for informasjonsoverføring mellom grunnskolen og videregående, 14 prosent at de ikke vet og 10 prosent unnlater å svare på spørsmålet, er dette egentlig ganske alarmerende. Det er i tidligere forskning (Lødding m.fl. 2005:111) pekt på at slik mangel på informasjonsflyt kan være en medvirkende årsak til at mange elever får en unødige vanskelig start i videregående opplæring. Dersom mottakerskolen vet hvem som er i faresonen, kan tiltak iverksettes slik at de blir i videregående opplæring og ikke slutter.

3.5 Informasjonsoverføring i videregående skole

Fylkeskommunene er stilt tilsvarende spørsmål som kommunene om informasjonsoverføring. Tre av 16 fylkeskommuner svarer at de ikke har system for informasjonsoverføring mellom de videregående skolene, mens fem av 16 mangler slikt system for overføring av informasjon mellom grunnskoler og videregående skoler (tabell 3.12).

Tabell 3.12 Har fylkeskommunen system for overføring av informasjon om enkeltelever?

	Ja	Nei	Sum
Har fylkeskommunen system for overføring av informasjon om enkeltelever mellom de videregående skolene?	13	3	16
Har fylkeskommunen system for overføring av informasjon mellom grunnskolene og de videregående skolene?	11	5	16

Det er ikke særlig godt samsvar mellom svarene fra kommunene og fylkeskommunene når det gjelder spørsmålene om informasjonsoverføring mellom grunnskoler og videregående skoler. Vi tror at den viktigste forklaringen på det ofte manglende samsvaret ligger i at skoleeier i mange tilfelle ikke har oversikt over dette spørsmålet. Vi vil tro at det i mange tilfeller kan være god direkte kontakt mellom avgiverskoler og videregående skoler om enkeltelever. I andre tilfelle mangler slik kontakt, selv om den kunne ha vært ønskelig for å sikre elevene en god start i videregående opplæring. Skoleeierne er ikke nødvendigvis informert om denne kontakten, eller mangelen på kontakt.

Vi kan illustrere det manglende samsvaret i svarmønstrene med følgende eksempler. De fem fylkene der fylkeskommunen oppgir at de *ikke* har et system for informasjonsoverføring omfatter 34 kommuner i undersøkelsen. Bare seks av de 34 kommunene bekrefter at det ikke er noe slikt system, mens 21 hevder at det finnes, fem vet ikke og to har ikke besvart spørsmålet. 11 fylkeskommuner svarer at det finnes et system, og i disse fylkene er det 60 kommuner. 33 av dem svarer bekreftende, ti mener at det ikke finnes et slikt system, ni vet ikke og åtte har ikke besvart spørsmålet. Andelen blant kommunene som svarer at det finnes et system for overføring av informasjon er dermed høyere i fylker der fylkeskommunene hevder at det ikke finnes et slikt system (62 prosent) enn den er i fylker der fylkeskommunen svarer at det finnes et system (55 prosent).

Hordaland fylkeskommune har for eksempel svart at de har et system for overføring av informasjon mellom grunnskole og videregående skole. Bare fire av de ni kommunene i undersøkelsen bekrefter dette, tre vet ikke, en svarer «nei» og en svarer ikke på spørsmålet. I Hordaland fylke finnes det omtrent 100 grunnskoler med ungdomstrinn og over 50 videregående skoler. Hva slags relasjoner og systemer for informasjonsoverføring som finnes mellom disse skolene vet vi ikke noe om.

Når vi går fra skolenivå til skoleeiernivå, vil vi trolig finne at det er svært stor variasjon i hvilken oversikt skoleeier har over slik informasjonsutveksling. Noen kommuner vil trolig ha relativt god oversikt over relasjonene mellom sine grunnskoler og de lokale videregående skolene, andre vil mangle slik oversikt. Denne variasjonen illustrerer på en svært lærerik måte den noe uavklarte situasjonen når det gjelder overgangen fra grunnskolen til videregående skole. Hvem har ansvaret for elevene i denne overgangen, er det skolen eller er det skoleeier, er det de som avgir elever eller er det de som mottar elever?

Når det er så dårlig samsvar mellom svarene fra fylkeskommunene og kommunene om dette spørsmålet, finnes det også andre mulige forklaringer. Det kan skyldes begrepsbruken, som ikke nødvendigvis framstår som like entydig for alle. Hva menes egentlig med «et system for overføring av informasjon om enkeltelever»? Tenkes det på fastlagte rutiner, og hvilke elever og hva slags informasjon gjelder dette i så fall?

Et avsluttende spørsmål om hva slags informasjon det gjelder presiserer dette, men dette spørsmålet gikk dessverre bare til fylkeskommunen på grunn av en teknisk feil i undersøkelsen. Tabell 3.13 viser imidlertid at fylkeskommunene særlig framhever sluttvurdering og sakkyndig vurdering knyttet til enkeltvedtak om spesialundervisning, mens underveisvurdering, foreldresamtale, elevsamtale og nasjonale prøver bare nevnes av ett av 16 fylker.

Tabell 3.13 Hvilken informasjon overføres?

	Fylkes- kommune
Dokumentasjon om elevenes læring, utvikling og skolens oppfølging	31 %
Måloppnåelse i forhold til kompetansemål i læreplaner i fag og generell del av læreplanen	25 %
Underveisvurdering	6 %
Sluttvurdering (standpunkt- og eksamenskarakter)	56 %
Foreldresamtale	6 %
Elevsamtale og elevens egenvurdering	6 %
Kartleggingsprøver	13 %
Nasjonale prøver	6 %
Skolens tiltak i form av tilpasset opplæring	19 %
Med utgangspunkt i enkeltvedtak om spesialundervisning; Sakkyndig vurdering	56 %
Med utgangspunkt i enkeltvedtak om spesialundervisning; Halvårsrapporter	19 %
Med utgangspunkt i enkeltvedtak om spesialundervisning; Individuell opplæringsplan	44 %
Med utgangspunkt i enkeltvedtak om spesialundervisning; Skolens tiltak i form av spesialundervisning	38 %

3.6 Oppsummering

80 prosent av skoleeierne oppgir at alle grunnskolene i deres kommune har et kvalitetssikringssystem, mens 12 prosent har slikt system ved noen av skolene. Det er særlig dokumentasjon av elevvurdering som framheves når skoleeierne spørres om hva som dokumenteres. Med to viktige unntak finner vi stort sett det samme mønsteret for kommunene som for fylkeskommunene. Unntakene er foreldresamtaler og nasjonale prøver der tallene er betydelig lavere for fylkeskommunene.

86 prosent av kommunene har et system for overføring av informasjon om enkeltelever med barnehage og skole. Det er særlig informasjon om sakkyndig vurdering knyttet til enkeltvedtak om spesialundervisning som framheves. 57 prosent av kommunene har et system for overføring av informasjon om enkeltelever mellom skoler på barnetrinnet, mens 82 prosent har et slikt system for informasjonsoverføring mellom barne- og ungdomstrinnet. Store kommuner har i større grad slike systemer enn små. 59 prosent av kommunene har et system for slik informasjonsoverføring mellom grunnskoler og videregående skoler. Her er det ingen forskjeller etter kommunestørrelse.

13 av 16 fylkeskommuner opplyser at de har et system for informasjonsoverføring mellom videregående skoler, mens 11 av 16 har et slikt informasjonsoverføringssystem mellom grunnskoler og videregående skoler. Også her er det sluttvurdering og sakkyndig vurdering knyttet til enkeltvedtak om spesialundervisning som framheves.

4 Satsingen *Bedre læringsmiljø*

«Bedre læringsmiljø» (2009-2014) er Utdanningsdirektoratets femårige satsing på elevenes læringsmiljø. Satsingen inneholder blant annet nettbasert veiledning og materiell, knyttet til både oppfølging av regelverk og praktisk arbeid med læringsmiljøet. Slikt materiell kan blant annet finnes på nettstedet <http://www.udir.no/Tema/Laringsmiljo>. Det er viktig at nettressursene oppleves som nyttige for skolen i jobben med å sikre elevenes rett til et godt læringsmiljø. Svarene på spørsmålene nedenfor vil Utdanningsdirektoratet bruke i arbeidet med å videreutvikle nettressursene i «Bedre læringsmiljø»-satsingen. Både skoleledere og skoleeiere er spurt om temaet.

4.1 Satsingen er godt kjent

Omtrent 80 prosent av skolelederne og 90 prosent av skoleeierne kjenner til satsingen «Bedre læringsmiljø» (tabell 4.1).

Tabell 4.1 Utdanningsdirektoratet lanserte høsten 2009 den femårige satsingen Bedre læringsmiljø. Kjenner du til denne satsingen?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Kommune	Fylkeskommune
Ja	82 %	85 %	76 %	74 %	92 %	88 %
Nei	18 %	15 %	24 %	26 %	8 %	13 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	398	186	113	98	109	16

Det er en tendens til at satsingen er noe bedre kjent på barneskoler og 1-10 skoler enn på ungdomsskoler og videregående skoler, der en av fire ikke kjenner satsingen. To av 16 fylkeskommuner kjenner ikke til satsingen. Verken skolestørrelse eller geografi har noen betydning for kjennskapet til satsingen (ikke vist i tabell).

Tabell 4.2 Hvor har du fått informasjon om satsingen Bedre læringsmiljø?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Kommune	Fylkeskommune
Via e-post fra Utdanningsdirektoratet	63 %	56 %	55 %	37 %	68 %	50 %
På nettstedet www.udir.no	79 %	81 %	84 %	73 %	83 %	86 %
Gjennom informasjon fra Fylkesmannen	19 %	30 %	24 %	5 %	67 %	14 %
Gjennom informasjon fra skoleeier	54 %	40 %	35 %	42 %		
På konferanse hvor det ble informert om Bedre læringsmiljø	21 %	20 %	19 %	15 %	48 %	43 %
Mottatt løpeseddel med informasjon om Bedre læringsmiljø	2 %	2 %	7 %	3 %	1 %	0 %
I dagspressen	9 %	5 %	5 %	4 %	10 %	0 %
Gjennom sosiale medier	2 %	2 %	2 %	1 %	4 %	0 %
Annet	4 %	3 %	3 %	4 %	7 %	7 %
Antall (N=)	327	158	86	73	100	14

Det er nettstedet www.udir.no som er den klart viktigste informasjonskilden når det gjelder satsingen Bedre læringsmiljø (tabell 4.2), mellom 73 og 86 prosent nevner dette. E-post fra Utdanningsdirektoratet er også viktig, men betydelig viktigere for grunnskolen og kommunene enn for de videregående skolene og fylkeskommunene. Skoleeier er viktig som informasjonskilde for skolene, på samme måte som Fylkesmannen nevnes av to av tre kommuner. Konferanser er viktige for skoleeierne, men nevnes av betydelig færre av skolene. De øvrige informasjonskildene ser ut til å ha marginal betydning. I kategorien «annet» finner vi blant annet brosjyrer, studier og ulike former for nettverk.

4.2 Omtrent halvparten av skolene har benyttet materiell fra satsingen

De skolene og skoleeierne som kjenner til satsingen Bedre læringsmiljø ble spurt om de har benyttet noe av materialet som ligger på Utdanningsdirektoratets side for satsingen. Mellom 53 og 63 prosent av grunnskolene, snaut halvparten av de videregående skolene, 72 prosent av kommunene og ni av 14 fylkeskommuner har det (tabell 4.3).

Tabell 4.3 Satsingen Bedre læringsmiljø inneholder nettbasert veiledning og materiell (<http://www.udir.no/Tema/Laringsmiljo/>). Har din skole benyttet noe av dette materialet og/eller veiledningen?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Kommune	Fylkeskommune
Ja	62 %	53 %	63 %	48 %	72 %	64 %
Nei	36 %	44 %	35 %	49 %	28 %	36 %
Ubesvart	2 %	3 %	2 %	3 %		
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	327	158	86	73	100	14

Når vi tar hensyn til at 80 prosent av skolene og 90 prosent av skoleeierne kjente til satsingen (tabell 4.1), kan vi regne oss fram til at materialet er benyttet av omtrent halvparten av samtlige grunnskoler, en tredjedel av de videregående skolene, to av tre kommuner og drøyt halvparten av fylkeskommunene.

Interessen for de ulike typene materiell varierer en del med skoleslag, men generelt er det slik at grunnskolene ser ut til å bruke et noe bredere tilfang av materiell enn de videregående skolene (tabell 4.4). Mest benyttet blant grunnskolene er veileder for ansatte og ledere, som bare et fåtall av de videregående skolene har benyttet. Det samme gjelder Kjetil og Kjartan, som først og fremst er rettet mot grunnskolen. Nettsiden for Manifest for mobbing burde ha like stor aktualitet i alle skoleslag, men brukes dobbelt så ofte i grunnskolen som i videregående skoler. Både Veileder i regelverk om

skolemiljø og Veileder for beredskap og krisehåndtering ser ut til å ha økende aktualitet med stigende nivå.

Tabell 4.4 Hva slags informasjon og materiell mot mobbing har skolen benyttet?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående
Veileder for ansatte og ledere i grunnskolen	43 %	35 %	44 %	10 %
Ressursheftet om undervisning i seksualitet. Kapittel om seksuell trakassering, kjønnsrelatert mobbing og homofobisk erting.	6 %	7 %	6 %	1 %
Kjetil og Kjartan tips mot mobbing, filmer og plakat	38 %	27 %	32 %	3 %
www.dubestemmer.no . Undervisningspakke om digital mobbing, personvern og sikker nettbruk.	26 %	32 %	39 %	18 %
Nettsiden for Manifest mot mobbing www.udir.no/mmm	38 %	36 %	39 %	21 %
Veiledning i regelverk om skolemiljø	32 %	27 %	38 %	39 %
Veiledere for beredskap og krisehåndtering i skolen.	28 %	24 %	37 %	38 %
Id- og ressursbank for fysisk aktivitet.	27 %	19 %	6 %	0 %
Læringsressurs om folkemord, rasisme og diskriminering	1 %	1 %	0 %	1 %
Råd og ressurser til hjem-skole samarbeid	26 %	18 %	24 %	8 %
Veileder for skolemiljøutvalg	27 %	24 %	27 %	34 %
Rådgivningstjenesten for skoleanlegg	2 %	7 %	6 %	1 %
Antall (N=)	202	83	54	35

Veileder for skolemiljøutvalg er benyttet av en tredjedel av de videregående skolene og en fjerdedel av grunnskolene, mens Råd og ressurser til hjem-skole samarbeid har størst aktualitet i grunnskolen. Idé- og ressursbank for fysisk aktivitet er rettet mot barnetrinnet, noe som avspeiles i tallene. Ressursheftet om undervisning i seksualitet har lite gjennomslag, og praktisk talt ingen blant de videregående skolene. Det samme gjelder Rådgivningstjeneste for skoleanlegg. Læringsressurs om folkemord, rasisme og diskriminering har helt marginal bruk. Når bare en prosent av de som har brukt materialet for satsingen har benyttet denne læringsressursen, tilsvarer det 15 – 20 skoler på landsbasis, mens Veiledning i regelverk om skolemiljø til sammenligning er benyttet av anslagsvis 550 skoler.

Tabell 4.5 Hva har skoleeier benyttet av veiledningsmateriell?

	Kommune	Fylkeskommune
Materiell for helhetlig arbeid med læringsmiljøet	71 %	89 %
Informasjon og materiell mot mobbing	82 %	67 %
Veileder for ansatte og ledere i grunnskolen	43 %	33 %
Ressursheftet om undervisning i seksualitet. Kapittel om seksuell trakassering, kjønnsrelatert mobbing og homofobisk erting	8 %	11 %
www.dubestemmer.no . Undervisningspakke om digital mobbing, personvern og sikkernettbbruk	43 %	33 %
Nettsiden for Manifest mot mobbing www.udir.no/mmm	92 %	22 %
Kjetil og Kjartan tips mot mobbing, filmer og plakat	50 %	0 %
Veiledning i regelverk om skolemiljø	68 %	44 %
Veiledere for beredskap og krisehåndtering i skolen	50 %	33 %
Idé- og ressursbank for fysisk aktivitet	38 %	11 %
Læringsressurs om folkemord, rasisme og diskriminering	1 %	0 %
Råd og ressurser til hjem-skolesamarbeid	49 %	22 %
Antall (N=)	72	9

Kommunene ser generelt ut til å bestille noe mer materiell enn fylkeskommunene (tabell 4.5). Et annet generelt inntrykk er at skoleeierne oppgir flere typer materiell enn skolelederne. Mest brukt blant

kommunene er nettsiden for Manifest mot mobbing, som 92 prosent har brukt, mot bare to av ni fylkeskommuner. Åtte av ni fylkeskommuner og sju av ti kommuner har benyttet materiell for helhetlig arbeid med læringsmiljøet. Informasjon og materiell mot mobbing er også flittig benyttet. De ulike veilederne ser ut til å ha noe større bruk i kommunene enn fylkeskommunene.

4.3 En av fire skoler gjennomførte lokale arrangementer

I forbindelse med kampanjen som Manifest mot mobbing gjennomførte tidlig i september 2011 ble det oppfordret til å gjennomføre lokale arrangementer. 23 prosent av skolene gjennomførte slike arrangementer. Dette gjaldt omtrent en av fire grunnskoler og en av ti videregående skoler.

Tabell 4.6 Ble det gjennomført lokale arrangementer på din skole i forbindelse med Manifest mot mobbing sin kampanje i uke 36 nå i høst?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Alle
Ja	25 %	22 %	27 %	10 %	23 %
Nei	73 %	74 %	68 %	88 %	74 %
Ubesvart	2 %	4 %	5 %	2 %	3 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	398	186	113	98	795

Det er en tendens til at store skoler i noe større grad enn små gjennomførte slike arrangementer og at flere skoler på Østlandet enn ellers i landet gjorde dette (ikke vist i tabell).

4.4 Et vell av idéer og ønsker om andre nyttige ressurser

Både skolene og skoleeierne ble bedt om å komme med konkrete idéer og ønsker om hva som kan være nyttige nettressurser for arbeidet med å sikre elevene et godt læringsmiljø. Over 150 skoler hadde kommentarer til dette. Kommentarene er av svært ulik karakter. Her gir vi noen eksempler som representerer sju viktige gjennomgående temaer.

En del av kommentarene sier at det tilbudet som nå finnes er tilstrekkelig: «Dei eksisterande nettressursane er gode!». «Direktoratets ressurside har blitt veldig bra og håper at dette blir oppdatert og fortsetter slik det er nå». Noen synes til og med at det kan bli for mye av det gode, hvis det ellers er mangel på andre ressurser: «Det er ikke nyttig med masse nettressurser uten at det kobles sammen med materiell. Med liten tilgang til maskiner/brukbare maskiner og oppbakking på disse blir det lite bruk for nettet». Og noen har generelt liten tro på nettinformasjon: «Nei, vi har mest tro på de menneskelige ressursene, og satser mye på selv å skape godt læringsmiljø og gode læringsarenaer for våre elever»; «Nei, ingen konkrete ønsker om nettressurser. Dette er en jobb som må gjøres i den enkelte klasse sammen med lærerne, og er en pågående prosess gjennom året.»

De gode, praktiske eksemplene etterlyses av flere og utgjør den største gruppen: «Idebank med suksesshistorier frå andre skular innan dei ulike emna», «Fortellingen om den vellykkede satsingen og oppfølgingen ved hjelp av en god miljøarbeider», «Henvisninger til skoler som lykkes godt med arbeidet, samt til sterke kompetansmiljøer», «Konkrete case-studier som kan brukes som refleksjonsoppgaver i personalet», «Konkrete idear for å arbeide førebyggjande på skulen», «Tips til korleis lærar kan gjennomføre samtalar med føresette (den vanskelege samtalen)», « Tips til korleis føresette kan arbeida med sine born».

Flere bruker kommentarene til å fortelle om hva de selv synes de lykkes med: «Vi jobber med PALS på 3. året. Dette ser vi resultater av på læringsmiljøet», «Skulen har implementert Olweusprogrammet. Fleire kommuner bør nytte programmet for å få bukt med mobbing og antisosial atferd. Det er naudsynt i arbeidet med eit godt læringsmiljø.» Det er imidlertid ikke alle som synes bruk av program eller nettressurser er hele løsningen: «Vi jobber bredt med dette i hele skoleorgansiasjonen og opplever at skolen må ha det fulle og hele eierskap til prosess og virkemidler. Vi utvikler derfor vårt eget

materiale.», «På vår skole har alle lærere ansvar for hvert sitt fokusområde. De må ta det opp på fellesmøter og minne alle oss andre om hva vi er blitt enige om og hvordan vi tenker å jobbe med områdene. Foresatte er aktive ressurser i arbeidet (FAU)»

Forskningsbaserte metoder og langsiktig jobbing i samarbeid med hjemmet er også viktige stikkord når skolene beskriver sine idealer for arbeidet for et godt læringsmiljø: «Viktig at arbeidet baseres på forskning og går over tid. I arbeidet må foreldrene på de ulike nivåene trekkes med (elev-, klasse- og skolenivå)», «Viktig med forskningsbasert stoff fra psykologer om utvikling av barns følelser og hvordan hjem og skole kan arbeide med dette. Å forsterke det enkelte barn mentalt slik at det kan møte motgang og utvikle selvstendighet.», «Forskningsbaserte fagressursar knytt til relasjonskompetanse, klasseleiing, læringsmiljø og skulekultur til bruk i kollegalæring og erfaringsdeling. Nettressursar med konkrete og relevante tips knytt til klassemiljøarbeid er også nyttig.»

Skoleeiers ansvar er heller ikke glemt: «Mer press mot skoleeier slik at skolene i en kommune i større grad kan få en helhetlig holdning til arbeid for et godt læringsmiljø.», «Ringerike kommune har laget handlingsplan for trivsel i skolen. Meget bra. Alle skolelederne har blitt delt i grupper for å konkretisere underpunktene i planen og alle skolene har forpliktet seg til å følge opp dette på egen skole.»

Elevenes rolle nevnes også av flere: «Korleis kan skulen bruke elevrådet i dette arbeidet», «Nettressurser som kan styrkje elevrådet si rolle», «Stoff som henvender seg til elevråd. Aksjoner som drives av elever for elever har stor effekt.», «Ei eiga nettside for elevane, slik at dei blir meir medvetne om eiga læringsmiljø», «Nettsider for elever om mobbing, hva det er, hvordan man forebygger, hvordan man tar tak i dette, hvordan man kan søke hjelp.»

Det siste temaet gjelder klasseledelse, som også går igjen hos flere: «Kontinuerlig fokus på tydelig klasseledelse, kunnskap om den skjulte mobbingen, proaktiv aggresjon, hjelp og oppmuntring med konkrete tiltak», «Vi arbeider i pilotprosjektet med klasseledelse», «Nettsider om klasseledelse med gode tips, råd og eksempler, gjerne videosnutter.»

4.5 Oppsummering

Omtrent 80 prosent av skolelederne og 90 prosent av skoleeierne kjenner til satsingen «Bedre læringsmiljø». Satsingen er noe bedre kjent på skoler med barnetrinn enn på ungdomsskoler og videregående skoler. Nettstedet www.udir.no er klart viktigst som informasjonskilde for satsingen. Mye av informasjonen, og særlig til grunnskolen, går også gjennom e-post fra Utdanningsdirektoratet.

Omtrent halvparten av skolene har benyttet materiell fra satsingen, og grunnskolen har i større grad benyttet materiell enn de videregående skolene. Dette stemmer bra med at kommunene generelt ser ut til å benytte mer materiell enn fylkeskommunene. En av fire grunnskoler og hver tiende videregående skole gjennomførte arrangementer i tilknytning til «Manifest mot mobbing» sin kampanje i uke 36.

Skolene har mange ideer og ønsker om hva som kan være nyttige nettressurser for arbeidet med å sikre elevene et godt læringsmiljø. Konkrete gode eksempler og suksesshistorier etterlyses av mange. Noen skoler forteller om hva de selv har lykket med, og mange legger vekt på forskningsbaserte metoder og langsiktig satsing.

5 Informasjon til foreldrene

Foreldre er en målgruppe som Utdanningsdirektoratet bare kommuniserer sporadisk med, og skolesektoren er ikke spurt om hva den tror er foreldrenes informasjonsbehov. Vi vet at det finnes skoleeiere som allerede gir god informasjon til foreldre, men at dette også varierer rundt i landet. I dag sender direktoratet ut trykte informasjonsbrosjyrer til foreldre om nasjonale prøver, kartleggingsprøver og læringsmiljø. Vi har derfor spurt skoleeiere og skoleledere om direktoratets informasjonstiltak er nyttige for foreldrene, og om det bør gis mer informasjon til foreldrene enn det gjøres i dag. Direktoratet vurderer å lage et mer helhetlig informasjonsmaterieell til foreldre som har barn på barneskolen, ungdomsskolen og i videregående skole.

5.1 Informasjonen vurderes som nyttig

Over 80 prosent av skolelederne i grunnskolene og drøyt halvparten av de i videregående mener informasjonen som foreldrene får fra Utdanningsdirektoratet er nyttig (tabell 5.1). Det samme skillet fremkommer også når vi ser på skoleeierne, der 80 prosent av kommunene og to av tre fylker mener informasjonen er nyttig.

Tabell 5.1 Utdanningsdirektoratet lager i dag informasjonsbrosjyrer til foreldre om nasjonale prøver, kartleggingsprøver og læringsmiljø. Hvor nyttig mener du dette informasjonstiltaket er for foreldrene?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Kommune	Fylkeskommune
Nyttig	87 %	88 %	79 %	57 %	80 %	67 %
Verken/eller	12 %	10 %	18 %	23 %	17 %	0 %
Unyttig	0 %	1 %	1 %	4 %	2 %	0 %
Kjenner ikke til brosjyrene	1 %	1 %	2 %	15 %	2 %	33 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	373	168	107	94	108	15

5.2 Valg av informasjonskanal er avhengig av nivå

Når det gjelder hvilke informasjonskanaler som foretrekkes, er det noen markerte forskjeller etter skoleslag. Mens omtrent 80 prosent av skolene med barnetrinn foretrekker trykte brosjyrer eller ranselpost, gjelder dette 60 prosent av ungdomsskolene og bare 24 prosent av de videregående skolene (tabell 5.2). Informasjon som kan legges ut på skolens egen nettside foretrekkes av 81 prosent av ungdomsskolene og 73 prosent av de videregående, mot rundt halvparten av skolene med barnetrinn. Informasjon som skolens ledelse kan bearbeide og formidle videre foretrekkes i betydelig høyere grad ved de videregående skolene enn ved grunnskolene, mens direktoratets nettsted www.udir.no foretrekkes i mindre grad ved alle skoleslag. Minst aktuelt er likevel direktoratets Facebook- eller Twitter-side.

Tabell 5.2 Hvilke kanaler bør Utdanningsdirektoratet primært bruke for å nå ut til foreldrene?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Kommune	Fylkeskommune
Informasjon som skolens ledelse kan bearbeide og formidle videre til foreldrene	38 %	45 %	41 %	59 %	30 %	40 %
Direktoratets nettsted, udir.no	24 %	29 %	28 %	35 %	6 %	20 %
Trykte brosjyrer/ranselpost	83 %	78 %	60 %	24 %	31 %	7 %
Informasjon som skolen kan legge ut på egen nettside og/eller læringsplattform	57 %	48 %	81 %	73 %	33 %	33 %
Utdanningsdirektoratets Facebook- eller Twitter-side	7 %	8 %	4 %	11 %	1 %	0 %
Sum	209 %	208 %	214 %	202 %	100 %	100 %
Antall (N=)	373	170	107	94	108	15

En teknisk feil i undersøkelsen gjorde at skolelederne kunne velge to alternativer (og i noen tilfeller krysset av for flere enn to), mens skoleeierne bare kunne velge ett. Tallene for skoleledere og skoleeiere i tabell 5.2 er derfor ikke sammenlignbare. I tabell 5.3 har vi veiet ned svarene fra skolelederne, slik at prosentene summerer seg opp til 100 prosent. Dermed er det mer forsvarlig å sammenligne.

Tabell 5.3 Hvilke kanaler bør Utdanningsdirektoratet primært bruke for å nå ut til foreldrene?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Kommune	Fylkeskommune
Informasjon som skolens ledelse kan bearbeide og formidle videre til foreldrene	18 %	22 %	19 %	29 %	30 %	40 %
Direktoratets nettsted, udir.no	12 %	14 %	13 %	17 %	6 %	20 %
Trykte brosjyrer/ranselpost	40 %	37 %	28 %	12 %	31 %	7 %
Informasjon som skolen kan legge ut på egen nettside og/eller læringsplattform	27 %	23 %	38 %	36 %	33 %	33 %
Utdanningsdirektoratets Facebook- eller Twitter-side	3 %	4 %	2 %	5 %	1 %	0 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	373	170	107	94	108	15

Vi ser at kommunene deler seg mellom informasjon som kan bearbeides, ranselpost og informasjon som kan legges ut, mens fylkeskommunene også i noen grad nevner direktoratets nettsted, mens ranselpost synes lite aktuelt. Slik sett er det en ganske tydelig grad av enighet mellom skoleeiere og skoleledere på hvert av nivåene.

5.3 Omfanget av informasjon er omtrent passe

Både skoleledere og skoleeiere mener at omfanget av informasjon fra Utdanningsdirektoratet til foreldrene er omtrent passe (tabell 5.4). Det er en viss tendens til økende etterspørsel etter informasjon etter stigende nivå, slik at flere på ungdomstrinnet og i videregående synes det er for lite.

Tabell 5.4 Hva mener du om omfanget av informasjon fra Utdanningsdirektoratet til foreldrene?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Kommune	Fylkeskommune
For lite	17 %	16 %	20 %	26 %	12 %	13 %
Omtrent passe	83 %	82 %	76 %	72 %	83 %	53 %
For mye	1 %	2 %	5 %	2 %	3 %	7 %
Ubesvart	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %	27 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	373	170	107	94	108	15

De som mente at omfanget av informasjon var for lite ble bedt om å vurdere hvor viktig de ulike formene for informasjon til foreldrene er. På den måten kan vi få en indirekte indikasjon på hva som bør prioriteres dersom omfanget skal økes. Generelt vurderes alle de fem informasjonstypene som viktige, men informasjon om rettigheter og plikter, læringsmiljø og eksamen er det som vurderes som viktigst, både av skoleledere og skoleeiere. Læreplaner og vurdering generelt har også høy viktighet, men likevel lavere enn de tre andre temaene. Det er ellers helt slående hvor stor likheten er i vurdering av viktighet mellom skoleledere og skoleeiere.

Tabell 5.5 Hvor viktig er informasjonen fra Utdanningsdirektoratet om de ulike temaene? Skoleledere og skoleeiere som mener det gis for lite informasjon til foreldrene.

Skoleleder	Rettigheter og plikter		Vurdering generelt		
	Eksamen	Læreplaner	Læringsmiljø		
Ikke viktig	1 %	4 %	1 %	1 %	
Litt viktig	5 %	5 %	1 %	7 %	8 %
Nokså viktig	19 %	13 %	40 %	43 %	24 %
Svært viktig	74 %	71 %	57 %	48 %	66 %
Ubesvart	1 %	7 %	1 %	1 %	1 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	136	136	136	136	136

Skoleeier	Rettigheter og plikter		Vurdering generelt		
	Eksamen	Læreplaner	Læringsmiljø		
Ikke viktig					
Litt viktig				14 %	
Nokså viktig	29 %	33 %	43 %	33 %	33 %
Svært viktig	67 %	67 %	52 %	52 %	67 %
Ubesvart	5 %		5 %	0 %	
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	21	21	21	21	21

5.4 Oppsummering

Over 80 prosent av skolelederne i grunnskolene og drøyt halvparten i videregående skole mener informasjonen som foreldrene får fra Utdanningsdirektoratet er nyttig. Mens omtrent 80 prosent av skolene med barnetrinn foretrekker trykte brosjyrer eller ranselpost, gjelder dette 60 prosent av ungdomsskolene og bare 24 prosent av de videregående skolene. De fleste skoleledere og skoleeiere mener at omfanget av informasjon fra Utdanningsdirektoratet til foreldrene er omtrent passe. De av skolelederne og skoleeierne som mener det gis for lite informasjon til foreldrene, mener at informasjon om rettigheter og plikter, læringsmiljø og eksamen er viktigst.

6 Læreplaner som styringsdokument

Som en del av oppfølgingen av læreplanene for fag har Utdanningsdirektoratet behov for å vite mer om hvordan skoleleder oppfatter læreplanene som styringsdokument. Direktoratet har behov for å følge med på hvordan læreplanforståelsen utvikler seg i sektoren etter innføringen av Kunnskapsløftet, og trenger å vite hva skoleleder har behov for når det gjelder lokalt læreplanarbeid. Direktoratet ønsker også å vite om skoleeier gir skolelederne et veiledningstilbud i dette arbeidet.

6.1 Fire av fem skoleledere ser utfordringer

Fire av fem skoleledere ser utfordringer i forbindelse med det lokale arbeidet med læreplanene. Det er ingen forskjell etter skoleslag i denne andelen. Når det gjelder utvikling av lokale læreplaner, ser omtrent halvparten av skolelederne i grunnskolen dette som en spesiell utfordring, mot en av tre i de videregående skolene.

Tabell 6.1 Ser skoleleder spesielle utfordringer i forbindelse med det lokale arbeidet med læreplanene?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videre- gående
Nei	18 %	20 %	19 %	20 %
Ja, i forbindelse med utvikling av lokale arbeidsplaner	51 %	59 %	47 %	33 %
Ja, i forbindelse med læreplanens oppbygging	14 %	16 %	19 %	12 %
Ja, i forbindelse med utvikling av elevenes grunnleggende ferdigheter	23 %	25 %	27 %	31 %
Ja, i forbindelse med tilpassing av opplæringen/ valg av arbeidsmåter	28 %	26 %	37 %	37 %
Ja, i forbindelse med elevvurdering	47 %	44 %	47 %	48 %
Ja, i forbindelse med andre forhold	3 %	5 %	8 %	13 %
Antall (N=)	366	170	107	94

Den største utfordringen for øvrig ligger i elevvurdering, som nær halvparten av skolene framhever, og her er det enighet på tvers av skoleslagene. En fjerdedel av skolene med barnetrinn og en tredjedel av de med ungdomstrinn og de videregående skolene peker på tilpasning av opplæringen og valg av arbeidsmåter som spesielle utfordringer. Det samme mønsteret gjelder for utvikling av elevenes grunnleggende ferdigheter. Læreplanenes oppbygging ser ut til å representere en mindre utfordring og nevnes av mellom 12 og 19 prosent. Mellom tre og 13 prosent har nevnt andre forhold. Når de er bedt om å spesifisere dette nærmere, er det særlig tidsbruken som går i gjennom som et stikkord: «Tek allfor mye tid og er for teoretisk», «Lite tid til å arbeide grundig nok med planane», «Tid til samkjøring av fagene, slik at en får til tverrfaglige opplegg» osv.

Skolelederne er også bedt om å gi tilleggskommentarer til dette temaet, og ikke mindre enn 135 skoleledere har gjort dette, så at dette er et tema som engasjerer, kan det ikke være noen tvil om. Det er særlig ett tema som går igjen, og det er etterlysning av nasjonale standarder, både når det gjelder læreplanene og kriterier som skal legges til grunn i arbeidet: «Nasjonale vurderingskriterier og grad av måloppnåelse», «Utarbeide nasjonale standarder for elevvurdering», «Ved å lage felles nasjonale læreplaner», «Det skulle vore konkrete, nasjonale føringar for kva elevane skal gjennom kvart år. Lærarar bruker altfor mykje tid på å utvikla lokale planar - som kunne vore utarbeidd nasjonalt i utgangspunktet.», «Nasjonale kjennetegn på måloppnåelse burde foreligget klare da Kunnskapsløftet ble innført. Det legges opp til for omfattende lokalt planarbeid.»

Et annet tema som går igjen er nær beslektet med det tidligere nevnte og gjelder konkretisering av innholdet i læreplanene: «Definisjonen av hva grunnleggende ferdigheter er er mangelfull. Når kompetansemålene er lite konkrete krever det mye arbeid med å tydeliggjøre mål og kjennetegn for elever og foresatte.», «K06 er alt for svevende. L97 var bedre oppbygd med konkrete mål for hvert årstrinn.», «Læreplanene er lite konkrete, og det vil variere mye fra skole til skole hva slags opplæring elevene får.» «Læreplanene i fellesfag er for åpne og generelle. Mer konkrete planer i gjennomgående fag og klarere krav til arbeid med de grunnleggende ferdighetene», «Målene bør fordeles tydelig på hvert årstrinn. Det er uklokt å overlate til skolene/kommunene å arbeide med mål over to år. Flere mål er ikke konkrete nok.», «Revidere læreplanene slik at de blir noe mer konkrete.»

Også i de generelle kommentarene går tid, tidsknapphet og tidsbruk igjen: «Burde vært laget felles for alle. Alt for mye tid har blitt brukt til lokalt initiativ, prøving og feiling.», «Det bør vurderes om dette er riktig prioritering i forhold til lærernes arbeidstid», «Det er et betydelig arbeid å lage lokale læreplaner med utgangspunkt i K-løftet. Det krever tid! Slik arbeidsavtalen for lærere er i dag har ikke skoleledelsen styringsrett over lærernes egendisponerte tid (387,5 timer pr år).», «Det er et omfattende arbeid som krever mye tid, i forhold til å finne gode rutiner og struktur for arbeidet og hvordan bryte ned kompetansemål, få med tilpasning, arbeidsmåter, vurdering, grunnleggende ferdigheter.», «Det er et problem at lærerne er under et enormt arbeidspress. Det å klare å finne nok tid til å få gjort et så godt arbeid som mulig og ønskelig med de lokale læreplanene er en stor utfordring.» «Lærerne har for lite planleggingstid bundet til skolen. Blir for lite fellestid. Fellestid er en forutsetning for utvikling av lokale planer, tilpassing av arbeidsmåter, organisering som skaper bedre muligheter for tilpasset opplæring osv».

En del skoleledere nevner også utfordringer knyttet til tilpasset opplæring: «Det er en utfordring i forhold til tilpasset opplæring og elever som har mangler i sin kompetanse på lavere nivå.», «Tilpasset opplæring er alltid en utfordring som vi må jobbe med og evaluere hele tiden.» Det er også private skoler med i undersøkelsen, og en del av dem benytter anledningen til å påpeke at de ikke er bundet av de sentrale læreplanene: «Steinerskolens arbeid med læreplanen er uavhengig av det offentlige.», «Vår skole arbeider etter egen læreplan. Montessorilæreplanen».

6.2 Veiledningsmaterieil og etterutdanningstilbud etterlyses

Drøyt halvparten av skolelederne mener at etterutdanningstilbud fra de sentrale utdanningsmyndighetene kan være en god hjelp for å bistå i det lokale arbeidet med læreplaner, enda litt flere, 70 – 75 prosent peker på veiledningsmaterieil. Mellom seks og 17 prosent av skolene, varierende etter skoletype, har andre ønsker, som de er bedt om å spesifisere nærmere.

Tabell 6.2 Hvordan kan sentrale utdanningsmyndigheter bistå skolene i det lokale arbeidet med læreplaner?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående
Gjennom etterutdanningstilbud	54 %	57 %	56 %	64 %
Gjennom veiledningsmateriell	75 %	76 %	74 %	70 %
Annet	13 %	15 %	17 %	6 %
Antall (N=)	366	170	107	94

Også her etterlyses mer konkretisering av mål og kriterier og mer gjennomarbeidede læreplaner: «Gjennom å utarbeide det FERDIG fra sentralt hold», «Burde vært fastlagte læreplaner», «Gjennom å lage felles kriterier for måloppnåelse.», «Kriterieutforming for noen sentrale deler av fagene», «Lage detaljerte planer som skal gjelde for alle.» En parallell til denne kritikken finner vi hos Ulstrup Engelsen, som karakteriserer informasjonen om grunnlagsdokumentene for reformen Kunnskapsløftet som «mangetydige, litt vage og diffuse» (Engelsen 2008:184). Et viktig tiltak i reformen er jo nettopp utarbeiding av lokale læreplaner.

Skolelederne ble i tilknytning til dette temaet gitt enda en mulighet til å komme med tilleggskommentarer. 75 skoleledere benyttet seg av denne anledningen, og mange av kommentarene går i samme retning som de vi allerede har sitert, særlig når det gjelder etterlysning av mer sentralt gitte mål og kriterier og bekymring for tids- og ressursbruk. Av de klareste uttrykkene kan vi sitere dette: «Mye sterkere statlig styring. Arbeidet med lokale læreplaner tar for mye tid og skaper usikkerhet.»

Mange er her mer konkrete i hva de forventer at myndighetene skal bidra med: «Det er viktig at kommunane og skulane får ekstra ressursar til dette, klarer det ikkje utfrå eige budsjett dersom det ikkje vert tilført ekstra midler som er øyremerka dette arbeidet», «Bruk Fylkesmannen som rettleiar og arrangør av erfaringsutvekslingar mm», «Etterutdanningstilbud fungerer dårlig fordi budsjett skjæres årlig og det blir for få lærere igjen til å ivareta elevene når andre er på kurs.», «Ønsker en ide-bank, hvor eksempler på planer i fag tilpasset Kunnskapsløftet kan stilles til disposisjon.», «Konkret opplæring i fht vurdering i tilknytning til kompetansemålene - hvordan læringsmål og kriterier samla sett kan gi et bilde av elevens måloppnåelse i fht kompetansemålene.», «Kommunene må jobbe helhetlig med dette, i grupper med representanter fra alle skolen.», «Legge ut veiledende fagplaner på nett, også til fådelte skoler».

6.3 Bare et mindretall av skoleeierne gir veiledningstilbud

Skoleeierne er stilt bare ett spørsmål i tilknytning til dette temaet, nemlig om de gir skolelederne veiledningstilbud i forhold til læreplanverket. Bare 41 prosent av skoleeierne svarer bekræftende på dette (tabell 6.3). Fylkeskommunene kommer best ut, mens selv her er det seks av 16 som oppgir at de ikke gir et veiledningstilbud. De største kommunene kommer betydelig bedre ut enn de minste og mellomstore, ved at drøyt halvparten gir et slikt tilbud, mot en av tre. Dette avspeiler trolig en sammenheng mellom kommunestørrelse og hva som finnes av skolefaglig kompetanse hos skoleeier.

Tabell 6.3 Gir skoleeier et veiledningstilbud til skoleledere i forhold til læreplanverket?

	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Fylke	Alle
Ja	31 %	31 %	55 %	63 %	41 %
Nei	69 %	69 %	45 %	38 %	59 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	39	35	33	16	123

De kommentarene vi har sett ovenfor viser at mange skoleledere etterspør en mer aktiv rolle fra sentrale myndigheters side når det gjelder utforming av læreplaner og konkretisering av kriterier og mål. I tillegg kommer altså at bare et mindretall av skoleeierne gir et veiledningstilbud i forhold til det arbeidet

med læreplaner som skolene er pålagt. Det innledende spørsmålet til dette temaet viste at fire av fem skoleledere ser spesielle utfordringer i forbindelse med det lokale læreplanarbeidet. Det synes helt tydelig at mange her føler at de er overlatt til seg selv med oppgaver de mener i langt større grad burde vært løst på sentralt hold. Fem år etter innføringen av Kunnskapsløftet er det et tankekors at så mange skoleledere og skoleledere opplever at de kommer til kort i dette arbeidet.

De av skoleeierne som gir et veiledningstilbud til skolelederne er bedt om å konkretisere nærmere hva slags veiledningstilbud dette er. 47 av 50 skoleeiere har konkretisert dette. Bare to bruker begrepet «etterutdanning», mens 14 nevner «kurs», «konferanser», «samlinger» eller «forum». Åtte skoleeiere nevner «rektormøter», mens sju bruker begrepet «nettverk». «Diskusjon» eller «drøftinger» nevnes av seks.

6.4 Oppsummering

Fire av fem skoleledere ser utfordringer i forbindelse med det lokale arbeidet med læreplanene. Det er ingen forskjell etter skoleslag i denne andelen. Når det gjelder utvikling av lokale læreplaner, ser omtrent halvparten av skolelederne i grunnskolen dette som en spesiell utfordring, mot en av tre i de videregående skolene. Den største utfordringen for øvrig ligger i elevvurdering.

Skolelederne har en rekke mer utfyllende kommentarer til det lokale arbeidet med læreplanene. Det som særlig går igjen er en etterlysning av nasjonale standarder og kriterier som skal legges til grunn i arbeidet. Det er flere som gir uttrykk for at de egentlig ser dette som et nasjonalt ansvar som skolene ikke burde bruke så mye tid på som de nå gjør. Tidsknapphet og tidsbruk er stikkord som går igjen i de generelle kommentarene.

Drøyt halvparten av skolelederne mener at etterutdanningstilbud kan være en god hjelp fra de sentrale utdanningsmyndighetene for å bistå i det lokale arbeidet med læreplaner, enda litt flere, 70 – 75 prosent peker på veiledningsmateriell. Når de blir bedt om å konkretisere ønskene knyttet til slik bistand, vender mange tilbake til kommentarene om mer konkretisering og gjennomarbeiding fra sentralt hold.

Skoleeierne er spurt om de gir skolene et veiledningstilbud i forhold til læreplanverket, og bare 41 prosent svarer bekreftende på dette. De små og mellomstore kommunene gir slik veiledning i langt mindre grad enn de større kommunene og fylkeskommunene.

7 Utdanning for bærekraftig utvikling

I forbindelse med revisjonen av «Strategien for utdanning for bærekraftig utvikling» ønsker Kunnskapsdepartementet å få en oversikt over bruken av utdanning for bærekraftig utvikling (UBU) i skolen. Strategien løper fra 2005-2014, og går parallelt med FNs tiår for UBU. Kartleggingen skal bidra til å finne om strategien er kjent for målgruppen og om det er behov for kompetanseheving.

7.1 Mange har en indifferent holdning til strategien

Skolelederne ble bedt om å ta stilling til i alt seks påstander om strategien for utdanning for bærekraftig utvikling. Det mest slående trekket ved tabell 7.1 er hvor mange som har krysset av for alternativet «Verken enig eller uenig». For det siste utsagnet, som gjelder inspirasjon fra FNs tiår for utdanning for bærekraftig utvikling, er denne andelen på over 50 prosent, mens den laveste andelen er på 29 prosent og gjelder interesse for problemstillinger knyttet til bærekraftig utdanning. I tillegg kommer 6 – 8 prosent som ikke vet hva de skal svare på spørsmålene. De høye andelenene gir en klar indikasjon på at mange skoleledere har en indifferent holdning til temaet.

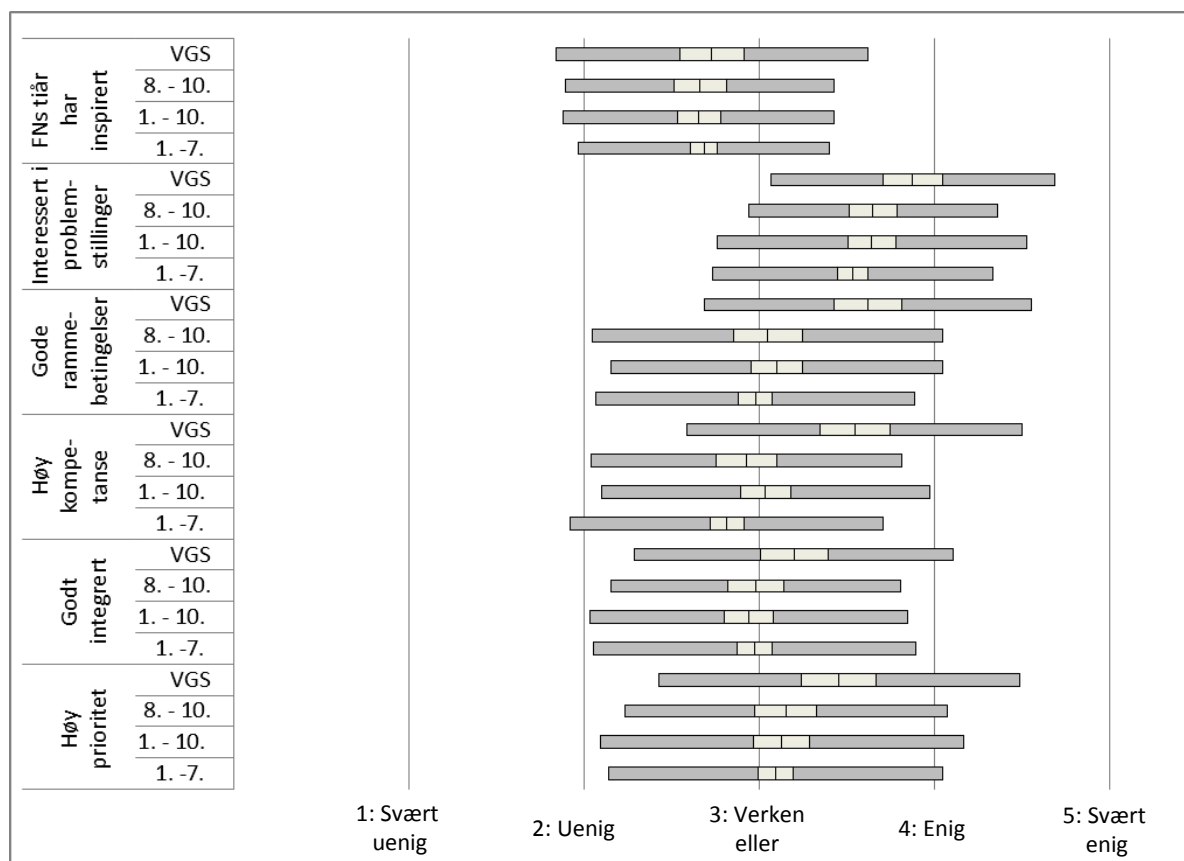
Tabell 7.1 Hvor enig er du i følgende påstander?

	Svært uenig	Uenig	Verken enig eller uenig	Enig	Svært enig	Vet ikke	Sum	Antall (N=)
Utdanning for bærekraftig utvikling har høy prioritet på skolen min	5 %	15 %	43 %	22 %	9 %	6 %	100 %	724
Utdanning for bærekraftig utvikling er godt integrert i den lokale læreplanen	5 %	19 %	42 %	24 %	3 %	7 %	100 %	724
Vi har høy kompetanse på utdanning for bærekraftig utvikling	5 %	22 %	40 %	22 %	5 %	6 %	100 %	724
Skolen min har gode rammebetingelser for at vi kan undervise for bærekraftig utvikling	5 %	19 %	38 %	26 %	6 %	7 %	100 %	724
Vi er interessert i problemstillinger knyttet til bærekraftig utvikling	2 %	5 %	29 %	48 %	10 %	6 %	100 %	724
FNs tiår for utdanning for bærekraftig utvikling (2005-2014) har inspirert vår undervisning	6 %	26 %	52 %	8 %	1 %	8 %	100 %	724

Fordelingen på de øvrige svarkategoriene varierer en del, men vi ser at det for fire av seks utsagn er en overvekt av enige i forhold til uenige. Når det gjelder utsagnet om kompetanse, er det perfekt balanse mellom enig og uenig, mens det for det siste utsagnet, om FNs tiår, er betydelig flere på uenig-siden. Det eneste utsagnet som et flertall av skolelederne er enig i, gjelder interesse for problemstillinger knyttet til bærekraftig utvikling.

7.2 De videregående skoler avviker noe fra grunnskolene

I stedet for å gjengi separate tabeller brutt ned på skoleslag for hvert enkelt utsagn, har vi laget en figur som gjengir gjennomsnittsverdier på en skala som går fra «Svært uenig» til «Svært enig». Her holdes de som har svart «Vet ikke» utenfor. Figur 7.1 gjengir gjennomsnittsverdi for hvert enkelt skoleslag innenfor hvert av utsagnene. I tillegg viser figuren standardavviket og konfidensintervallet på 5 prosentnivå. Figuren leses slik: Den midterste tynne, svarte streken gjengir gjennomsnittsverdien. Den øverste liggende søylen i diagrammet gjelder utsagnet om FNs tiår for videregående skoler. Her er gjennomsnittsverdien 2,73, som markeres med den svarte vertikale streken midt på søylen. 2,73 betyr at gjennomsnittsholdningen ligger nær «Verken enig eller uenig», men med en nokså klar tendens mot uenig. De to lyse feltene rundt gjennomsnittet er konfidensintervallet, som markerer den statistiske usikkerheten som knyttes til gjennomsnittsverdien. I dette nevnte tilfellet strekker dette intervallet seg fra 2,55 til 2,91, som betyr at det er mindre enn 5 prosent sannsynlighet for at den faktiske gjennomsnittsverdien ligger *utenfor* dette. Konfidensintervallet kan også brukes til å teste om det er statistisk signifikante forskjeller i svarene til to grupper. Hvis de lyse feltene for en søyle overlapper med de lyse feltene for en annen søyle, er det ikke slik forskjell. De mørke, ytterste feltene markerer standardavviket, som i det nevnte tilfellet er på 0,70. Det er vanlig å tolke dette som at omtrent 70 prosent av de som har besvart spørsmålet ligger innenfor +/- ett standardavvik fra gjennomsnittsverdien.

Figur 7.1 Gjennomsnittsverdi, konfidensintervall på 5 % nivå og standardavvik for seks utsagn om utdanning for bærekraftig utdanning, brutt ned på fire skoleslag.

For to av de seks utsagnene er det bare små og ikke signifikante forskjeller i enighet mellom de fire skoleslagene. Dette gjelder de to øverste søylesettene i figuren, «FNs tiår for utdanning for bærekraftig utvikling (2005-2014) har inspirert vår undervisning» og «Vi er interessert i problemstillinger knyttet til bærekraftig utvikling». For de fire andre utsagnene finner vi at de videregående skolene avviker fra

grunnskolene, ved at flere er enig i utsagnene. Tydeligst er dette for utsagnene «Vi har høy kompetanse på utdanning for bærekraftig utvikling» og «Skolen min har gode rammebetingelser for at vi kan undervise for bærekraftig utvikling». Her avviker de videregående skolene signifikant fra alle de tre grunnskoletypene, som seg i mellom ikke avviker signifikant fra hverandre. For de to siste utsagnene, «Utdanning for bærekraftig utvikling har høy prioritet på skolen min» og «Utdanning for bærekraftig utvikling er godt integrert i den lokale læreplanen» finner vi bare signifikante forskjeller mellom de videregående skolene og de rene barneskolene.

7.3 Oppsummering

Mange skoleledere har en indifferent holdning til strategien for utdanning for bærekraftig utvikling. For eksempel er over halvparten verken enig eller uenig i utsagnet «FNs tiår for utdanning for bærekraftig utvikling (2005-2014) har inspirert vår undervisning». Det eneste utsagnet et flertall av skolelederne er enig i gjelder interesse for problemstillinger knyttet til bærekraftig utvikling. Skolelederne ved de videregående skolene avviker fra grunnskolene ved at de gjennomgående ser ut til å vise noe større engasjement.

8 Kompetanse i flerkulturell pedagogikk og andrespråksdidaktikk

I NOU 2010:7 *Mangfold og mestring* etterlyser Østbergutvalget mer kunnskap om læreres og skolelederes kompetanse i flerspråklighet og flerkulturelt arbeid, både i grunnskolen og i videregående opplæring. En oversikt over kompetansen i sektoren er svært sentral for det videre arbeidet og for utformingen av politikk på feltet. Rett til særskilt norskopplæring er hjemlet i Opplæringslovas § 2.8 og 3.12. Innledningen til paragrafene lyder slik:

“Elevar i grunnskolen/videregående opplæring med anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen. Om nødvendig har slike elevar også rett til morsmålsopplæring, tospråkleg fagopplæring eller begge delar.”

Skolene er bedt om å svare på en rekke spørsmål som gjelder antall elever og lærere innenfor bestemte kategorier. Det viser seg at en del skoler her kan ha misforstått eller ikke lest spørsmålene nøye nok. For eksempel er det helt tydelig at noen skoler har oppgitt samlet antall elever på skolen i stedet for antall elever med rett til en eller annen form for språklig tilrettelagt opplæring. På samme måte har enkelte skoler oppgitt samlet antall lærere i stedet for antall lærere som har undervisningserfaring fra klasser med minoritetsspråklige elever. At dette tallet er det samme kan imidlertid godt være tilfelle for en del skolers vedkommende, men neppe der hvor det samtidig oppgis at skolen ikke har slike elever. For å sikre best mulig kvalitet på data, har vi koblet på opplysninger fra GSI (Grunnskolenes informasjonssystem). Vi har dermed kunnet sjekke skolenes opplysninger i denne undersøkelsen mot det de har oppgitt til GSI om det samme temaet og bruke GSI-tall der de virker som å ha høyere kvalitet. I noen tilfeller er imidlertid ikke informasjonen direkte sammenliknbar. For de videregående skolene har vi ikke samme mulighet til å kryssjekke informasjonen. Vi har derfor gått gjennom de opplysningene vi har samlet inn og utelatt noen videregående skoler der vi ser at opplysningene helt åpenbart ikke kan være riktige.

8.1 70 prosent av skolene har elever med rett til språklig tilrettelagt opplæring

72 prosent av grunnskolene og 58 prosent av de videregående skolene oppgir at har elever med rett til særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring, eller tospråklig fagopplæring etter opplæringslova § 2.8 eller 3.12. De fleste av de skolene som har slike elever har inntil ti av dem, men her er det en forskjell mellom grunnskolene og de videregående skolene, ved at de siste oftere enn de første har flere enn 20 slike elever (tabell 8.1). Når vi ser på gjennomsnittlig antall elever pr skole, kan vi beregne oss fram til hvor mange dette dreier seg om på landsbasis. Dersom våre tall er representative, tilsvarer de 36.000 grunnskoleelever og nærmere ca. 4.700 elever i videregående skole. Det betyr at omtrent 6 prosent av

grunnskoleelevene og 2,5 prosent av elevene i videregående skole har rett til språklig tilrettelagt opplæring etter opplæringsloven.

Tabell 8.1 Hvor mange elever ved skolen har tilbud etter § 2.8 (grunnskole) eller § 3.12 (vgo) i opplæringsloven?

	Grunnskoler	Videregående	Alle
Ingen	28 %	42 %	30 %
1-2	16 %	11 %	16 %
3-5	13 %	15 %	14 %
6-10	14 %	4 %	13 %
11-20	15 %	8 %	12 %
Flere	14 %	20 %	15 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Gjennomsnitt pr skole:	12,3	11,3	15,7
Antall (N=)	633	84	717

Tallet for grunnskolen er en god del lavere enn det vi finner når vi inkluderer alle skoler i GSI og baserer oss på opplysninger fra høsten 2011. Da finner vi nærmere 44.000 elever av denne typen. Årsaken til dette avviket kan skyldes to forhold, dels at GSI-tallene inneholder en del spesialenheter som vi ikke inkluderer i våre utvalg, dels at skoler med særlig mange elever av denne typen kan være underrepresentert i vårt utvalg. De tallene Statistisk sentralbyrå offentliggjør bekrefter at vårt utvalg kan ha en skjevhet i den retningen vi beskriver. Skoleåret 2009-10 fikk i følge SSB ca. 7 prosent av grunnskoleelevene særskilt norskopplæring (Nygård 2010:49).

Tabell 8.2 Hvor lenge har skolen hatt tilrettelagt opplæring for minoritetsspråklige elever i henhold til § 2-8 (§ 3.12)?

	GS	VGS	Alle
Mindre enn 2 år	18 %	22 %	19 %
2 - 5 år	23 %	31 %	24 %
Mer enn 5 år	47 %	30 %	45 %
Ubesvart	11 %	16 %	12 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	631	86	717

Svarene i tabell 8.2 kan virke noe forvirrende i forhold til tabell 8.1. Vi må anta at de aller fleste av de som ikke har besvart spørsmålet om hvor lenge skolen har hatt slike elever, for tiden ikke har elever som tilhører de aktuelle gruppene. Det som gjør det komplisert, er at skoler som for tiden ikke har slike elever, kan ha hatt det tidligere. Dermed kan de ha besvart spørsmålet om hvor lenge de har hatt slike elever. En annen forklaring på misforholdet mellom tabellene kan være at enkelte skoler som har elever i de aktuelle kategoriene, ikke har oppgitt antallet og dermed inngår blant skolene som ikke har slike elever. Vi må ut fra dette kunne konkludere med at vi har usikre tall, både når det gjelder hvor mange skoler som har elever med rett til særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring eller tospråklig fagopplæring og hvor lenge skolene har hatt slike elever. Trolig er andelen med slike elever høyere enn 70 prosent, som har oppgitt dette. Til sammen 88 prosent av skolene har nemlig gitt et svar for hvor lenge de har hatt slike elever.

8.2 Halvparten av lærerne har erfaring med undervisning i klasser med minoritetsspråklige elever

Spørsmålet i tabell 8.3 har ingen motsvarighet i GSI, der bare lærere som gir særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring er registrert. Slik spørsmålet i tabell 8.3 er formulert,

vil det for skoler med mange minoritetsspråklige elever vanligvis være riktig å svare at alle lærerne har erfaring med å undervise slike elever.

Tabell 8.3 Tenk på hele lærerkollegiet ved skolen. Hvor mange lærere har erfaring med å undervise i 'ordinære' klasser med minoritetsspråklige elever? (Gjelder undervisning av alle minoritetsspråklige elever, og ikke bare dem som har tilbud etter loven)

	Grunnskoler	Videregående	Alle
Ingen	22 %	22 %	22 %
1-2	14 %	7 %	13 %
3-5	19 %	12 %	18 %
6-10	11 %	15 %	11 %
11-20	16 %	12 %	16 %
Flere enn 20	4 %	16 %	6 %
Alle lærerne ved skolen	13 %	16 %	14 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Gjennomsnitt pr skole:	10,3	31,8	12,9
Antall (N=)	631	86	717

Skolene der alle lærerne har erfaring med å undervise i klasser med minoritetsspråklige elever er med få unntak ganske store. Ikke alle skolene har veldig mange elever av den aktuelle typen, med det behøver ikke å ha særlig stor betydning for sannsynligheten for at alle lærerne kan ha erfaring med å undervise i klasser med minst en slik elev. Et eksempel kan belyse dette. En ungdomsskole i Oslo har 556 elever. 13 av disse er minoritetsspråklige og får særskilt norskopplæring. I følge GSI har skolen 45 lærere. I vår undersøkelse oppgir denne skolen at 45 lærere har erfaring med å undervise i 'ordinære' klasser med minoritetsspråklige elever. Selv om slike elever utgjør bare et par prosent av den samlede elevmassen, vil det over tid være slik at alle lærerne har hatt slike elever i sin klasse. Det er stor variasjon mellom fylkene i hvor stor andel av lærerne som har slik erfaring, fra Oslo der andelen kan beregnes til 73 prosent, til Troms der den er 16 prosent (ikke vist i egen tabell). Vårt eksempel gjelder en stor skole, men det vil også kunne gjelde små skoler i områder der det er minoritetsspråklige skoler.

Tabell 8.3 viser at det i gjennomsnitt er 10,3 lærere pr skole med denne typen erfaring i grunnskolen og 31,8 ved de videregående skolene. Forskjellen mellom skoleslagene henger sammen med at de videregående skolene gjennomgående er større og følgelig har flere lærere. Omsatt til nasjonalt nivå tilsvarer tallene 30.000 lærere i grunnskolen og 13.300 i videregående skole. Hvis dette er riktig, betyr det at litt under halvparten av lærerne har slik erfaring og at det er liten forskjell mellom skoleslagene.

8.3 39 prosent av skolene har lærere med relevant formalkompetanse for undervisning av minoritetsspråklige

Tabell 8.4 viser hvor mange av lærerne som har erfaring med å undervise i klasser med minoritetsspråklige elever som har formalkompetanse. Vi har her ikke brutt ned på skoleslag. Mens det var i gjennomsnitt 12,9 lærere med slik undervisningserfaring ved hver skole, er det bare en svært liten andel av dem som har formalkompetanse. 28 prosent av skolene har lærere med formalkompetanse i andrespråksdidaktikk, 20 prosent med formalkompetanse i flerkulturell pedagogikk og 9 prosent med annen relevant formalkompetanse. Siden vi ikke vet om det finnes lærere som innehar mer enn en av de tre typene formalkompetanse ved de enkelte skolene, lar ikke de tre tallkolonnene seg summere slik at vi kan regne ut hvor mange lærere det dreier seg om i alt. Vi kan derimot summere på skolenivå og skille mellom skoler som er helt uten lærere med en av de tre formene for kompetanse og de som har en eller flere slike lærere. Det viser seg da at 39 prosent av skolene har minst en slik lærer, mens 61 prosent er helt uten lærere med denne typen formalkompetanse.

Tabell 8.4 Hvor mange av lærerne i hele kollegiet, som har erfaring med å undervise i klasser med minoritetsspråklige elever, har formalkompetanse?

	Andrespråks- didaktikk	Flerkulturell pedagogikk	Annet	En eller flere kompetanser
Ingen	72 %	80 %	91 %	61 %
En	14 %	10 %	2 %	?
To	9 %	7 %	2 %	?
Tre eller flere	5 %	3 %	4 %	?
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Gjennomsnitt pr skole:	0,62	0,37	0,32	
Antall (N=)	717	717	717	717

Tallet for hvor mange lærere med kompetanse det finnes i gjennomsnitt ved hver skole forteller oss at det på landsbasis med omtrent 3.400 grunnskoler og videregående skoler til sammen, skal finnes omtrent 2100 som har formalkompetanse i andrespråksdidaktikk, 1250 med formalkompetanse i flerkulturell pedagogikk og omtrent 1100 med annen formalkompetanse. Annen formalkompetanse viser seg ofte å være spesialpedagogikk. Vi kan ikke summere disse tallene, fordi noen lærere kan ha mer enn en type kompetanse. Hvis vi likevel foretar en omtrentlig beregning, kan vi anslå det gjennomsnittlige antallet lærere med formalkompetanse for denne typen undervisning er én pr skole, eller omtrent 3.400 på landsbasis. Da forutsetter vi at hver fjerde av disse lærerne har mer enn en type formalkompetanse innenfor feltet. Når bare 39 prosent av skolene har lærere med slik kompetanse, betyr det at de skolene som har slike lærere i gjennomsnitt har 2,5.

Tabell 8.1 viste at 70 prosent av skolene har minoritetsspråklige elever med tilbud etter opplæringsloven og tabell 8.3 viste at 78 prosent av skolene har lærere som har erfaring med å undervise i ordinære klasser med slike elever, mens snaut halvparten av lærerne har slik erfaring. Andelen av skolene som har lærere med formalkompetanse i å undervise slike elever er 39 prosent og dermed bare litt over halvparten så stor som andelen av skolene som har slike elever. Dette gir en ganske sterk indikasjon på at det er et omfattende behov for etter- og videreutdanning på dette området. I TALIS 2008, OECD-undersøkelsen blant ungdomsskolelærere i 23 land, svarte nesten 60 prosent av de norske lærerne at de ikke hadde noe behov eller lite behov for faglig oppdatering i å undervise i et multikulturelt miljø (Vibe m.fl. 2009:68). Dette kan virke som et paradoks i forhold til hvor mange skoler det er som har behov for slik kompetanse og hvor få lærere som har denne typen formalkompetanse.

Tabell 8.5 gjelder antall lærere som har erfaring med å undervise elever som har rett til særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring eller tospråklig fagopplæring. Spørsmålet gjelder ikke det samme som vi har gjengitt i tabell 8.3, nemlig å undervise i klasser der det er minoritetsspråklige elever. I tabell 8.5 begrenser vi oss til de lærerne som har erfaring med å undervise i klasser med elever som har en lovfestet rett til særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring. Tre av fire skoler har slike lærere, og det er litt lavere enn andelen skoler som har lærere som har erfaring med å undervise i klasser med minoritetsspråklige elever (tabell 8.3). Når vi ser på gjennomsnittstallene, er det litt over sju lærere med slik erfaring ved hver skole, mens tabell 8.3 viste at det var i gjennomsnitt 12,9 lærere som hadde erfaring med å undervise i klasser med minoritetsspråklige elever.

Tabell 8.5 Hvor mange lærere har erfaring med å undervise § 2-8 eller § 3.12-elever? Hvor lang erfaring?

	Mindre enn 5 år	5 - 10 år	Mer enn 10 år	Lærere i alt
Ingen	51 %	54 %	55 %	25 %
En til to	27 %	19 %	16 %	21 %
Tre til fem	15 %	15 %	13 %	22 %
Seks til 10	5 %	9 %	8 %	12 %
11 eller flere	3 %	4 %	8 %	21 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Gjennomsnitt pr skole:	1,95	2,30	2,77	7,02
Antall (N=)	717	717	717	717

Når vi omsetter gjennomsnittstallene i tabellen til nasjonalt nivå, finner vi at nærmere 24.000 lærere har slik undervisningserfaring, og det tilsvarer litt mer enn hver fjerde lærer i grunnskolen og i videregående skole. Mange av disse lærerne har lang erfaring med å undervise elever med rett til særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring eller tospråklig fagopplæring. 40 prosent har mer enn 10 års erfaring, mens en av tre har mellom fem og ti års erfaring. 45 prosent av skolene har lærere med minst ti års erfaring av denne typen.

Tabell 8.6 viser hvor mange av skolene som har lærere med formalkompetanse i å undervise elever med rett til særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring eller tospråklig fagopplæring. Også her har vi et problem med at vi ikke vet hvilke skoler som har lærere med flere enn en type kompetanse og dermed kan vi ikke foreta beregninger som viser hvor mange lærere dette dreier seg om totalt. Det må være flere enn 0,44 pr skole i gjennomsnitt og det må være færre enn 1,01 (summen av de tre gjennomsnittene). Vi kan imidlertid fastslå at bare en av tre skoler har lærere med relevant formalkompetanse, mens vi altså vet at 70 prosent av skolene har elever som har rett til særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring eller tospråklig fagopplæring (tabell 8.1).

Tabell 8.6 Hvor mange av lærerne som har erfaring med å undervise § 2-8 eller § 3.12-elever har formalkompetanse?

	Andrespråks- didaktikk	Flerkulturell pedagogikk	Annet	En eller flere kompetanser
Ingen	76 %	84 %	92 %	67 %
En	13 %	9 %	2 %	?
To	7 %	5 %	2 %	?
Tre eller flere	4 %	2 %	3 %	?
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Gjennomsnitt pr skole:	0,44	0,29	0,28	
Antall (N=)	717	717	717	717

Når vi sammenlikner tabell 8.6 med 8.4, som gjaldt lærere med formalkompetanse som har erfaring med å undervise i klasser med minoritetsspråklige elever, ser vi at det gjennomsnittlige antallet lærere pr skole ligger en god del lavere. Mens vi beregnet antallet lærere med formalkompetanse som hadde erfaring med å undervise i klasser med minoritetsspråklige elever til å være omtrent en pr skole, eller 3.400 på landsbasis, kan vi ut fra tabell 8.6 anslå at omtrent 2.600 av disse har erfaring med å undervise elever som har krav på særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring eller tospråklig fagopplæring. Hvis dette er riktig, finnes det altså en del lærere som har formell kompetanse til å undervise disse gruppene, men som ikke har undervisningserfaring. Det kan kanskje virke som en selvmotsigelse, men hvis vi undersøker nærmere hva de som har annen formalkompetanse enn andrespråksdidaktikk og flerkulturell pedagogikk har som bakgrunn, viser det seg at dette ofte er spesialpedagogikk. Det er lett å tenke seg at mange kan ha dette som en del av sin utdanning uten å ha praktisk erfaring med undervisning av de elevgruppene det her er snakk om.

I GSI finnes det mer informasjon om lærere som gir morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring. Det skilles her mellom «Alle lærere med godkjent lærerutdanning, og "Faglærere for fremmedspråklige elever i deres morsmål" det vil si lærere med ettårig spesielt tilrettelagt utdanning fra norsk pedagogisk høyskole bygd på 2 års høyere utdanning i hjemlandets språk og kultur»³ og lærere som gir morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring og som ikke har den utdanningen det er referert til ovenfor. Antallet lærere som gir morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring og som har godkjent utdanning er 1477 i følge GSI, og det er bare 18 prosent av skolene som har slike lærere (tabell 8.7). Dette er altså bare litt over halvparten av det antallet vi estimerte med utgangspunkt i tabell 8.6, men det tallet gjaldt lærere med kompetanse i andrespråkdidaktikk eller flerkulturell pedagogikk eller annen formalkompetanse som har erfaring med å undervise i klasser med minoritetsspråklige elever, noe som ikke nødvendigvis betyr det samme.

Tabell 8.7 Antall lærere som gir morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring. Kilde: GSI

	Med godkjent utdanning	Uten godkjent utdanning	Med og uten godkjent utdanning
Ingen	82 %	86 %	76 %
En	8 %	6 %	8 %
To	4 %	3 %	5 %
Tre eller flere	7 %	5 %	11 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Gjennomsnitt pr skole	0,49	0,34	0,83
Lærere i alt	1477	1018	2495
Antall (N=)	3012	3012	3012

De som er registrert i GSI er ikke nødvendigvis de samme som vi fanger opp i tabell 8.6. Her dreier det seg trolig om det vi kan kalle «minoritetsspråklige lærere». De kan trolig i stor grad regnes som et tillegg til de som har formalkompetanse, enten i flerkulturell pedagogikk eller andrespråksdidaktikk.

8.4 En av tre skoler tar selv initiativ til relevant etter- eller videreutdanning for undervisning av minoritetsspråklige

Skolene er bedt om å svare på hvem som tar initiativ til etter- og videreutdanning innen flerkulturell pedagogikk og andrespråksdidaktikk. 15 prosent av skolene unnlater å besvare spørsmålet, og det kan være en indikasjon på at slike kompetansehevingstiltak ikke regnes som nødvendige eller relevante for skolen. Strengt tatt er ikke de tre svarkategoriene gjensidig utelukkende. Vi ser av tabell 8.8 at omtrent like mange svarer skolen og skoleeier, som til sammen utgjør to tredjedeler av skolene. Resten krysser av for høyskoler eller andre.

3

<https://www.wis.no/servlet/wisweb.ViewData?Templated=34462&URL=%2Fservlet%2Fwisweb.ViewData%3FTemplated%3D34859%26Id%3D38332%26timestamp%3D1326186223878>

Tabell 8.8 Hvem tar initiativ til etter- og videreutdanning innen flerkulturell pedagogikk og andrespråksdidaktikk ved skolen?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Alle
Skolen	31 %	39 %	36 %	48 %	35 %
Kommunen/fylkeskommunen	37 %	27 %	39 %	33 %	34 %
Høyskole/andre	15 %	18 %	16 %	12 %	15 %
Ubesvart	17 %	16 %	8 %	8 %	15 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	367	165	99	86	717

Det er noe vanligere at de videregående skolene selv tar initiativ, mens dette er minst vanlig blant barneskolene. Ubesvartandelen er høyere blant barneskolene og 1-10 skolene enn blant ungdomsskolene og de videregående skolene. Dette kan imidlertid henge sammen med at de sistnevnte skoletypene gjennomgående er større og at store skoler oftere etterspør slike kompetansehevingstiltak enn små. Dette bekreftes ved at 20 prosent av de minste skolene ikke besvarer spørsmålet, mot ni prosent av de største (ikke vist i egen tabell).

Tabell 8.9 Har personalet meldt om kompetansebehov som skolen foreløpig ikke har klart å imøtekomme?

	GS	VGS	Alle
Ja, innenfor flerkulturell pedagogikk	10 %	8 %	10 %
Ja, innenfor norsk som andrespråk	18 %	14 %	17 %
Nei	72 %	73 %	72 %
Ubesvart	0 %	5 %	1 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	697	98	795

Tabell 8.9 viser tre av fire skoleledere mener at det ikke er registrert kompetansebehov fra personalets side som skolen ikke har klart å imøtekomme. 10 prosent mener derimot at slikt kompetansebehov ikke er imøtekommet når det gjelder flerkulturell pedagogikk, mens 17 prosent mener det samme er tilfelle når det gjelder norsk som andrespråk. Det er ingen forskjell mellom skoleslagene.

Til sammen 58 prosent av skolene svarer at de ikke har noen lærere som har deltatt på etterutdanningskurs arrangert enten av skolen, av skoleeier eller av andre de siste fem år. Det betyr at 42 prosent av skolene har lærere som har deltatt på slike kurs. 30 prosent svarer skoleeier, ni prosent skolen og 18 prosent andre. Summen av dette blir 57 prosent, men siden noen skoler har krysset av for mer enn en arrangør, er summen av skoler som har lærere som har deltatt lavere enn dette, nemlig 42 prosent.

Tabell 8.10 Tenk på etterutdanning i flerkulturell pedagogikk og andrespråksdidaktikk. Hvor mange lærere har de siste fem år deltatt på kurs arrangert av....

	...skolen	...skoleeier	...andre	Alle arrangører
Ingen	91 %	70 %	82 %	58 %
En til to	3 %	15 %	13 %	?
Tre til fem	2 %	11 %	4 %	?
Seks til 10	1 %	3 %	1 %	?
11 eller flere	4 %	1 %	0 %	?
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Gjennomsnitt pr skole:	1,2	1,1	0,5	
Antall (N=)	717	717	717	717

I gjennomsnitt har 1,2 lærere pr skole deltatt på kurs arrangert av skolen, 1,1 på kurs arrangert av skoleeier og 0,5 prosent på kurs arrangert av andre. Da tar vi utgangspunkt i alle skoler. Hvis vi tar utgangspunkt i de av skolene som har lærere som har deltatt, blir gjennomsnittet 13 lærere på kurs arrangert ved skolen, fire på kurs arrangert av skoleeier og tre på kurs arrangert av andre. Det er naturlig at langt flere av skolens lærere deltar på kurs som skolen selv arrangerer enn på andre kurs.

Gjennomsnittstallene kan brukes til å beregne et samlet omfang på nasjonalt nivå. Da finner vi at omtrent 4000 lærere har deltatt på kurs arrangert av skolen, 3700 på kurs arrangert av skoleeier og 1700 på kurs arrangert av andre. Siden vi ikke vet noe om hvor mange av disse lærerne som har deltatt på kurs arrangert av to eller tre arrangører og hvor mange som bare har deltatt på ett, kan vi ikke gi noe sikkert tall på hvor mange til sammen som har deltatt på slike kurs. Vi vet at tallet må være høyere enn 4000 og lavere enn 9400, som er summen av lærere som har deltatt på kurs med de tre arrangørtypene. Det er svært sannsynlig at de som har deltatt på kurs arrangert av skoleeier eller andre, også har deltatt på de kursene skolen selv har arrangert, hvis skolen deres har arrangert kurs. Andelen av skolene som selv har arrangert kurs er på den annen side mye lavere enn andelen av skolene som har lærere som har deltatt på kurs arrangert av skoleeier eller andre.

Det kan være rimelig å anta at svært mange av de skolene som selv har arrangert kurs, også har sendt sine lærere på kurs andre står bak. Vi vil derfor tro at det kan være betydelig overlapp mellom tallene for lærere på kurs arrangert av skolen og lærere på kurs arrangert av skoleeier og andre. Hvis vi antar at halvparten av de lærerne som har deltatt på kurs arrangert av skolen, også har deltatt på andre kurs, mens overlappet er mindre mellom de to arrangørtypene, kan vi gi et estimat som sier at drøyt 6000 lærere har deltatt på kurs, noe som tilsvarer 6 – 7 prosent av alle lærere i grunnsopplæringen. Det betyr at antallet lærere som har deltatt på etterutdanningskurs arrangert enten av skolen, av skoleeier eller av andre de siste fem år, er betydelig høyere enn antallet lærere med formalkompetanse (tabell 8.6) eller godkjent utdanning for å gi morsmålsundervisning og/eller tospråklig fagopplæring (tabell 8.7). Kursene gir dermed i liten grad formalkompetanse.

8.5 Svært få skoler planlegger etter- og videreutdanningstiltak

Bare 41 av de 717 skolene i undersøkelsen, eller 6,6 prosent, planlegger etter- eller videreutdanningstiltak innenfor flerkulturell pedagogikk eller andrespråksdidaktikk for 2012. På landsbasis tilsvarer dette omtrent 220 skoler, mens vi vet at mer enn ti ganger så mange, eller 70 prosent av skolene, har elever med rett til særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring eller tospråklig fagopplæring.

Tabell 8.11 Har skolen planlagt etter- eller videreutdanningstiltak innenfor flerkulturell pedagogikk eller andrespråksdidaktikk for 2012?

	Antall	Prosent
Ja, begge deler	16	2 %
Ja, bare etterutdanning	25	3 %
Ja, bare videreutdanning	6	1 %
Ingen av delene	662	92 %
Ubesvart	8	1 %
Sum	717	100 %

De skolene som svarte at de hadde planlagt etter- eller videreutdanning for sine lærere ble bedt om å oppgi hvor mange lærere det gjaldt. Tabell 8.12 viser at antallet er meget lavt. Hvis vi summerer gjennomsnittstallene pr skole, får vi 0,3 lærere pr skole som det er planlagt etterutdanning for og 0,09 lærere pr skole der det tas sikte på videreutdanning. På landsbasis tilsvarer dette henholdsvis 1000 og 300 lærere. Ambisjonsnivået med hensyn til kompetanseheving innenfor dette området synes ikke å være spesielt høyt når omtrent 220 skoler planlegger å gi til sammen 1300 lærere etter- eller videreutdanning.

Tabell 8.12 Hvis «Ja» på forrige spørsmål, hvor mange lærere skal delta på kurs

	Etterutdanning		Videreutdanning	
	Flerkulturell pedagogikk	Andrespråksdidaktikk	Flerkulturell pedagogikk	Andrespråksdidaktikk
Ingen	97 %	96 %	98 %	98 %
En	1 %	1 %	1 %	1 %
To	1 %	2 %	0 %	0 %
Tre eller flere	2 %	2 %	0 %	1 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Gjennomsnitt pr skole:	0,17	0,13	0,05	0,04
Antall (N=)	717	717	717	717

8.6 Skoleeiers rolle

Tabell 8.13 viser at drøyt en tredjedel av kommunene og drøyt halvparten av fylkeskommunene opplyser at de tar initiativ til etterutdanning i flerkulturell pedagogikk og andrespråksdidaktikk ved sine skoler, mens en fjerdedel av kommunene og en tredjedel av fylkeskommunene tar initiativ til videreutdanning.

Tabell 8.13 Tar kommunen/fylkeskommunen initiativ til etter-/videreutdanning innen flerkulturell pedagogikk og andrespråksdidaktikk ved skolene?

	Etterutdanning		Videreutdanning	
	Kommune	Fylkeskommune	Kommune	Fylkeskommune
Ja	37 %	56 %	26 %	31 %
Nei	63 %	44 %	74 %	63 %
Ubesvart				6 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	107	16	107	16

Når vi bryter ned materialet etter kommunestørrelse, ser vi at det er betydelig flere store kommuner enn små som tar initiativ til etter- og videreutdanning ved skolene (tabell 8.14). Forskjellen er særlig påtakelig når det gjelder videreutdanning.

Tabell 8.14 Andel av kommunene som tar initiativ til etterutdanning innen flerkulturell pedagogikk og andrespråksdidaktikk ved skolene etter kommunestørrelse

	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer
Etterutdanning	31 %	40 %	42 %
Videreutdanning	18 %	26 %	36 %
Antall (N=)	39	35	33

Svært få av skoleeierne svarer at alle eller de fleste av skolene selv tar initiativ til etter- og videreutdanningstiltak innen flerkulturell pedagogikk og andrespråksdidaktikk (tabell 8.15). Halvparten av kommunene og to av tre skoleeiere opplyser at noen av skolene tar slikt initiativ i forbindelse med etterutdanning, mens noe færre svarer at dette gjelder også for videreutdanning. En av tre kommuner svarer at ingen skoler tar initiativ for etterutdanning, mens 44 prosent svarer dette når det gjelder videreutdanning. Bare henholdsvis en og to av 16 fylkeskommuner svarer at ingen skoler tar initiativ. Det er grunn til å merke seg at en betydelig andel av skoleeierne ikke vet om skolene tar slike initiativ, og i tillegg er det noen som ikke har besvart spørsmålene.

Tabell 8.15 Tar skolene selv initiativ til etter- og videreutdanning innen flerkulturell pedagogikk og andrespråksdidaktikk?

	Etterutdanning		Videreutdanning	
	Kommune	Fylkeskommune	Kommune	Fylkeskommune
Ja, alle eller de fleste	3 %	6 %	3 %	6 %
Ja, noen	52 %	69 %	40 %	50 %
Nei, ingen	35 %	6 %	44 %	13 %
Vet ikke	9 %	19 %	10 %	25 %
Ubesvart	1 %	0 %	3 %	6 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	107	16	107	16

Tabell 8.16 viser at det er en tydelig sammenheng mellom kommunenes innbyggertall og andelen av skolene som i følge skoleeier tar initiativ til etter- og videreutdanning slik at bare 31 prosent av de minste kommunene svarer at alle eller noen av skolene tar slikt initiativ, mot henholdsvis 73 og 61 prosent av de største kommunene.

Tabell 8.16 Tar skolene selv initiativ til etter- og videreutdanning innen flerkulturell pedagogikk og andrespråksdidaktikk. Etter kommunestørrelse.

	Etterutdanning			Videreutdanning		
	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer
Ja, alle eller noen	31 %	66 %	73 %	31 %	40 %	61 %
Nei, ingen	62 %	20 %	18 %	56 %	43 %	30 %
Vet ikke/ubesvart	8 %	14 %	9 %	13 %	17 %	9 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	39	35	33	39	35	33

Det vi finner i tabell 8.16 forsterker betydningen av det vi fant i tabell 8.14. Små kommuner tar færre initiativ overfor skolene når det gjelder etter- og videreutdanning enn større kommuner, samtidig som skoler i små kommuner selv tar færre initiativ enn skoler i større kommuner. Stemmer dette bildet med det skolelederne forteller? Vi har dessverre ingen helt likelydende spørsmål som har gått både til skoler og skoleeiere, slik at vi kan kontrollere om det er noe samsvar. Vi kan imidlertid bruke spørsmålet fra tabell 8.8 som gjelder hvem som tar initiativ til etter- og videreutdanningstiltak og bryte ned svarene etter kommunestørrelse (tabell 8.17).

Vi finner da en klar sammenheng mellom størrelsen på kommunen skolen ligger i og hvem som tar initiativ til etter- og videreutdanningstiltak. I de minste kommunene tar 48 prosent av skolene selv initiativ, mens 18 prosent svarer at skoleeier tar initiativet. I de største kommunene svarer 48 prosent av skolene at skoleeier tar initiativet, mens 28 prosent selv tar initiativet. Sammenhengen ser ut til å være nærmest lineær ved at de mellomstore kommunene har en svarfordeling som ligger mellom de største og de minste. Dette kan tolkes som at skoleeiers engasjement i etter- og videreutdanning innenfor dette feltet øker med innbyggertallet i kommunen.

Tabell 8.17 Hvem tar initiativ til etter- og videreutdanning innen flerkulturell pedagogikk og andrespråksdidaktikk ved skolen? Etter innbyggertall i kommunen.

	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Fylke	Alle skoler
Skolen	48 %	33 %	28 %	46 %	35 %
Kommunen/fylkeskommunen	18 %	28 %	43 %	33 %	35 %
Høyskole/andre	19 %	15 %	16 %	12 %	16 %
Ubesvart	16 %	23 %	13 %	9 %	15 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	90	117	278	81	566

15 prosent av skolene har ikke besvart spørsmålet, og vi regner med at disse ikke kjenner til at det er gitt etter- eller videreutdanning til deres lærere. Vi ser at fylkene, eller i praksis de videregående skolene, skiller seg ut fra kommunene og grunnskolene. Her tar omtrent halvparten av skolene selv initiativ.

Omtrent en fjerdedel av skoleeierne svarer bekreftende på om det er andre som tar initiativ til etter- og videreutdanning innenfor det aktuelle feltet (tabell 8.18). Med «andre» forstås her andre enn skolene selv og skoleeier. Når vi ber om en nærmere spesifisering av dette nevnes både enkeltlærere, ulike former for nettverk, regionalt samarbeid og utdanningsinstitusjoner.

Tabell 8.18 Er det andre som tar initiativ til etter- og videreutdanning innen flerkulturell pedagogikk og andrespråksdidaktikk ved skolene i kommunen/fylkeskommunen?

	Kommune	Fylkeskommune
Ja	22 %	25 %
Nei	51 %	13 %
Vet ikke	26 %	56 %
Ubesvart		6 %
Sum	100 %	100 %
Antall (N=)	107	16

Det er grunn til å merke seg at flertallet av fylkeskommunene svarer «vet ikke» på dette spørsmålet, mens en fylkeskommune lar det stå ubesvart. En fjerdedel av kommunene svarer også «vet ikke». Skoleeierne har dermed langt fra full oversikt over hva som tas av initiativ for kompetansebygging innenfor feltet.

Tabell 8.19 Har skolene meldt om kompetansebehov innen flerkulturell pedagogikk og andrespråksdidaktikk som skoleeier foreløpig ikke har klart å imøtekomme?

	Kommune	Fylkeskommune
Ja	31 %	25 %
Nei	64 %	56 %
Vet ikke	5 %	6 %
Ubesvart	1 %	13 %
Sum	100 %	100 %
Antall (N=)	107	16

En tredjedel av kommunene og en av fire fylkeskommuner svarer at skolene har meldt om kompetansebehov innenfor feltet som skoleeier ikke har klart å imøtekomme (tabell 8.19). Skolene er stilt et tilsvarende spørsmål som gjelder om personalet har meldt om kompetansebehov som skolene ikke har klart å imøtekomme. 27 prosent av skolene meldte om at dette var tilfelle (tabell 8.9). Er det noen sammenheng mellom skolenes og skoleeierens svar?

Tabell 8.20 Skolenes og skoleeiers svar om kompetansebehov som ikke imøtekommes

Har skolene meldt om kompetansebehov innen flerkulturell pedagogikk og andrespråksdidaktikk som skoleeier foreløpig ikke har klart å imøtekomme?	Har personalet meldt om kompetansebehov som skolen foreløpig ikke har klart å imøtekomme? Flere kryss er mulig(Nei)		
	Ja	Nei	Sum
Ja	44 %	38 %	40 %
Nei	53 %	56 %	55 %
Vet ikke	2 %	4 %	3 %
Ubesvart	1 %	2 %	2 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antal (N=)	154	390	544

Tabell 8.20 viser at 44 prosent av de skolene som oppgir at de ikke har klart å imøtekomme personalets kompetansebehov, samtidig har en skoleeier som på sin side ikke har klart å imøtekomme skolens kompetansebehov innenfor dette området. For skolene som svarer at personalet ikke har meldt om kompetansebehov som skolen ikke kan imøtekomme er den tilsvarende andelen 38 prosent. Forskjellen er ikke statistisk signifikant og skal derfor ikke tillegges vekt. Det er altså ikke noe tydelig tegn til en dobbelt effekt her, slik at skoler som ikke kan møte personalets behov samtidig i stor grad har skoleeiere som ikke kan møte de samme behovene.

En tredjedel av kommunene og halvparten av fylkeskommunene har planer om kompetanseutvikling innenfor det aktuelle feltet. For kommunenes del legges vekten mest på etterutdanning i flerkulturell pedagogikk. Dette spørsmålet skulle ha tillatt at man krysset av for flere enn ett av alternativene, men det ble dessverre ikke gjort.

Tabell 8.21 Har kommunen/fylkeskommunen planer om kompetanseutvikling i form av videreutdanning eller etterutdanning innenfor flerkulturell pedagogikk og/eller andrespråksdidaktikk i skoleåret 2011/2012?

	Kommune Fylkeskommune	
	Ja, videreutdanning flerkulturell pedagogikk	4 %
Ja, videreutdanning andrespråksdidaktikk	6 %	6 %
Ja, etterutdanning flerkulturell pedagogikk	17 %	13 %
Ja, etterutdanning andrespråksdidaktikk	5 %	13 %
Nei	69 %	50 %
Ubesvart		6 %
Sum	100 %	100 %
Antall (N=)	106	16

Mens bare ca 7 prosent av skolene har planlagt slike etter- og videreutdanningstiltak (tabell 8.11), gjør betydelig flere av skoleeierne det. Det må bety at det hos skoleeiere som har slike planer kan vise seg å være et svært lite antall skoler med tilsvarende planer.

8.7 Oppsummering

Det er en utfordrende oppgave å kartlegge omfanget av kompetanse og kompetansebehov når det gjelder undervisning av minoritetsspråklige elever. Viktige årsaker til dette kan være at de begrepene som benyttes i denne sammenhengen ikke alltid framstår som entydige, og at det vil være stor variasjon fra skole til skole hvor fortrolig de er med denne problematikken, avhengig av erfaringen de har med den aktuelle elevgruppen.

72 prosent av grunnskolene og 58 prosent av de videregående skolene oppgir at har elever med rett til særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring, eller tospråklig fagopplæring etter opplæringslova § 2.8 eller 3.12. Dersom våre tall er representative, tilsvarer de 36.000 grunnskoleelever og nærmere ca. 4.700 elever i videregående skole. Tallet for grunnskolen er imidlertid en god del lavere enn det vi finner når vi inkluderer alle skoler i GSI og baserer oss på opplysninger fra høsten 2011.

Halvparten av lærerne har erfaring med å undervise i klasser med minoritetsspråklige elever. Det er stor variasjon mellom fylkene i hvor stor andel av lærerne som har slik erfaring, fra Oslo der andelen kan beregnes til 73 prosent, til Troms der den er 16 prosent. 39 prosent av skolene har lærere med relevant formalkompetanse for å undervise minoritetsspråklige. 28 prosent av skolene har lærere med formalkompetanse i andrespråksdidaktikk, 20 prosent med formalkompetanse i flerkulturell pedagogikk og 9 prosent med annen relevant formalkompetanse. Hver enkelt skole har imidlertid svært få lærere med slik kompetanse, og vi har beregnet det samlede antallet på landsbasis til å være omtrent 3.400.

Litt mer enn hver fjerde lærer har erfaring med å undervise elever som har en lovfestet rett til særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring. Tre av fire skoler har slike lærere. GSI viser at bare 18 prosent av skolene har lærere med godkjent utdanning som gir morsmålsopplæring eller tospråklig fagopplæring. Til sammen dreier dette seg om bare ca. 1500 lærere på landsbasis.

En av tre skoler tar selv initiativ til relevant etter- eller videreutdanning for undervisning av minoritetsspråklige. Tre av fire skoleledere mener at det ikke er registrert kompetansebehov fra personalets side som skolen ikke har klart å imøtekomme. 42 prosent av skolene svarer at de har lærere som har deltatt på etterutdanningskurs arrangert enten av skolen, av skoleeier eller av andre de siste fem år. Det er vanskelig å beregne hvor stort omfang dette kan tilsvare på landsbasis, men vi kan estimere det til å være ca 6.000, eller 6 – 7 prosent av alle lærere i grunnsopplæringen. Bare 6,5 prosent av skolene planlegger slik etter- og videreutdanning for sine lærere i 2012. Dette tilsvarer at ca 220 skoler planlegger etter- eller videreutdanning for omtrent 1300 lærere.

Drøyt en tredjedel av kommunene og drøyt halvparten av fylkeskommunene opplyser at de tar initiativ til etterutdanning i flerkulturell pedagogikk og andrespråksdidaktikk ved sine skoler, mens en fjerdedel av kommunene og en tredjedel av fylkeskommunene tar initiativ til videreutdanning. Det er en tydelig sammenheng mellom kommunenes innbyggertall og andelen av skolene som i følge skoleeier tar initiativ til etter- og videreutdanning slik at bare 31 prosent av de minste kommunene svarer at alle eller noen av skolene tar slikt initiativ, mot henholdsvis 73 og 61 prosent av de største kommunene. Små kommuner tar færre initiativ overfor skolene når det gjelder etter- og videreutdanning enn større kommuner, samtidig som skoler i små kommuner selv tar færre initiativ enn skoler i større kommuner. En tredjedel av kommunene og en av fire fylkeskommuner svarer at skolene har meldt om kompetansebehov innenfor feltet som skoleeier ikke har klart å imøtekomme.

9 Skolebasert vurdering – metoder og omfang

Forskrift til opplæringsloven pålegger skoleeier å påse at skolene gjennomfører skolebasert vurdering. Utdanningsdirektoratet mener at skolebasert vurdering i form av ekstern vurdering er et godt redskap for å sette i gang systematisk arbeid med skoleutvikling. Mange skoler bruker slik vurdering, mens det samtidig er kommuner og skoler ikke har systemer for skolebasert vurdering i det hele tatt. Spørsmålene om skolebasert vurdering går både til skoler og skoleeiere på begge nivåer i grunnopplæringen.

9.1 Fem av seks skoler har et kvalitetsvurderingssystem

Det første spørsmålet gjelder om skolene har et system for kvalitetsvurdering av egen virksomhet. 85 prosent av skolene svarer positivt på dette (tabell 9.1). Andelen er lavest blant de rene ungdomsskolene og høyest blant de videregående skolene og forskjellen mellom disse ytterpunktene er statistisk signifikant.

Tabell 9.1 Har skolen et system for kvalitetsvurdering av egen virksomhet?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Alle
Ja	87 %	80 %	78 %	93 %	85 %
Nei	13 %	20 %	22 %	7 %	15 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	365	162	96	85	708

På grunnskolenivå finner vi høyest andel med et kvalitetsvurderingssystem blant de rene barneskolene. Forskjellene mellom skoleslagene innenfor grunnskolen er likevel ikke så store at det er grunn til å legge særlig vekt på dem. Vi har undersøkt om driftsform har betydning for om skolene har et kvalitetsvurderingssystem. Det har det ikke, ettersom 90 prosent av de 49 private skolene i utvalget oppgir at de har et slikt system. Dette avviker ikke signifikant fra de offentlige skolene, der andelen er 85 prosent.

Skoleeierne er stilt et tilsvarende spørsmål som gjelder om de har et kvalitetsvurderingssystem for sine skoler. Alle de 16 fylkene⁴ som har besvart undersøkelsen svarer positivt på dette og 91 prosent av kommunene (tabell 9.2). I ettertid ser vi at spørsmålet til skoleeierne med fordel kunne ha vært formulert noe annerledes for å fange opp en mulig variasjon blant de som har et kvalitetsvurderingssystem. "Ja" kunne da ha vært delt i to alternativer: "Ja, alle skoler" og "Ja, noen av skolene".

⁴ Telemark, Sogn og Fjordane og Sør-Trøndelag har ikke besvart denne delen av undersøkelsen.

Tabell 9.2 Har kommunen/fylkeskommunen et system for kvalitetsvurdering av sine skoler?

	Fylkeskommune	Kommune	Alle
Ja	100 %	91 %	92 %
Nei	0 %	9 %	8 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	16	109	125

Høsten 2009 ble skoler og skoleeiere spurt om hvor god kjennskap de hadde til innholdet i Nasjonalt kvalitetsvurderingssystem (Vibe og Evensen 2009:34). Da svarte 4 prosent av skoleeierne og 15 prosent av skolelederne at de ikke hadde noen kjennskap til systemet. Spørsmålene den gangen er ikke direkte sammenliknbare med de som er stilt nå, men svarene viser et sammenfallende mønster.

Når vi bryter ned materialet etter landsdel og nivå, ser vi at andelen av skolene som har et kvalitetsvurderingssystem er 91 prosent i Oslo og Akershus, mens det er ti prosentpoeng lavere i Midt- og Nord-Norge (tabell 9.3). Samtlige videregående skoler i Oslo og Akershus har et slikt system, mens andelen er 80 prosent for grunnskolene i Midt- og Nord-Norge.

Tabell 9.3 Har skolen et system for kvalitetsvurdering av egen virksomhet? Andel etter nivå og landsdel.

	Oslo og Akershus	Øst-Norge	Sør- og Vest-Norge	Midt- og Nord-Norge	Alle
Grunnskoler	90 %	83 %	85 %	80 %	84 %
Videregående	100 %	94 %	92 %	86 %	93 %
Alle	91 %	84 %	86 %	81 %	85 %

For grunnskolene har størrelsen ingen betydning når det gjelder andelen som har et kvalitetsvurderingssystem, mens dette har betydning for de videregående skolene (tabell 9.4). Alle de største videregående skolene har et slikt system, mot 82 prosent av de minste.

Tabell 9.4 Har skolen et system for kvalitetsvurdering av egen virksomhet? Andel etter nivå og elevtall.

	De minste	De mellomstore	De største	Alle
Grunnskoler	85 %	84 %	83 %	84 %
Videregående	82 %	96 %	100 %	93 %
Alle	85 %	85 %	85 %	85 %

Når vi bryter svarene fra skoleeierne ned på kommunestørrelse og geografi, finner vi den samme geografiske forskjellen som vi fant for skolene, nemlig at andelen som har et kvalitetsvurderingssystem er høyest i Oslo og Akershus og lavest i Midt- og Nord-Norge (tabell 9.5). I tillegg spiller kommunestørrelsen en rolle. Mens samtlige kommuner med 10.000 innbyggere eller mer har et kvalitetsvurderingssystem, gjelder dette 90 prosent av de minste kommunene og 83 prosent av de mellomstore. Det ser dermed ut til å være en terskel med hensyn til folketall på 10.000 innbyggere. Når størrelsen er under dette, finner vi enkelte kommuner som ikke har et kvalitetsvurderingssystem.

Tabell 9.5 Har kommunen/fylkeskommunen et system for kvalitetsvurdering av sine skoler? Andel etter geografi og kommunestørrelse.

	Oslo og Akershus	Øst-Norge	Sør- og Vest-Norge	Midt- og Nord-Norge	Alle
Under 3000		100 %	92 %	86 %	90 %
3000 - 9999		93 %	77 %	78 %	83 %
10000 og mer	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Fylke	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Alle	100 %	97 %	90 %	88 %	92 %

Har skolene og skoleeierne samme oppfatning når vi spør dem om de har et kvalitetsvurderingssystem? Her er det bare relevant å se på offentlige skoler. Vi kan dessuten bare ta med skoler der kommunen også har besvart undersøkelsen. Dermed synker antallet skoler fra 708 til 509.

Tabell 9.6 Sammenlikning av skolers og skoleeieres svar på spørsmålet om kvalitetsvurderingssystem. Total prosentuering på basis av antall skoler.

Har skolen et system for kvalitetsvurdering av egen virksomhet?	Har kommunen/fylkeskommunen et system for kvalitetsvurdering av sine skoler?			
	Ja	Nei	Sum	Antall (N=)
Ja	84 %	2 %	86 %	440
Nei	11 %	3 %	14 %	69
Sum	95 %	5 %	100 %	509
Antall (N=)	482	27	509	

84 prosent av skolene oppgir at de har et kvalitetsvurderingssystem, og det samme svaret gir skoleeier. 3 prosent av skolene svarer «nei», og det gjør også skoleeier (tabell 9.6). Dermed samsvarer skolens og skoleeiers svar for 87 prosent av skolene. 11 prosent av skolene svarer «nei» på spørsmålet, mens skoleeier svarer «ja». Dette behøver imidlertid ikke være inkonsistent, ettersom skoleeiers «ja» kan bety at noen, men ikke alle, skoler har et slikt system. Dette forklarer at andelen totalt sett er høyere for skoleeierne enn for skolene. Endelig ser vi at to prosent av skolene oppgir at de har et kvalitetsvurderingssystem, mens skoleeier svarer «nei». Heller ikke dette behøver å være logisk inkonsistent, ettersom skolen kan ha etablert sitt eget kvalitetsvurderingssystem uavhengig av skoleeier.

9.2 Vurdering hvert år eller hvert annet år er vanligst

Når det gjelder hyppigheten av vurdering, er det vanligste at dette skjer hvert år eller hvert annet år (tabell 9.7). 71 prosent av skolene svarer dette, og det er liten variasjon etter skoleslag. Bare 16 prosent av skolene svarer at vurdering skjer hvert halvår, men dette er betydelig mer vanlig ved videregående skoler enn grunnskoler.

Tabell 9.7 Hvor ofte gjennomføres det vurdering av skolen?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Alle
Hvert halvår	16 %	16 %	12 %	23 %	16 %
Hvert år - hvert 2. år	68 %	69 %	80 %	73 %	71 %
Hvert 3. år	7 %	8 %	5 %	1 %	6 %
Sjeldnere	6 %	2 %	3 %	0 %	4 %
Uoppgitt	3 %	5 %	0 %	3 %	3 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	319	129	75	79	602

Dessverre er ikke svarkategoriene identiske for spørsmålene til skoler og skoleeiere. Det kunne de heller ikke være, fordi frekvensen av vurdering kan variere mellom skoler under samme skoleeier, noe som likevel ikke ser ut til å skje særlig ofte, ettersom bare tre prosent av kommunene og ingen fylker svarer dette. Imidlertid skiller det også mellom vurdering hvert år og hvert andre år for skoleeierne. Gjennomgående svarer en høyere andel av grunnskolene enn kommunene at vurdering skjer hvert år eller hvert andre år (tabell 9.8).

Tabell 9.8 Hvor ofte gjennomføres det vurdering av hver skole?

	Fylkes- kommune	Kommune	Alle
Hvert halvår	19 %	15 %	16 %
Hvert år	75 %	65 %	66 %
Hvert 2. år	6 %	7 %	7 %
Hvert 3. år	0 %	5 %	4 %
Varierer fra skole til skole	0 %	3 %	3 %
Annet	0 %	5 %	4 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	16	99	115

For å undersøke nærmere samsvaret mellom svarene, har vi igjen koblet svarene fra skoleeier til skolene. Det viser seg at skoler og skoleeiere ikke alltid er enig i hvor hyppig vurderingen faktisk foregår (tabell 9.9).

Tabell 9.9 Sammenlikning av skolers og skoleeieres svar på spørsmålet om hvor ofte det gjennomføres vurdering. Total prosentuering på basis av antall skoler.

Skolen: Hvor ofte gjennomføres det vurdering av skolen?	Skoleeier: Hvor ofte gjennomføres det vurdering av hver skole?						Sum
	Hvert halvår	Hvert år - hvert 2. år	Hvert 3. år	Varierer fra skole til skole	Annet	Ikke KVS	
Hvert halvår	5 %	7 %	1 %	0 %	2 %	0 %	15 %
Hvert år - hvert 2. år	11 %	44 %	2 %	1 %	3 %	2 %	63 %
Hvert 3. år	0 %	4 %	2 %	0 %	0 %	0 %	6 %
Sjeldnere	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	3 %
Uoppgitt	0 %	1 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %
Ikke KVS	2 %	7 %	1 %	1 %	0 %	0 %	11 %
Sum	18 %	66 %	6 %	1 %	6 %	2 %	100 %

Det viser seg at bare til sammen 51 prosent av skolene og skoleeierne har samme oppfatning av hvor ofte vurdering gjennomføres (de uthevede tallene). For 11 prosent av skolene er det slik at de mener vurderingen foregår hvert år eller hvert andre år, mens skoleeier mener vurderingen foregår hvert halvår. 7 prosent av skolene svarer at vurderingen foregår hvert halvår, mens skoleeier mener den

foregår hvert år eller hvert andre år. Til sammen 11 prosent av skolene oppgir at de ikke har noe kvalitetsvurderingssystem, mens skoleeier oppgir en hyppighet for vurderingen. Når det blir slike uoverensstemmelser i svarene, skyldes det i noen grad at skolen bare svarer på vegne av seg selv, mens skoleeier skal gi et felles svar for mange skoler som kan ha ulik praksis. Noe av avviket må nok likevel tilskrives at kommunikasjonen mellom skoler og skoleeier noen ganger kan være mangelfull og at skoleeier ikke alltid har full oversikt over det vurderingsarbeidet skolene gjennomfører. En annen viktig grunn til slike uoverensstemmelser i svarene kan være at ikke alle skoleledere og skoleeiere nødvendigvis har samme oppfatning av hva et kvalitetsvurderingssystem er.

9.3 En av tre skoler bruker både intern og ekstern vurdering

Det er vanligst enten å satse bare på intern vurdering, eller både på intern og ekstern vurdering, noe som gjelder til sammen tre av fire skoler. Bare ekstern vurdering er det bare 13 prosent av skolene som bruker (tabell 9.10). Bare intern vurdering er noe vanligere på barneskoler og 1-10 skoler enn ungdomsskoler og videregående skoler, mens de sistnevnte i noe større grad bruker begge former. Noen skoler bruker også andre former eller blander ulike former for evaluering utenom, eller i tillegg til, det som her kalles intern og ekstern vurdering. Bildet kan utenfra sett virke noe forvirrende, kanskje særlig fordi begrepene intern og ekstern vurdering ikke er nærmere definert.

Tabell 9.10 Hvilken modell bruker skolen for sin kvalitetsvurdering?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Alle
Bare intern	39 %	43 %	32 %	30 %	38 %
Bare ekstern	14 %	10 %	19 %	10 %	13 %
Intern og ekstern	32 %	35 %	39 %	44 %	35 %
Andre former	4 %	5 %	4 %	4 %	4 %
Blandede former	7 %	5 %	7 %	8 %	6 %
Uoppgitt	3 %	2 %	0 %	4 %	3 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	319	129	75	79	602

Når vi ber skolene om å presisere nærmere hva slags system for kvalitetssikring de benytter, får vi 274 svar om intern vurdering, 232 om ekstern vurdering og 39 som gjelder andre former. Det har vært en krevende jobb å systematisere disse svarene, fordi det varierer svært mye hvor presise svarene er og hvordan de kan tolkes. De vanligste svarene for intern vurdering er «Eget opplegg», «Kristne Friskolers Forbunds kvalitetssikringssystem», «Elevundersøkelse», «Evaluering». «Kommunens kvalitetssystem», «Skolebasert vurdering», «Tilstandsrapport» og «Ståstedsanalysen», som ofte er kombinert med «Organisasjonsanalysen». Disse svarene omfatter likevel ikke mer enn snaut 40 prosent av alle svarene om intern vurdering. De vanligste svarene for ekstern vurdering er «Ståstedsanalysen», «Brukerundersøkelse», «Hardanger-Voss modellen», «Kommunalt kvalitetssystem», «Foreldreundersøkelse», «Elevundersøkelse» og «Interkommunalt samarbeid», som til sammen omfatter omtrent en tredjedel av svarene. Mange skriver kort og godt «Ekstern vurdering». Presisering av «Andre former» gjelder ofte «Ståstedsanalysen», «Eget opplegg» og «Kommunens system». Det er interessant at samme vurderingsmodell kan regnes som intern, ekstern og annen form for vurdering.

Igjen er det slik at svarkategoriene for skolene og skoleeierne ikke er de samme. For skoleeierne er det en egen svarkategori for "egne/lokale prosedyrer for vurdering" og halvparten av skoleeierne svarer at det er dette som praktiseres. Her er svarkategoriene heller ikke gjensidig utelukkende, fordi praksis kan variere fra skole til skole innenfor hver kommune. 57 prosent av skoleeierne svarer at de praktiserer skolebasert vurdering internt på hver skole. 38 prosent svarer at de praktiserer både intern og ekstern vurdering, men av disse har en tredjedel også krysset av for skolebasert vurdering, slik at den reelle summen av skoleeiere som praktiserer skolebasert vurdering er 82 prosent.

Tabell 9.11 Hvilket/hvilke system for kvalitetsvurdering har kommunen/fylkeskommunen?

	Fylkes- kommune	Kommune	Alle
Skolebasert vurdering (internt på hver skole)	56 %	57 %	57 %
Ekstern skolevurdering	31 %	17 %	19 %
Både intern og ekstern vurdering	31 %	39 %	38 %
Egne/lokale prosedyrer for vurdering	56 %	52 %	52 %
Annet	13 %	10 %	10 %
Antall (N=)	16	99	115

For å trenge noe dypere ned i dette tilsynelatende nokså forvirrende bildet, har vi kombinert de fem ulike kategoriene, som altså ikke er gjensidig utelukkende, for å danne et bilde av hva slags former for kvalitetsvurderingsformer som praktiseres (tabell 9.12). Vi kan på denne måten fordele skoleeierne på ti ulike kategorier, ut fra hva slags kvalitetsvurderingssystem de praktiserer. Fem av de ti gruppene omfatter til sammen 87 prosent av skoleeierne.

Tabell 9.12 Hvilket/hvilke system for kvalitetsvurdering har kommunen/fylkeskommunen? Total prosentutøring med basis i 115 skoleeiere.

	Egne/lokale prosedyrer?			Antall (N=)
	Ja	Nei	Sum	
Bare intern	19 %	11 %	30 %	35
Bare ekstern	1 %	3 %	3 %	4
Begge deler	14 %	29 %	43 %	49
Andre former	14 %	1 %	15 %	17
Blandede former	4 %	4 %	9 %	10
Sum	52 %	48 %	100 %	115
Antall (N=)	60	55	115	

Den største gruppen, som omfatter 29 prosent, praktiserer intern og ekstern evaluering, men uten egne, lokale prosedyrer. 19 prosent begrenser seg til intern, skolebasert vurdering med egne prosedyrer. 14 prosent bruker både intern og ekstern vurdering, og med lokale prosedyrer. Like mange bruker andre former vurdering med lokale prosedyrer. Endelig er det 11 prosent som begrenser seg til intern skolebasert vurdering, uten lokale prosedyrer. Til sammen ni prosent av skoleeierne blander flere former, og med eller uten lokale prosedyrer.

9.4 Flere ulike informasjonskilder benyttes

Relevant informasjon for vurdering innhentes fra en rekke ulike kilder (tabell 9.13). Det vanligste er å hente inn data om skolen fra nettstedet *Skoleporten*. Tre av fire skoler gjør dette, uavhengig av skoleslag. Spørreskjema til lærere og elever er også svært vanlig, og over halvparten av skolene som praktiserer vurdering benytter dette som informasjonskilde. *Ståstedsanalysen*, som er et verktøy for egenrevisning som Utdanningsdirektoratet tilbyr, benyttes av halvparten av skolene, men i betydelig mindre grad ved videregående skoler enn ved grunnskolen.

Tabell 9.13 Hvordan innhentes relevant informasjon for vurdering av skolen? Skolene.

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Alle
Innsamling av skolens data fra Skoleporten	74 %	78 %	79 %	75 %	75 %
Gjennomføring av Ståstedsanalysen	53 %	57 %	44 %	25 %	49 %
Gjennomføring av Organisasjonsanalysen	25 %	25 %	19 %	9 %	22 %
Eget spørreskjema til skolens ansatte	58 %	47 %	55 %	46 %	54 %
Eget spørreskjema til foreldrene	53 %	40 %	45 %	8 %	43 %
Eget spørreskjema til elevene	59 %	48 %	51 %	59 %	56 %
Gjennom offentlig tilsyn	28 %	29 %	39 %	25 %	29 %
Annet	12 %	11 %	19 %	27 %	15 %
Antall (N=)	319	129	75	79	602

Spørreskjema til foreldrene er også en vanlig metode, men først og fremst ved barneskolene og i liten grad ved de videregående skolene. Offentlig tilsyn er noe 29 prosent av skolene viser til. *Organisasjonsanalysen*, som er Utdanningsdirektoratets verktøy for utvikling og forbedring, brukes ved 22 prosent av skolene, men i liten grad ved de videregående skolene. Selv om de videregående skolene praktiserer vurdering i noe større grad enn grunnskolene, og selv om de også gjør dette oftere, ser det ut til at de benytter færre verktøy og kilder til informasjon enn grunnskolene. Bak kategorien "Annet" skjuler det seg en rekke forskjellige tiltak og informasjonskilder, men det viser seg at en del av dem strengt tatt kunne funnet plass innenfor de øvrige kategoriene. Eksempler fra annet-kategorien er «Medarbeidersamtaler», «Elevundersøkelsen», «PULS» og «Eget system».

Svarene fra skoleeierne om informasjonskilder som benyttes ligner svært mye på det skolene svarer (tabell 9.14). Tallene for bruk av *Ståstedsanalysen* og *Organisasjonsanalysen* er veldig like de vi finner for skolene. Et viktig unntak er det likevel ved at betydelig færre av skoleeierne enn av skolene peker på spørreskjema til lærere, elever og foreldre. Kan dette skyldes at mange skoler gjør dette på eget initiativ og bruker egenutviklede skjemaer som skoleeier kanskje ikke kjenner til?

Tabell 9.14 Hvordan innhentes relevant informasjon for vurdering av skolene? Skoleeierne.

	Fylkeskommune	Kommune	Alle
Innsamling av skolens data fra Skoleporten	81 %	92 %	90 %
Gjennomføring av Ståstedsanalysen	31 %	58 %	54 %
Gjennomføring av Organisasjonsanalysen	13 %	25 %	23 %
Eget spørreskjema til skolens ansatte	38 %	31 %	32 %
Eget spørreskjema til foreldrene	6 %	34 %	30 %
Eget spørreskjema til elevene	38 %	30 %	31 %
Tilsyn	25 %	47 %	44 %
Annet	50 %	24 %	28 %
Antall (N=)	16	99	115

En annen forskjell gjelder offentlig tilsyn, som 29 av skolene og 44 prosent av skoleeierne peker på. Kan forskjellen skyldes at ordlyden i skolelederskjemaet er "Gjennom offentlig tilsyn", mens det mer upresise begrepet "Tilsyn" er benyttet i skoleeierskjemaet? Kategorien "Annet" benyttes i større grad av fylkeskommunene enn av kommunene, på samme måte som flere videregående skoler enn grunnskoler benyttet denne. Det pekes her blant annet på fortløpende vurdering.

9.5 Skoleledelse, skoleeier og personalet bidrar mest i forberedelsene

Ikke overraskende er det at skoleledelsen, skoleeier og personalet ved skolen er de som oftest nevnes som deltakere i forberedelsene til vurderingen av skolen (tabell 9.15). Egentlig er det mer overraskende

at ikke alle skoler nevner skoleledelsen, mens altså "bare" 92 prosent. Selv med bare ekstern vurdering, er det vanskelig å se for seg at skoleledelsen ikke skulle ta del i forberedelsene til dette.

Tabell 9.15 Hvem deltar i forberedelsene til vurderingen av skolen?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Alle
Skoleeier	68 %	57 %	65 %	71 %	66 %
Skoleledelse	92 %	89 %	95 %	95 %	92 %
Plangruppe	45 %	36 %	57 %	15 %	41 %
Personalet	71 %	74 %	56 %	66 %	69 %
Foreldrene	46 %	45 %	45 %	5 %	40 %
Elevene	43 %	47 %	47 %	54 %	46 %
Ekstern kompetanse	16 %	19 %	8 %	18 %	16 %
Andre	3 %	1 %	5 %	4 %	3 %
Antall (N=)	319	129	75	79	602

To av tre skoler peker på skoleeier som deltaker i forberedelsene og omtrent like mange på skolens personale. Personalet ser ut til å spille en noe viktigere rolle ved barneskolene og 1-10 skolene. Elevene deltar ved omtrent halvparten av skolene, minst ved barneskolene og mest ved de videregående skolene. Foreldrene deltar i betydelig grad ved grunnskolene, men omtrent ikke i det hele tatt ved de videregående skolene. Å opprette en egen plangruppe er svært vanlig på grunnskolene, men mye mindre vanlig ved de videregående skolene. Ekstern kompetanse trekkes inn ved omtrent en av seks skoler. Dette tallet samsvarer godt med andelen som svarte at de bare benyttet ekstern vurdering. Spørsmålet til skoleeierne om forberedelser til skolevurdering må, naturlig nok, utformes på en noe annen måte enn spørsmålet til skolene. Her gjelder spørsmålet hvilke roller skoleeier spiller (tabell 9.16).

Tabell 9.16 Hvordan deltar kommunen/fylkeskommunen i forberedelsene til vurderingen av skolene?

	Fylkeskommune	Kommune	Alle
Tar initiativ til vurderingen	88 %	72 %	74 %
Utformer vurderingsskjema	50 %	27 %	30 %
Innhenter faktagrunnlag	81 %	71 %	72 %
Etterspør gjennomføring av analyser	81 %	62 %	64 %
Møter med skoleleder	88 %	95 %	94 %
Møter med personalet på skolene	38 %	37 %	37 %
Annet, spesifiser	25 %	7 %	10 %
Antall (N=)	16	99	115

Tre av fire skoleeiere svarer at det er de som tar initiativ til vurderingen og omtrent like mange innhenter faktagrunnlag. Andelene er noe høyere for fylkeskommunene enn for kommunene. En viss forskjell mellom skolenes og skoleeierens syn på dette er det dermed ved at "bare" to av tre skoler nevnte skoleeier som deltaker i forberedelsene. Hele 94 prosent av skoleeierne svarer at de har møter med skoleleder. Når dette tallet er så høyt sett i forhold til hva skolene oppgir om skoleeiers deltakelse, kan det skyldes at praktisk talt alle skoleeiere gjennomfører slike møter, men ikke nødvendigvis med alle skoler de har ansvar for. Skoleeierne bidrar også aktivt på andre måter, gjennom utforming av vurderingsskjemaer, møter med personalet og, ikke minst, gjennom at de etterspør gjennomføring av analyser. 10 prosent av skoleeierne oppgir at de bidrar på andre måter i forberedelsene enn det som er nevnt i de sju kategoriene. Bak dette tallet skjuler det seg blant annet møter med elever og foreldre.

9.6 Skolens ledelse er viktigst i oppfølging av vurderingen

96 prosent av skolene oppgir at skolens ledelse følger opp vurderingen av skolen (tabell 9.17). Igjen kan man undre seg over at ikke alle skoler svarer dette. En mer opplagt lederoppgave enn dette kan

man vel knapt tenke seg. Selv om man har satset på ekstern vurdering, er det en selvfølge at skolens ledelse følger opp vurderingen.

Tabell 9.17 Hvem følger opp vurderingen av skolen?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Alle
Skoleeier	75 %	71 %	68 %	75 %	73 %
Skoleledelse	96 %	95 %	99 %	97 %	96 %
Plangruppe	42 %	33 %	55 %	10 %	37 %
Personalet	66 %	67 %	63 %	54 %	64 %
Foreldrene	35 %	26 %	33 %	1 %	29 %
Elevene	23 %	22 %	31 %	39 %	26 %
Ekstern kompetanse	7 %	5 %	7 %	9 %	7 %
Andre	1 %	2 %	5 %	3 %	2 %
Antall (N=)	319	129	75	79	602

Det er ellers de samme aktørene som nevnes her som det var når det gjaldt forberedelsene, og med omtrent tilsvarende prosentandeler. Interessant er det likevel å merke seg at andelen som peker på skoleeierne nå er litt høyere. En del skoler opplever det dermed slik at skoleeier er litt mindre på banen i forberedelsene til vurderingen enn de er når vurderingen er gjennomført. Dette er kanskje ikke rart, med tanke på at forberedelser og gjennomføring kan overlates til skolene selv, mens skoleeier har en større interesse for resultatene av vurderingen. Igjen kan vi kanskje undre oss over at tallet ikke er høyere enn 73 prosent. Dette må jo være en kjerneoppgave for skoleeier, og alle skoleeiere burde i prinsippet delta i oppfølgingen av skolevurderinger.

Skoleeiers egen oppfatning av hvordan vurderingene følges opp kan tyde på at de oppfatter seg selv som noe mer aktive enn det som er skolens opplevelse (tabell 9.18). 84 prosent har møter med skoleledelsen, men igjen kan det være slik at dette ikke betyr at de har møter med ledelsen ved alle skoler som har gjennomført vurdering. Ellers er det grunn til å merke seg at bare en av tre kommuner oppgir at de gir en skriftlig tilbakemelding til skolene. Tre av fire skoleeiere oppgir at skolevurderingene følges opp gjennom politisk behandling av resultatene og over halvparten innarbeider resultatene fra vurderingene i planverket.

Tabell 9.18 Hvordan følger kommunen/fylkeskommunen opp vurderingen av skolene?

	Fylkes- kommune	Kommune	Alle
Skriftlig tilbakemelding til skolene	63 %	34 %	38 %
Møter med skoleledelsen	88 %	84 %	84 %
Politisk behandling av resultat	81 %	75 %	76 %
Innarbeiding i planverket	69 %	55 %	57 %
Annet	6 %	5 %	5 %
Antall (N=)	16	99	115

9.7 Skolevurderinger oppfattes som nyttig

61 prosent av skolene oppgir at kvalitetsvurderingssystemet i stor grad er nyttig for skolens videre utvikling, mens åtte prosent mener det er helt avgjørende (tabell 9.19). Bare en enkelt av de 602 skolene som har et slikt system, oppfatter det som ikke å være nyttig i det hele tatt, mens to prosent mener det i liten grad er nyttig. Tre prosent har unnlatt å svare på dette spørsmålet.

Tabell 9.19 I hvilken grad er skolens system for kvalitetsvurdering nyttig for skolens videre utvikling?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Alle
Ikke i det hele tatt	0 %	1 %	0 %	0 %	0 %
I liten grad	2 %	2 %	4 %	1 %	2 %
I noen grad	25 %	31 %	25 %	20 %	26 %
I stor grad	63 %	54 %	56 %	68 %	61 %
Helt avgjørende	8 %	9 %	11 %	8 %	8 %
Ubesvart	3 %	3 %	4 %	3 %	3 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	319	129	75	79	602

Kvalitetsvurderingssystemet oppfattes dermed som et nyttig instrument for skolene i deres utviklingsarbeid, og dette gjelder på tvers av skoleslag og nivåer. Når vi stiller skoleeierne de samme spørsmålene på vegne av skolene, får vi omtrent de samme svarene. Det er en liten tendens til at skoleeierne finner systemet enda mer nyttig for skolene enn skolene selv gjør (tabell 9.20). Dette gjelder særlig fylkeskommunene, som generelt er noe mer opptatt av dette enn kommunene.

Tabell 9.20 I hvilken grad er skolens system for kvalitetsvurdering nyttig for skolens videre utvikling?

	Fylkes- kommune	Kommune	Alle
I liten grad	0 %	1 %	1 %
I noen grad	6 %	25 %	23 %
I stor grad	56 %	62 %	61 %
Helt avgjørende	31 %	10 %	13 %
Ubesvart	6 %	2 %	3 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	16	99	115

Kvalitetsvurderingssystemet er imidlertid også nyttig for skoleeierne selv i deres arbeid med skoleutvikling. 63 prosent mener det er i stor grad nyttig, mens 17 prosent mener det er helt avgjørende (tabell 9.21).

Tabell 9.21 I hvilken grad er kvalitetsvurderingen av skolene nyttig for kommunens/fylkeskommunens arbeid med skoleutvikling?

	Fylkes- kommune	Kommune	Alle
I liten grad	0 %	2 %	2 %
I noen grad	0 %	18 %	16 %
I stor grad	75 %	62 %	63 %
Helt avgjørende	25 %	15 %	17 %
Ubesvart	0 %	3 %	3 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	16	99	115

9.8 Skolevurderinger medfører endring

En viktig begrunnelse for kvalitetsvurderingssystemet er at det skal kunne gi seg konkrete utslag i utvikling av skolene gjennom endringer. Dette viser seg også å være tilfelle, ved at hele 82 prosent av skolene svarer at det er gjort endringer i rutiner som følge av skolevurderingene og halvparten nevner kompetanseutvikling som en endring. I tillegg kommer organisasjonsendringer ved 36 prosent av skolene og endringer i ansvarsfordeling ved 38 prosent. Ved 15 prosent av skolene rekrutteres personale som følge av vurderingene. Om dette betyr at det rekrutteres flere personer, eller om det rekrutteres personer med annen kompetanse enn tidligere, kan vi ikke si noe om. De endringene vi finner gjelder stort sett på tvers av skoletyper og nivå (tabell 9.22).

Tabell 9.22 Er det gjort endringer som følge av skolevurdering innenfor noen av følgende områder?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Alle
Skolens organisasjon	34 %	40 %	36 %	39 %	36 %
Rutiner	83 %	79 %	80 %	84 %	82 %
Ansvarsfordeling	34 %	43 %	35 %	49 %	38 %
Kompetanseutvikling	56 %	47 %	51 %	54 %	53 %
Rekruttering av personale	14 %	13 %	15 %	25 %	15 %
Annet	4 %	4 %	3 %	6 %	4 %
Antall (N=)	319	129	75	79	602

Bak de fire prosentene som har krysset av for "Annet" finner vi blant annet oppfølging av lærere, utvikling av satsingsområder og vurderingsarbeid.

Skoleeierne er stilt det samme spørsmålet om endringer og vi ser både likheter og forskjeller når vi sammenlikner med hva skolene har svart (tabell 9.23). Forskjellen gjelder den svært høye andelen som peker på kompetanseutvikling, hele 85 prosent. Det er faktisk flere som peker på dette enn på endringer i rutiner. Det er svært interessant at skolevurdering fører til en erkjennelse blant 85 prosent av skoleeierne av at det trengs ny kompetanse blant de ansatte. Slik svaralternativet er utformet, kan det imidlertid gjelde behov for kompetanseutvikling både ved skolene og i skoleeiers egen organisasjon.

Tabell 9.23 Innenfor hvilke områder har skoleeier gjort endringer som følge av skolevurdering?

	Fylkes- kommune	Kommune	Alle
I organisasjonen	63 %	33 %	37 %
I rutiner	81 %	75 %	76 %
I ansvarsfordeling	38 %	33 %	34 %
I kompetanseutvikling	94 %	84 %	85 %
I rekruttering av personale	19 %	30 %	29 %
Annet	0 %	4 %	3 %
Antall (N=)	16	99	115

9.9 Kostnadene ved vurdering oppfattes som rimelige av de fleste

Vurdert i forhold til nytten av skolevurderinger, oppfatter halvparten av skolene at kostnadene i form av tid, penger og personalressurser er rimelige, mens fem prosent oppfatter dem som lave. En av tre skoler synes de er noe høye, mens fire prosent mener de er alt for høye. Dette hovedbildet gjelder på tvers av skoleslag og nivåer (tabell 9.24).

Tabell 9.24 Hvordan vurderer du kostnadene til vurderingen, i form av tid, penger og personalresurser, i forhold til nytten?

	1. -7. trinn	1. - 10. trinn	8. - 10. trinn	Videregående	Alle
Alt for høye	3 %	8 %	4 %	8 %	4 %
Noe høye	31 %	40 %	32 %	34 %	33 %
Rimelige	55 %	42 %	57 %	54 %	52 %
Lave	6 %	7 %	4 %	0 %	5 %
Ubesvart	5 %	4 %	3 %	4 %	4 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	319	129	75	79	602

Skoleeierne svar på dette spørsmålet samsvarer godt med skolene (tabell 9.25). Det er små forskjeller også mellom kommuner og fylkeskommuner i synet på denne siden av kvalitetsvurderingssystemet.

Tabell 9.25 Hvordan vurderer kommunen/fylkeskommunen kostnadene, i form av tid, penger og personalresurser, til vurderingen i forhold til nytten?

	Fylkes- kommune	Kommune	Alle
Alt for høye	0 %	5 %	4 %
Noe høye	31 %	38 %	37 %
Rimelige	63 %	54 %	55 %
Lave	6 %	2 %	3 %
Ubesvart	0 %	1 %	1 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	16	99	115

9.10 Oppsummering

Fem av seks skoler har et kvalitetsvurderingssystem. På grunnskolenivå finner vi høyest andel med et kvalitetsvurderingssystem blant de rene barneskolene. Høyest er likevel andelen blant de videregående skolene. Alle fylkene i undersøkelsen og 91 prosent av kommunene opplyser at de har et kvalitetsvurderingssystem for sine skoler. Når andelen er høyere blant skoleeierne enn blant skolene, kan dette skyldes at skoleeiers «ja» ikke nødvendigvis gjelder alle skoler i kommunen. Andelen av skolene som har et kvalitetsvurderingssystem er 91 prosent i Oslo og Akershus, mens det er ti prosentpoeng lavere i Midt- og Nord-Norge. Vi finner den samme geografiske forskjellen for skoleeierne.

Kvalitetsvurdering hvert år eller hvert annet år er det klart vanligste. Når vi stiller skoleeiere og skoler det samme spørsmålet om frekvens, er det ikke alltid slik at de svarer det samme. Dette kan dels skyldes at det er variasjon i hyppighet av kvalitetsvurdering ved den enkelte skole innenfor samme kommune, men også at ikke alle skoleeiere har like god oversikt over hva som skjer ved skolene.

38 prosent av skolene som har et kvalitetsvurderingssystem baserer seg på intern vurdering alene, 13 prosent bruker bare ekstern vurdering, mens 35 prosent bruker begge deler. Skolene bruker en rekke ulike informasjonskilder i forbindelse med vurderingsarbeidet. Tre av fire samler inn data om skoler fra *Skoleporten*, halvparten gjennomfører *Ståstedsanalysen*, like mange gjennomfører spørreundersøkelse blant de ansatte og elevene. 22 prosent av skolene gjennomfører *Organisasjonsanalysen*. Skoleeierne gir omtrent de samme svarene som skolene, med *Skoleporten* og *Ståstedsanalysen* som de viktigste informasjonskildene i forbindelse med skolevurderingene.

Forberedelse til og oppfølging av skolevurdering er først og fremst skoleledelsens ansvar, men to av tre skoleledere svarer at skoleeier også bidrar i forberedelsene, og tre av fire at skoleeier bidrar i oppfølgingen. Skoleeiers hyppigste bidrag er møte med skoleledelsen.

Både skoleledere og skoleeiere oppfatter skolevurderinger som nyttig. Det er en liten tendens til at skoleeierne finner systemet enda mer nyttig for skolene enn skolene selv gjør. Kvalitetsvurderingssystemet er imidlertid også nyttig for skoleeierne selv i deres arbeid med skoleutvikling.

Skolevurderinger medfører endringer både på skolenivå og hos skoleeier, og det er endringer i rutiner og kompetanseutvikling som er det vanligste. Kostnadene ved skolevurdering oppfattes som rimelige av de fleste.

10 Etterutdanningsmaterieell for aktørene i fag- og yrkesopplæringen

Utdanningsdirektoratet har laget etterutdanningsmaterieell til alle som jobber med elever og lærlinger i fag- og yrkesopplæringen. SRY (Samarbeidsrådet for yrkesopplæring) og de faglige rådene, som var blant initiativtakerne til dette materieellet, ønsker å få tilbakemelding på hvordan dette omfattende og ressurskrevende materieellet brukes, og Utdanningsdirektoratet er interessert i å fange opp eventuelle justerings- og videreutviklingsbehov. Svarene kan dermed bidra til utviklingen av et bedre etterutdanningsmaterieell til bruk i kompetansehevingstiltak.

I denne undersøkelsen presenteres de videregående skolene og fylkeskommunene for et meget omfattende spørsmålsbatteri om etterutdanningsmaterieellet. Av 78 skoler i utvalget som har yrkesfaglige utdanningsprogrammer svarte 30, eller 39 prosent, at de kjente til etterutdanningsmaterieellet. Av disse 30 skolene var det bare seks som oppga at de hadde benyttet etterutdanningsmaterieellet i forbindelse med kurs eller kompetansehevingstiltak og etterutdanning det siste året. Hvis dette er representativt for alle videregående skoler, betyr det at materieellet er lite brukt ved skolene og at bare anslagsvis 30 skoler har brukt det det siste året. Vi må ta et forbehold for at noen skoler kan ha unngått dette temaet fordi de har sett av den tilsendte pdf-utgaven av spørreskjemaet at temaet er svært omfattende. Vi må likevel kunne konkludere med at bruken av materieellet har lite omfang. Å presentere svarene fra de seks skolene som oppgir at de har brukt det, gir ingen mening.

For fylkeskommunene stiller det seg annerledes. 16 av 17 fylkeskommuner oppgir at de kjenner til materieellet og 15⁵ av disse har brukt det i forbindelse med kurs eller kompetansehevingstiltak og etterutdanning det siste året. Dette kapitlet vil dermed baseres på svar fra disse 15 fylkene.

10.1 Materieellet har nådd alle grupper

De 15 fylkene som har brukt etterutdanningsmaterieellet i forbindelse med kurs eller kompetansehevingstiltak og etterutdanning det siste året ble spurt om hvem som deltok.

---

⁵ Vi har opplysninger om bruk fra alle fylker unntatt Telemark, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Troms.

Tabell 10.1 Hvem har deltatt på kurs eller kompetansehevingstiltak og etterutdanning der materiellet ble brukt?

Hvem har deltatt?	Ja	Nei	Sum
Yrkesfaglærere	12	3	15
Instruktører/ faglige ledere	14	1	15
Opplæringskontor	15		15
Prøvenemndsmedlemmer/klagenemndsmedlemmer	14	1	15
Andre	7	8	15

Tabell 10.1 viser at de fleste av gruppene har vært involvert i alle fylker. Alle fylkene nevner opplæringskontorene, mens tre av 15 fylker ikke nevner yrkesfaglærere. Vi har dessverre ikke tilleggsopplysninger om hvem «Andre» er i dette tilfellet.

Tabell 10.2 Hvor mange har deltatt på kurs/kompetanseheving/etterutdanning det siste skoleåret hvor dette materiellet er benyttet?

51-100	1
101-200	2
201-300	3
Over 300	8
Ubesvart	1
Sum	15

Over halvparten av fylkeskommunene oppgir at over 300 personer har deltatt på tiltak der materiellet er benyttet (tabell 10.2). Siden vi ikke kjenner til de eksakte tallene, er det vanskelig å anslå et samlet antall, men ut fra de opplysningene som er gitt, må vi kunne anta at det dreier seg om minst 4000 personer.

10.2 Åtte ulike temaer og sju ulike typer materiell

Fylkeskommunene er bedt om å oppgi hvilke temaer som dekkes av det materiellet de har benyttet og hva slags materiell de har benyttet innenfor hvert tema. Det dreier seg her om åtte ulike temaer og sju forskjellige typer materiell innenfor hvert tema. Tabell 10.3 viser at tre av temaene er benyttet i 15 fylker, nemlig «Å være lærebedrift», «Vurdering og dokumentasjon» og «Fag- og svenneprøven». «Læreplanen i bruk» og «Instruksjon og veiledning» er benyttet i 11 fylker og «Bedriften som lærested» i ti. Minst benyttet er «Tilpasset opplæring» og «Veiledning til bruk av materiellet», som er benyttet av åtte fylker. I en supplerende kommentar foreslår en av fylkeskommunene å slå sammen tema 1 og 4, nemlig «Å være lærebedrift» og «Bedriften som lærested». Ut fra titlene kan dette synes nærliggende, men vi har ikke nok kjennskap til innholdet i temaene til å vurdere dette forslaget nærmere.

Tabell 10.3 Hvilke temaer har vært benyttet?

Tema benyttet:	Nei	Ja	Sum
Å være lærebedrift -roller og oppgaver	3	12	15
Læreplanen i bruk	4	11	15
Tilpasset opplæring	7	8	15
Bedriften som lærested	5	10	15
Instruksjon og veiledning	4	11	15
Vurdering og dokumentasjon	3	12	15
Fag- og svenneprøven	3	12	15
Veiledning til bruk av materiellet	7	8	15

Når vi summerer opp hvor mange temaer hvert fylke har benyttet, finner vi at fire fylker har benyttet alle åtte temaer, seks har benyttet sju og to har benyttet fem. Det betyr at tre av de 15 fylkene som oppgir at de har brukt materialet ikke har krysset av for hva slags materiell de har benyttet. I tabell 10.4 gjengis svarene på hvilke deler av materialet som er tatt i bruk innenfor hver enkelt av de sju temaene. Her regnes ikke veiledning til bruk av materialet som eget tema.

Tabell 10.4 Hvilke deler av materielle er tatt i bruk?

	Tema- hefter	Fag- filmer	PP- presen- tasjoner	Trigger- filmer	Kursleder- hefter	Huske -kort	Lyd- filer	Sum
Å være lærebedrift -roller og oppgaver	12	9	7	8	6			42
Læreplanen i bruk	9	8	7	7	5			36
Tilpasset opplæring	6	7	6	5	4			28
Bedriften som lærested	9	8	7	6	5			35
Instruksjon og veiledning	12	12	8	8	6	1		47
Vurdering og dokumentasjon	12	9	7	7	6			41
Fag- og svenneprøven	12	10	7	6	5	2		42
Sum	72	63	49	47	37	3	0	271

I den nederste raden har vi summert opp hvor ofte hver enkelt type materiell er nevnt og fordelt dem etter hyppighet. Temahefter er det vanligste og nevnes i alt 72 ganger, mens fagfilmer nevnes 63 ganger. Temaheftene brukes av alle de tolv som har krysset av hvilke temaer som er benyttet og da i tilknytning til fire av temaene, nemlig «Å være lærebedrift», «Instruksjon og veiledning», «Vurdering og dokumentasjon» og «Fag- og svenneprøven». Fagfilmer brukes av alle tolv i forbindelse med «Instruksjon og veiledning». I den andre enden av skalaen finner vi huskekort, som er nevnt i alt tre ganger og lydfilmer, som ikke er krysset av i det hele tatt. En av fylkeskommunene oppgir i en egen kommentar at de ikke ser noen nytte av huskekortene. Lydfilene, som altså ingen har oppgitt at de bruker, er det ingen kommentarer til.

10.3 Materialet vurderes som godt egnet

Fylkeskommunene er bedt om å vurdere hvor godt egnet de synes materialet er for deres bruk ved kurs, kompetanseheving og etterutdanning som de arrangerer. Her benyttes en skala fra 0 til 6, der 0 er «Svært lite egnet» og 6 er «Svært bra egnet». Mellomkategoriene er benevnt med tallene 1 til 5. Det er mellom 10 og 12 fylkeskommuner som har gitt slik vurdering for hvert enkelt tema, og antallet varierer etter hvor mange temaer de har brukt. Tabell 10.5 viser svarfordelingen og gjennomsnittsverdien for de enkelte temaene. Som gjennomsnitt for alle temaene er det også beregnet en verdi. Denne er 4,6, noe som betegner en vurdering klart på den positive siden. Hvis vi hadde benevnt de øvrige svarkategoriene, ville vi kommet fram til en samlet vurdering som ligger mellom ganske godt og godt egnet, eller midtveis mellom nøytral og «Svært bra egnet». Vi kan også merke oss at ingen har benyttet kategorien «Svært lite egnet». Særlig positiv er vurderingen av temaet «Fag- og svenneprøven», fulgt av «Å være lærebedrift» og «Læreplanen i bruk». Temaet «Veiledning til bruk av materialet» peker seg ut med en klart lavere verdi enn de øvrige, men også denne ligger på den positive siden.

Tabell 10.5 På en skala fra 0 til 6 - hvor godt er materialet (temaene) for deres bruk ved kurs/kompetanseheving/etterutdanning?

	0: Svært lite egnet	1	2	3	4	5	6: Svært bra egnet	Antall svar	Snitt
Fag- og svenneprøven	0	0	0	0	1	8	2	11	5,1
Å være lære- bedrift -roller og oppgaver	0	0	0	1	1	8	1	11	4,8
Læreplanen i bruk	0	0	0	1	1	7	1	10	4,8
Vurdering og dokumentasjon	0	0	0	1	1	9	0	11	4,7
Instruksjon og veiledning	0	0	0	1	3	7	1	12	4,7
Tilpasset opplæring	0	0	0	3	0	6	1	10	4,5
Bedriften som lærested	0	0	0	2	2	8	0	12	4,5
Veiledning til bruk av materiellet	0	2	1	2	2	4	0	11	3,5
Alle temaer	0	2	1	11	11	57	6	88	4,6

Tolv av 15 fylkeskommuner svarer bekreftende på spørsmålet om materiellet brukes i annen sammenheng, utover kurs, kompetanseheving og etterutdanning. Ti nevner «konferanser, seminarer og lignende i regi av fylkeskommunen eller skolene», åtte nevner bruk «i forbindelse med lærlinger og elever», mens sju krysser av for bruk «i forbindelse med ren yrkesorientering/karriereveiledning for elever og lærlinger». I motsetning til hva som gjelder skolene, finner vi dermed at materiellet har en ganske vidstrakt bruk i fylkeskommunene. Samtidig er det viktig å understreke at en god del av denne bruken, som fylkeskommunene tar initiativ til, nødvendigvis vil foregå på skolene og i nært samarbeid med dem.

10.4 Oppsummering

Av 78 skoler i utvalget som har yrkesfaglige utdanningsprogrammer svarte 30, eller 39 prosent, at de kjente til etterutdanningsmateriellet for aktørene i fag- og yrkesopplæringen. Av disse skolene var det bare seks som oppga at de hadde benyttet etterutdanningsmateriellet i forbindelse med kurs eller kompetansehevingstiltak og etterutdanning det siste året. Hvis dette er representativt for alle videregående skoler, betyr det at materiellet er lite brukt ved skolene og at bare anslagsvis 30 skoler har brukt det det siste året.

Fylkeskommunene kjenner til materiellet og 15 av 17 har brukt det. Det er brukt av alle viktige målgrupper, og vi kan anslå det samlede antallet kursdeltakere til å være minst 4000 personer.

Tre av temaene er benyttet i alle 15 fylker, nemlig «Å være lærebedrift», «Vurdering og dokumentasjon» og «Fag- og svenneprøven». Temahefter er det vanligste materiellet og nevnes i alt 72 ganger, mens fagfilmer nevnes 63 ganger. Temaheftene brukes av alle de tolv som har krysset av hvilke temaer som er benyttet og da i tilknytning til fire av temaene, nemlig «Å være lærebedrift», «Instruksjon og veiledning», «Vurdering og dokumentasjon» og «Fag- og svenneprøven». I den andre enden av skalaen finner vi huskekort, som er nevnt i alt tre ganger og lydfilmer, som ikke er krysset av i det hele tatt.

Materiellet som benyttes vurderes som bra egnet for formålet. Særlig positiv er vurderingen av temaet «Fag- og svenneprøven», fulgt av «Å være lærebedrift» og «Læreplanen i bruk». Temaet «Veiledning til bruk av materiellet» peker seg ut med en klart lavere verdi enn de øvrige, men også denne ligger på den positive siden.

11 Lærerfravær og vikarbruk

God undervisning gitt av dyktige lærere er trolig den viktigste faktoren for læring. Ufaglærte vikarer og timer som avlyses på grunn av lærerfravær kan bety en sløsing med ressurser og være en trussel mot elevenes skolefaglige utvikling. Myndighetene har i dag liten kunnskap om omfanget av lovfestet undervisning som ikke gjennomføres på grunn av lærerfravær og mangel på kompetente vikarer. Høsten 2010 ble et utvalg av landets grunnskoler bedt om å registrere lærerfravær og dokumentere vikarbruk for en periode på to uker. Undersøkelsen viste den gangen at fraværet tilsvarte omtrent 7 prosent av timene (Vibe 2010:55), og halvparten av disse timene ble gjennomført med godkjent vikar. Nå er de samme spørsmålene gjentatt for et utvalg av videregående skoler.

11.1 Et mangelfullt datamateriale

Av de 98 skolene som er i nettutvalget har 84 startet på temaet om lærerfravær. Det første spørsmålet gjelder hvor mange undervisningstimer skolen har pr uke. Det er formulert slik:

*«Hvor mange undervisningstimer i alt (klokketimer) har din skole per uke?
Summer antall undervisningstimer à 60 minutter per uke for skolens lærere.»*

Eksempel: Hvis skolen har ti lærere som hver uke har 20 undervisningstimer à 45 minutter og fire lærere som har 10 timer à 45 minutter, blir summen $((10 * 20 * 45) + (4 * 10 * 45)) / 60 = 180$ klokketimer per uke. Hvis det er vanskelig å beregne et eksakt tall, oppgi et tall du mener er så nær det faktiske tallet som mulig.

Av de 84 skolene, var det bare 60 som fylte ut et timetall. Med ett unntak har de skolene som ikke har oppgitt timetall heller ikke oppgitt fravær. De aller fleste av opplysningene om timetall virker rimelige, men et fåtall gjør det ikke, blant annet ut fra det vi vet om skolenes elevtall. Noen av de oppgitte timetallene ser ut til å gjelde hvor mange undervisningstimer elevene har i løpet av en uke, mens andre kan se ut til å gjelde lærernes samlede årstimetall. Der vi har opplysninger om fravær, har vi forsøkt å justere urimelige opplysninger om undervisningstimetallet i forhold til andre relevante opplysninger om skolen. Vi sitter da igjen med 61 skoler. Av disse er det seks som ikke oppgir noe lærerfravær. Fem av de seks er så store at det ikke virker rimelig at de ikke skulle ha noe lærerfravær i løpet av to uker, mens en er svært liten. Vi sitter dermed igjen med 56 skoler som vi vil benytte i videre beregninger. Til sammenlikning kunne vi basere oss på 460 skoler da tilsvarende beregninger for grunnskolen ble gjort (Vibe 2010:55). Det sier seg selv at beregninger på basis av et så lite tallgrunnlag vil være svært usikre.

11.2 Hovedtall for lærerfravær

Etter den bearbeidingen av data, som vi har beskrevet i avsnittet over, kom vi fram til noen hovedtall for timetall og fraværstall (tabell 11.1). I tillegg har vi lagt inn tall for antall lærere. Dette er beregnede tall, ut fra skolens elevtall og fordeling på utdanningsprogram. Vi oppgir både gjennomsnittsverdien, standardfeilen for gjennomsnittet, minimumsverdi, maksimumsverdi, standardavviket og summen av verdiene. Vi har veid materialet, slik at summen av verdiene skal tilsvare det vi kan forventes å finne for alle norske videregående skoler sett under ett. Dermed kan vi lese direkte ut av tabellen hovedtall på landsbasis i sumkolonnen til høyre.

Tabell 11.1 Hovedtall for lærerressurser, timetall og fravær. Statistikk for 56 videregående skoler. Sumtall er veiet med forholdet 420/56. Tall for en skoleuke

	Gjennom- snitt	Standard- feil	Standard- avvik	Minimum	Maksimum	Sum (veiet)
Lærere	63,63	1,88	38,47	8	220	26726
Undervisningstimer	833,80	28,72	588,55	130	2269	350198
Timer pr lærer	12,64	0,26	5,30	4,95	28,26	
Fraværstimer	29,09	1,83	37,41	0,00	168,50	12218
Vikar godkjent timer	19,87	1,38	28,28	0,00	166,00	8344
Vikar ikke godkjent timer	2,08	0,20	4,17	0,00	20,00	874
Uten vikar timer	7,14	0,64	13,12	0,00	72,00	3000
Fravær prosent	3,81	0,18	3,74	0,00	17,05	
Fravær pr lærer timer	0,42	0,02	0,41	0,00	1,61	

Vi har beregnet antallet lærere til å være 26.726, eller 63,63 lærere pr skole. SSB regnet med at det i 2010 var drøyt 25.000 lærere i fylkeskommunale videregående skoler (Nygård og Sandbu 2011:29). Våre beregninger inkluderer også private skoler, men disse utgjør et mindre antall og er dessuten i gjennomsnitt betydelig mindre enn de offentlige, slik at anslaget virker rimelig. Den minste skolen har åtte lærere, den største har 220. Standardavviket er 38,47, og det forteller oss at to tredjedeler av skolene har mellom 25 og drøyt 100 lærere, mens en sjettedel har mindre enn dette og en sjettedel har mer.

Lærerne leverer i løpet av en uke 350.198 undervisningstimer, i gjennomsnitt 833,8 klokketimer pr skole og 12,64 klokketimer pr lærer. Dette tilsvarer snaut 17 undervisningsøkter à 45 minutter pr lærer, omtrent tre timer mindre enn det vi fant for grunnskolen (Vibe 2010:55). Vi ser at antall undervisningstimer pr lærer varierer mellom 5 og 28,2 timer. I våre tall vil både heltidsansatte, deltidsansatte og timelærere inngå. TALIS-undersøkelsen (Vibe, Aamodt og Carlsten 2009:120) viste at norske heltidsansatte lærere på ungdomstrinnet underviste i gjennomsnitt 17,1 klokketimer pr uke, og de tallene vi finner her synes å samsvare godt med dette, når vi tar hensyn til at våre tall inkluderer timelærere og deltidsansatte.

I løpet av en uke høsten 2011 hadde en gjennomsnittsskole 29,09 fraværstimer knyttet til undervisning. Dette summerer seg til 12.218 fraværstimer på landsbasis. I et undervisningsår på 38 uker tilsvarer dette 464.284 timer fravær fra undervisning. Hvis vi tar utgangspunkt i TALIS-undersøkelsen, som ga som resultat at en heltidsansatt lærer i gjennomsnitt underviser 17,1 klokketimer pr uke, eller 650 timer pr år, tilsvarer fraværet fra undervisning 714 lærerårsverk.

Fraværstimene dekkes inn slik at det for omtrent to tredjedeler, 19,87 timer pr skole, settes inn vikar med godkjent lærerutdanning. En svært liten andel, 7 prosent, eller 2,08 timer pr uke pr skole, dekkes inn med vikar uten godkjent lærerutdanning. For 7,14 timer, eller 25 prosent, settes det ikke inn vikar. Sammenliknet med grunnskolen er andelene med godkjent vikar og uten vikar betydelig høyere, mens andelen med vikar uten godkjenning er betydelig lavere. For grunnskolen var andelene henholdsvis 51 prosent, 15 prosent og 33 prosent.

Sumtallene i den høyre kolonnen forteller oss at 8.344 timer dekkes inn med vikar med godkjent utdanning, bare 874 timer dekkes inn med vikar uten godkjent utdanning og 3.000 undervisningstimer dekkes ikke inn i det hele tatt. Om vi ser dette i forhold til hvor mange undervisningstimer som skal gjennomføres hver uke, betyr det at 2,3 prosent av alle undervisningstimer gjennomføres med vikar med godkjent utdanning, 0,3 prosent med vikar uten godkjent utdanning og 0,9 prosent faller bort som egne undervisningstimer. Noen av timene i den siste kategorien gjennomføres kanskje likevel, men ved at klasser eller grupper slås sammen. Omfanget av avlyst undervisning tilsvarer dermed sju klokke timer eller snaut ti undervisningsøkter à 45 minutter pr uke på en gjennomsnittsskole.

De to nederste radene i tabell 11.1 er beregnede størrelser. "Fravær prosent" er antall undervisningstimer med fravær i forhold til antall undervisningstimer i alt. Hvis vi kan regne med at læreres fravær fra undervisning er representativt for læreres fravær generelt, betyr det at fraværprosenten er 3,81 prosent for gjennomsnittslæreren, noe som kanskje kan virke lite. Det er dessuten bare halvparten av det vi fant i grunnskolen. Det er viktig å understreke at dette gjelder alt fravær fra skolen, ikke bare sykefravær, men også fravær knyttet til etter- og videreutdanning, fagforeningsverv, avtalt ferie utenom skoleferiene osv. "Fravær pr lærer timer" er hvor mange undervisningstimer pr uke en gjennomsnittslærer er fraværende. Tallet er 0,42 timer pr uke i gjennomsnitt, eller en undervisningsøkt på 45 minutter hver annen uke pr lærer. Det er lavt og kan være underestimert fordi vårt beregningsgrunnlag må tas med store forbehold. Vårt lille utvalg av skoler har likevel god representativitet, og vi har bare basert oss på skoler som har rapportert fravær. Selv om det knyttes usikkerhet til tallene, mener vi at vi kan konkludere med at lærerfravær i videregående opplæring ikke kan være et stort problem og at det aller meste av fraværet dekkes inn av vikarer med godkjent utdanning.

11.3 Oppsummering

Av de 98 skolene som er i nettoutvalget har 84 startet på temaet om lærerfravær. Av de 84 skolene, var det bare 60 som fylte ut et timetall. Av disse sitter vi igjen med 56 skoler som vi vil kunne i videre beregninger. I løpet av en uke høsten 2011 hadde en gjennomsnittsskole 29,09 fraværstimer knyttet til undervisning. Dette summerer seg til 12.218 fraværstimer på landsbasis. I et undervisningsår på 38 uker tilsvarer dette 464.284 timer fravær fra undervisning.

Fraværstimene dekkes inn slik at det for omtrent to tredjedeler, 19,87 timer pr skole, settes inn vikar med godkjent lærerutdanning. En svært liten andel, 7 prosent, eller 2,08 timer pr uke pr skole, dekkes inn med vikar uten godkjent lærerutdanning. For 7,14 timer, eller 25 prosent, settes det ikke inn vikar. Sammenliknet med grunnskolen er andelen med godkjent vikar og uten vikar betydelig høyere, mens andelen med vikar uten godkjenning er betydelig lavere. Hvis vi kan regne med at læreres fravær fra undervisning er representativt for læreres fravær generelt, betyr det at fraværprosenten er 3,81 prosent for gjennomsnittslæreren.

12 Ugyldig fravær blant elever

Høyt fravær er forbundet med svak skolefaglig progresjon (Markussen m.fl 2008:79) og kan også være et tegn på mistrivsel og psykiske problemer hos elevene. Det er derfor viktig å holde fraværet så lavt som mulig og fange opp elever med høyt fraværet med målrettet innsats. I dag har myndighetene ingen oversikt over fraværet i videregående skole. Det er derfor ikke mulig å si om det er behov for å rette særskilt oppmerksomhet mot dette problemet og eventuelt sette inn tiltak. Høsten 2010 ble grunnskolene bedt om å dokumentere fravær blant elevene. I denne undersøkelsen tar vi for oss de videregående skolene.

12.1 En av fem skoler rapporterer om fullstendig fravær

Av de 98 videregående skolene i utvalget er det bare 73 som har besvart spørsmålene om fravær blant elevene. Av disse er det 18, eller en fjerdedel, som oppgir at de har en eller flere elever med fullstendig fravær som har pågått minst en måned. 15 av disse skolene oppgir hvor mange elever det gjelder. Den tilsvarende undersøkelsen blant grunnskolene viste at bare 5 prosent av disse hadde elever med langvarig fullstendig fravær (Vibe 2010:61). Fenomenet er dermed langt vanligere ved de videregående skolene enn ved grunnskolene. Et metodisk problem knyttet til en slik sammenlikning er at det gjelder skoleplikt i grunnskolen, mens videregående opplæring er frivillig. Det vil derfor være et definisjonsspørsmål om en elev i videregående skole er fraværende eller om eleven har sluttet. Skolen vil heller ikke nødvendigvis vite om den har å gjøre med reell slutting eller fravær. En sluttmelding vil være avgjørende for dette. Tabell 12.1 viser hvor mange elever som er fullstendig fraværende ved 15 skoler.

Tabell 12.1 For tiden, hvor mange elever er langvarig, fullstendig fraværende og hvor lenge har fraværet pågått? Antall elever ved 15 videregående skoler

		1-<2 mnd	2-<6 mnd	6-<12 mnd	12 mnd +	Sum
Gutter YF	Vg1	7	4	0	0	11
	Vg2/Vg3	2	2	0	0	4
Gutter SF	Vg1	4	0	0	0	4
	Vg2	2	2	0	0	4
	Vg3	1	0	0	0	1
Jenter YF	Vg1	6	2	0	0	8
	Vg2/Vg3	1	0	0	0	1
Jenter SF	Vg1	1	0	0	0	1
	Vg2	0	0	0	0	0
	Vg3	1	1	0	0	2
Sum		25	11	0	0	36

I alt 36 elever er fullstendig fraværende. 25 av dem har vært borte i en til to måneder, mens resten har vært borte i mellom to og seks måneder. Ingen har vært borte lengre, noe som er naturlig ettersom skolene ble spurt om dette i oktober – november. De færreste ville da finne det naturlig å inkludere elever som falt fra allerede i forrige skoleår. 24 av de 36 elevene er gutter og av disse gikk 15 på yrkesfag. 12 er jenter og ni av disse gikk på yrkesfag. 24 av de 36 er Vg1-elever. Denne typen fravær, som altså i realiteten kan være frafall, er dermed et fenomen som først og fremst gjelder nye elever.

Hvis vi antar at vårt utvalg er representativt for alle videregående skoler, kan vi beregne et samlet antall elever som har denne typen fravær. Vi finner slikt fravær ved 20 – 25 prosent av de videregående skolene, og de skolene som har elever med slikt fravær har i gjennomsnitt to til tre elever av denne typen. Et grovt anslag skulle dermed tilsi at 200 – 300 elever har langvarig, fullstendig fravær og at omtrent to tredjedeler av dem er Vg1-elever. Data som brukes i forbindelse med evalueringen av Kunnskapsløftet viser at av 60.164 elever som gikk ut av grunnskolen våren 2007 og som startet i Vg1 høsten samme år, var det 177 som ikke lenger fantes i elevdataene våren 2008. Hvis langvarig, fullstendig fravær i realiteten er slutting, stemmer våre tall godt med registerdata for Vg1-elevenes vedkommende. Det er imidlertid viktig å være klar over at antallet elever som registreres som å ha sluttet *etter* Vg1 er betydelig høyere enn dette, og at mange av disse i realiteten har sluttet i løpet av Vg1.

12.2 70 prosent av skolene har strøfravær

72 av 98 videregående skoler har besvart spørsmålet om strøfravær, som lyder: «Finnes det ved din skole for tiden en eller flere elever med tilbakevendende strøfravær (fravær for noen timer/fag/dager) som har pågått over minst to måneder?» Av de 72 skolene er det 50 som svarer bekreftende på dette, men det er bare 32 av disse 50 skolene som oppgir hvor mange elever det gjelder. Til sammenlikning var det 22 prosent av grunnskolene som rapporterte om strøfravær (Vibe 2010:62). Tabell 12.2 viser hvor mange elever i alt som har strøfravær ved de 32 skolene som har oppgitt tall for dette fraværet.

Tabell 12.2 For tiden, hvor mange elever finnes det med strøfravær som har pågått over minst to måneder? Antall elever ved 32 videregående skoler.

		1-<2 mnd	2-<6 mnd	6-<12 mnd	12 mnd +	Sum
Gutter YF	Vg1	67	123	0	0	190
	Vg2/Vg3	44	114	0	0	158
Gutter SF	Vg1	46	9	1	0	56
	Vg2	55	30	11	10	106
	Vg3	92	45	17	15	169
Jenter YF	Vg1	64	121	6	6	197
	Vg2/Vg3	41	92	0	0	133
Jenter SF	Vg1	43	9	0	0	52
	Vg2	42	20	8	6	76
	Vg3	53	37	14	13	117
Sum		547	600	57	50	1254

I alt 1254 elever ved de 32 skolene har strøfravær. Elevene på yrkesfag står for litt over halvparten av strøfraværet og dette er likt fordelt mellom gutter og jenter. På yrkesfag er det mest strøfravær på Vg1. På de studieforberedende programmene er det flere gutter enn jenter med strøfravær. Her er det klart mest strøfravær på Vg3.

Hvis vi antar at vårt utvalg er representativt for alle videregående skoler, kan vi beregne et samlet antall elever som har denne typen fravær. Vi finner altså slikt fravær ved 70 prosent av skolene, men bare to av tre skoler med slikt fravær har oppgitt hvor mange elever det gjelder. Hvis vi går ut fra at de skolene som har dokumentert fraværet er representative for alle skoler med slikt fravær, kan vi regne oss fram til at de 1254 elevene som er registrert av skolene tilsvarer mellom 11.000 og 12.000 elever på landsbasis. Det er i alt drøyt 190.000 elever i videregående skole (Nygård og Sandbu 2011:14), og våre

tall anslår at omtrent 6 prosent av dem er elever med strøfravær. Det tilsvarende tallet for grunnskolen var betydelig lavere, mellom 0,2 og 0,4 prosent (Vibe 2010:62).

12.3 Oppsummering

Av de 98 videregående skolene i utvalget er det bare 73 som har besvart spørsmålene om fravær blant elevene. Av disse er det 18, eller en fjerdedel, som oppgir at de har en eller flere elever med fullstendig fravær som har pågått minst en måned. 15 av disse skolene oppgir hvor mange elever det gjelder.

Hvis vi antar at vårt utvalg er representativt for alle videregående skoler, kan vi beregne et samlet antall elever som har langvarig fullstendig fravær. Vi finner slikt fravær ved 20 – 25 prosent av de videregående skolene, og de skolene som har elever med slikt fravær har i gjennomsnitt to til tre elever av denne typen. Et grovt anslag skulle dermed tilsi at 200 – 300 elever har langvarig, fullstendig fravær og at omtrent to tredjedeler av dem er Vg1-elever.

Av 72 skoler var det 50 som svarte at de hadde strøfravær, eller fravær for noen timer/fag/dager som har pågått over minst to måneder, men det er bare 32 av disse 50 skolene som oppgir hvor mange elever det gjelder. Hvis vi går ut fra at de skolene som har dokumentert fraværet er representative for alle skoler med slikt fravær, kan vi regne oss fram til at de 1254 elevene som er registrert av skolene tilsvarer mellom 11.000 og 12.000 elever på landsbasis. Våre tall anslår at omtrent 6 prosent av alle elever i videregående skole er elever med strøfravær.

Referanser

Engelsen, Britt Ulstrup (2008): *Kunnskapsløftet. Sentrale styringssignaler og lokale strategidokumenter*. Oslo, Universitetet i Oslo, Pedagogisk forskningsinstitutt.

Lødding, Berit, Eifred Markussen og Nils Vibe (2005). «...utnytte sine evner og realisere sitt talent»? *Læringsutbytte ved innføringen av Kunnskapsløftet*. Oslo, NIFU STEP rapport 5/2005.

Markussen, Eifred, Mari Wigum Frøseth, Berit Lødding og Nina Sandberg (2008). *Bortvalg og kompetanse. Gjennomføring, bortvalg og kompetanseoppnåelse blant 9749 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002. Hovedfunn, konklusjoner og implikasjoner fem år etter*. Oslo, NIFU STEP rapport 13/2008.

Nygård, Geir (2010) *Utdanning*. I Henriksen, Kristin, Lars Østby og Dag Ellingsen (red): *Innvandring og innvandrere 2010*. Oslo – Kongsvinger, Statistiske analyser, Statistisk sentralbyrå.

Nygård, Geir og Natasza P. Sandbu (2011) *Hovedtall for utdanning*. I Sandbu, Natasza P. m.fl (red): *Utdanning 2011 – veien til arbeidslivet*. Oslo – Kongsvinger, Statistiske analyser SA 124, Statistisk sentralbyrå.

Vibe, Nils, Per Olaf Aamodt og Tone Cecilie Carlsten (2009). *Å være ungdomsskolelærer i Norge. Resultater fra OECDs internasjonale studie av undervisning og læring (TALIS)*. Oslo, NIFU STEP rapport 23/2009.

Vibe, Nils og Miriam Evensen (2009). *Spørsmål til Skole-Norge høsten 2009. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere*. Oslo, NIFU STEP rapport 45/2009.

Vibe, Nils (2010). *Spørsmål til Skole-Norge høsten 2010. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere*. Oslo, NIFU rapport 40/2010.

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no